

Kriza vlasti u Zagrebu 1995. - 1997.

Stanišak, Ivan

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:595889>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2022-01-27**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA POVIJEST

KRIZA VLASTI U ZAGREBU 1995. - 1997.
UZROCI I POSLJEDICE

(diplomski rad)

Student: Ivan Stanišak

Mentor: dr. sc. Ivica Šute, izvanredni profesor

Zagreb, prosinac 2020.

Sadržaj

1.Uvod.....	3
2.Ciljevi rada i metodologija.....	4
3.Spajanje grada i županije.....	5
4.Izbori u listopadu 1995 godine.....	9
5.Situacija u gradu nakon izbora.....	13
6. Vrijeme pregovora.....	21
7.Izbor Joze Radoša za gradonačelnika.....	24
8. Korespondencija Pantovčak-gradska Skupština.....	26
9. Marina Matulović-Dropulić na čelu grada.....	29
10.Ivo Škrabalo novi gradonačelnik.....	32
11.Novi oporbeni gradonačelnik Dražen Budiša.....	34
12.Raspuštanje gradske skupštine i imenovanje povjerenika.....	45
13.Pravne bitke i međunarodne reakcije.....	46
14.Vruća politička jesen.....	62
15.Rasplet Zagrebačke krize.....	69
16.Zaključak.....	72

1.Uvod

Prvo desetljeće samostalne Republike Hrvatske je bilo obilježeno nizom problema na unutarnjoj političkoj sceni, posebno zbog toga što je došlo do raskola u vladajućoj stranci HDZ-a koja više nije bila jedinstvena. Određen dio ljudi napustio je stranku, naročito zbog loše politike prema demokratskim slobodama u zemlji, ali i prema Bosni i Hercegovini. Nova politička stranka (HND – Hrvatski nezavisni demokrati) koja je 1994 godine. bila osnovana od strane Stjepana Mesića i Josipa Manolića pokušala je osvojiti vlast u Saboru no iako joj to nije uspjelo, osvojila ju je u skupštini Zagrebačke županije što je dovelo do krize vlasti u Zagrebu.¹

Ta kriza predstavlja politički fenomen s obzirom na način na koji se sredinom 90-ih godina upravljalo glavnim gradom Hrvatske. Zagrebačka kriza počela je u listopadu 1995 godine., nekoliko mjeseci nakon završetka vojno-redarstvene operacije Oluja i oslobađanja zemlje, u vrijeme kada je istočni dio Republike Hrvatske još uvijek bio okupiran i kada se čekalo političko rješavanje tog pitanja. Devedesete godine su bile teške za Hrvatsku jer se tada suočila s ratnim razaranja, stradalima i prognanima u ratu, ali i s problematičnom ekonomskom situacijom koju su karakterizirale velika inflacija, nezaposlenost te pretvorba i privatizacija koja je vrlo loše utjecala na ionako krhko i ratom već uništeno gospodarstvo u zemlji. Tih godina državom je vladao HDZ koji je bio najjača stranka na političkoj sceni, ali svu vlast je zapravo imao predsjednik države Franjo Tuđman dok je Vlada Republike Hrvatske (premijer(i) i svi ministri)² odgovarala njemu. To je bilo vrijeme kada su mediji (najviše tjednici *Globus* i *Nacional*) sve više spominjali i tešku bolest predsjednika, ali i njegov način vladanja odnosno nedopuštanje bilo kakvog uplitanja oporbe u unutarnje političke probleme u zemlji što je na vanjskom planu dovelo do političke izolacije i kritiziranja politike Republike Hrvatske.

¹ Ivo Goldstein i Goran Hutinec, *Povijest grada Zagreba : knjiga 2 : 20. i 21. stoljeće* (Zagreb: Novi liber, 2013), 298.

² Pod premijeri mislim na činjenicu da je za vrijeme predsjednika RH Franje Tuđmana bilo 6 predsjednika Vlade RH.

2. Ciljevi rada, metodologija i korišteni izvori

Kriza vlasti u Zagrebu je bila relativno malo obrađivana, između ostalog i zbog toga što je to još uvijek prilično nova tematika. Nema mnogo knjiga koje pišu o njoj, ali svakako se može izdvojiti nekoliko njih. Navedenom temom najviše su se bavili tadašnji političari koji su i sami bili sudionici krize te su sudjelovali u tom političkom procesu. Najviše vezano za krizu možemo saznati iz memoara samih sudionika krize.

Posebno bih izdvojio knjige Zdravka Tomca, *Zagrebačka kriza* i *Kako se stvara hrvatska država*. U prvoj knjizi autor nam daje detaljan uvid u Zagrebačku krizu. S obzirom na to da je tada bio vrlo aktivan kao političar, na izrazito detaljan način je opisao uzroke krize, a knjiga uz to sadrži i popis fotografija i dokumenata koji pokazuju kako je ona tekla. Dokumenti u knjizi datiraju do siječnja 1997. iako tada nije bio kraj krize. Druga knjiga daje uvid u novinske članke i radijske emisije u kojima je autor sudjelovao, a koje su tada bile cenzurirane i skinute s programa Hrvatskog radija. O Zagrebačkoj krizi također postoje i kolumne koje je autor pisao za tjednik *Nacional*. S obzirom na to da one govore o razdoblju 1995. i 1996., možemo i iz njih saznati brojne informacije o samoj krizi. Još jedna knjiga koja se bavi ovom temom je *Birači i demokracija*, autora Mirjane Kasapović, Ivana Šibera i Nenada Zakošeka čiji se dio knjige i analize odnosi upravo na Zagrebačku krizu. U knjizi je opisan izborni proces 1995. i 1997. kao i strategije političkih stranaka.

Moj rad i istraživanje će se najviše temeljiti na novinskim člancima iz tog vremena. Analizom ću nastojati doći do odgovora na pitanje što je dovelo do Zagrebačke krize, ali i kako se ona odvijala te što se tijekom nje događalo. Dotaknut ću se i položaja Republike Hrvatske u međunarodnoj politici. Kakav utjecaj je Zagrebačka kriza imala na njega te u konačnici kako je ona završila. Najviše novinskih članaka sam pronašao u Hrvatskom državnom arhivu (*Vjesnik*, *Novi list*, *Arena*, *Slobodna Dalmacija...*), Knjižnicama grada Zagreba (*Večernji list*) te u arhivu tjednika *Nacional* (*Globus* i *Nacional*). Cilj ovog rada je analiza političke situacije u zemlji i kronološka obrada Zagrebačke krize odnosno opisivanje svega što se događalo na političkoj sceni u više od godinu dana krize. Također, na temelju novinskih članaka i intervjua s osobama iz političkog života pokušat ću analizirati proces „političke utakmice“ odnosno borbe za vlast u Zagrebu. Neka od istraživačkih pitanja na koja ću u ovom radu nastojati odgovoriti su: što je bio glavni uzrok krize? Zašto se odugovlačilo s izborom gradonačelnika? Zašto je oporba poništavala odluke predsjednika Republike Hrvatske? Ova tema sama postavlja još mnoga

pitanja jer je Zagrebačka kriza bila složen i dugotrajan politički problem. S obzirom na to da nije odmah bila riješena na obostrano zadovoljstvo vladajuće strane i oporbe, problem se samo nastavljao povećavati, a najviše je štetio samom gradu Zagrebu i njegovim građanima. Nadam se da će moj rad pomoći u stvaranju šire slike o ovoj temi te da ću potaknuti njena daljnja istraživanja.

3.Spajanje grada i županije 1995

U listopadu 1995 godine. bila je donesena odluka da se raspišu prijevremeni treći izbori za Zastupnički dom Sabora³, a ujedno je bilo odlučeno i o raspisivanju prijevremenih izbora za Skupštinu Grada Zagreba i Skupštinu Zagrebačke županije.⁴ Ti su izbori donijeli promjenu u statusu grada Zagreba. Naime do tada je po zakonu on bio samostalna jedinica odnosno zasebna županija dok je sam „prsten“ oko Zagreba činio Zagrebačku županiju u kojoj su bili gradovi i općine. Promjenom zakona su i gradovi i općine „prstena“ postali dijelom Zagrebačke županije čime je predsjednik Gradske skupštine Grada Zagreba postao županom Zagrebačke županije.⁵ Koji je bio razlog ovakvog spajanja grada i županije? Odgovor na ovo pitanje svakako leži u činjenici da je raskolom vladajuće stranke HDZ-a odnosno formiranjem nove stranke od sada već bivših članova HDZ-a došlo do promjena u „prstenu“. Naime nova politička stranka HND imala je većinu u Skupštini Zagrebačke županije što vladajućoj stranci nikako nije odgovaralo. U suštini postojao je dublji sukob na relaciji HDZ s jedne strane i Manolić-Mesić(HND) s druge strane. Problem se pojavio zbog rata u Bosni i Hercegovini, odnosno zbog želje predsjednika Tuđmana i ministra obrane Gojka Šuška za očuvanjem teritorije Hrvatske Republike Herceg Bosne.⁶ U to vrijeme Stjepan Mesić i Josip Manolić su bili predsjednici Hrvatskog državnog sabora i Zastupničkog doma te su 4.svibnja 1994 godine uputili inicijativu u Predstavnički dom SAD-a u kojima su optužili predsjednika Tuđmana i ministra obrane Šuška da surađuju s

³ Ustavnom promjenom 2001. Županijski dom je bio ukinut te postao Dom Hrvatskog Sabora.

⁴ Mirjana Kasapović, Ivan Šiber i Nenad Zakošek, *Birači i demokracija: utjecaj ideoloških rascjepa na politički život* (Zagreb: Alinea, 1998), 99.

⁵ Isto 99.

⁶ HR Herceg Bosna-dio teritorija Bosne i Hercegovine u kojem su živjeli Hrvati,Gojko Šušak političar i prvi ministar obrane Republike Hrvatske do 1998

neprijateljem i da HDZ sprječava provedbu Washingtonskog sporazuma.⁷ Tada su Mesić i Manolić stvorili novu stranku HND (Hrvatski nezavisni demokrati) te su sa skupinom istomišljenika zahtijevali da se riješi pitanje u Bosni i da se prisili Tuđmana da odustane oko „podjele Bosne „ zajedno s Miloševićem.⁸ To je stvorilo parlamentarnu krizu jer se uz HND u to pitanje uključila i opozicija posebno HSLŠ koja je čak osnovala posebno stranačko tijelo u slučaju izvanrednih parlamentarnih izbora.⁹ Manolić i Mesić nisu uspjeli privući u svoje redove veći broj istomišljenika što ih je koštalo predsjedničkih mjesta obaju domova u parlamentu ,a HDZ je 18.svibnja 1994 potpisao sporazum s opozicijom koja je dobila dva potpredsjednika obaju domova ,dok su predsjednici obaju domova bili iz redova HDZ-a. HND je postao dio opozicije.¹⁰

Stvaranje Udruga stranaka 1995 godine

1992 godine izglasan je zakon kojim je Hrvatska podijeljena na 20.županija i grad Zagreb kao posebna teritorijalna jedinica te je imao status županije.Prvi lokalni zbori su održani 1993 godine gdje je HDZ uvjerljivo pobijedio u Zagrebu. HDZ je bio najjača stranka kako u parlamentu tako i na lokalnoj razini što se tiče Zagreba. Predsjednik Tuđman je imao velike ovlasti koje su mu omogućavale neograničenu vlast u zemlji,što mu je omogućio polupredsjednički sustav vladavine.Predsjednik Tuđman je ostao predsjednik HDZ-a iako je trebao dati ostavku na tu dužnost dok je obnašao dužnost predsjednika Republike Hrvatske.¹¹ Predsjednik je oko sebe stvorio golem broj savjetnika koji su bili odani isključivo njemu i politici HDZ-a kako na državnoj tako i na lokalnoj sredini. Zagreb je postao centar države dok je Hrvatska Vlada provodila odluke koje bi predsjednik donosio. Stranke koje su tada činile oporbu su bile HSS,SDP,HNS,HND,HSP,ASH i HSLŠ koja je tada bila najjača oporbena stranka što su pokazali i rezultati lokalnih izbora u Zagrebu 1993 godine gdje su osvojili najviše

⁷ Ivan Vujević,*Franjo Tuđman u vihoru rata i bespućima tranzicije*, Split,Ogranak matice Hrvatske Split,2011,90,Washintonski sporazum-sporazum potpisan 18.3.1994 između Bosanskohercegovačkih Hrvata i Muslimana kojim je okončan ratni sukob između HVO (hrvatsko vijeće obrane) i Armije BiH

⁸ Isto,90,Slobodan Milošević-političar bivši predsjednik Srbije,odgovoran za ratove 90-tih na prostoru bivše SFRJ

⁹ Ivica Miškulin,*Šeks, politička biografija*,alfa Zagreb,2017,431

¹⁰ Isto,444, Stjepan Mesić-političar,drugi predsjednik Republike Hrvatske (2000-2010),Josip Manolić (Jugoslavenski i Hrvatski političar,predsjednik Vlade Republike Hrvatske ,a od 1993-1994 predsjednik Županijskog doma Hrvatskog sabora)

¹¹ Ivo Goldstein,*Hrvatska povijest*,Novi Liber,Zagreb,2013,470-473

mandata 10.¹² U rujnu 1995 godine proglašen je zakon o izmjenama i dopunama zakona o gradu Zagrebu kojim je grad Zagreb bio u sastavu Zagrebačke županije u kojoj ima poseban položaj, te se područje grada Zagreba uređuje zakonom o Zagrebačkoj županiji.¹³ Isto tako donesen je zakon o Zagrebačkoj županiji kojom je sjedište županije postao grad Zagreb.¹⁴

Na parlamentarnim izborima 1995 godine HDZ je odnio također pobjedu osvojivši 75 zastupnika u parlamentu te je imao većinu u parlamentu. Koalicija HSS, IDS, HNS, HKDU, SBHS 18 zastupnika. HSLŠ je osvojio 12, SDP 10, a HSP 4 zastupnička mandata. Po tadašnjem zakonu 28 zastupnika se biralo s izbornih jedinica, a ostalih 80 s državnih lista.¹⁵ U vanjskoj politici 1995 godine okončan je rat u Hrvatskoj pobjedom u oslobodilačkoj akciji Oluja, a rat u Bosni i Hercegovini potpisivanjem mirovnog sporazuma u Daytonu.¹⁶ Istočni dio Hrvatske bit će integriran u sastav Republike Hrvatske 1998 godine čime je Hrvatska ovladala svojim teritorijem koji je međunarodno priznat.¹⁷

Početak listopada 1995. (točnije 5. listopada), nekoliko tjedana prije izbora bila je formirana Zagrebačka Udruga stranaka. Ovu Udrugu činile su Hrvatska kršćansko demokratska unija (HKDU), Hrvatska seljačka stranka (HSS), Hrvatska socijalno-liberalna stranka (HSLŠ), Hrvatska stranka prava 1861 (HSP 1861), Hrvatski nezavisni demokrati (HND) i Socijalna demokratska partija Hrvatske (SDP), Hrvatska narodna stranka (HNS), a nakon izbora pridružila im se i Akcija socijaldemokrata Hrvatske (ASH). Politički cilj ovih stranaka bio je da svakom biraču koji će izaći na izbore budu opcija protiv HDZ-a te su u slučaju pobjede na izborima bile spremne preuzeti upravljanje gradom Zagrebom.¹⁸

Ova koalicija predstavljala je borbu protiv vladajuće stranke i njezinih tzv. „sedam smrtnih grijeha“. Zalagala se za zaustavljanje ponovnog stvaranja jednopartijske države, funkcioniranje države na vladavini prava, zaustavljanje centralizacije vlasti i njenu sustavnu podjelu, zaustavljanje kontrole medija u svrhu stranačke propagande, slobodu medija, zaustavljanje procesa u kojima se umjesto privatizacije provodi podržavljenje gospodarstva i

¹² https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/data/lokalni/1993/rezultati/1993_1_Rezultati_21_Grad_Zagreb.pdf

¹³ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1995_09_69_1201.html, pristupljeno 23.5.2021

¹⁴ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/1995_09_69_1200.html, pristupljeno 23.5.2021

¹⁵ https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/data/parlament/1995/rezultati/1995_Rezultati_Sabor_zastupnicki_dom.pdf, pristupljeno 23.5.2021

¹⁶ Vidjeti bilješku 31

¹⁷ Ivo Goldstein, *Hrvatska povijest*, Novi Liber, Zagreb, 2013, 480

¹⁸ Zdravko Tomac, *Zagrebačka kriza: politologijska analiza i dokumenti* (Zagreb: Promocija : Gradska organizacija SDP, 1997), 19.

ostalim sfera građanskog društva, sprječavanje provedbe nacionalizacije, promjenu modela pretvorbe koji je omogućio pljačkanje zemlje te doveo do podjele na bogate i siromašne, zaustavljanje razbijanja stranaka i omogućavanje višestranačja u kojem se stranke mijenjaju na vlasti te jedna drugu nadziru, sprječavanje politizacije u društvu kao i sprječavanje uplitanja vladajuće stranke u nevladine institucije i udruge.¹⁹

Isticanjem ciljeva za koje se zalagala, Udruga je htjela upozoriti javnost da Hrvatska neće biti pravna država niti će u njoj biti istinske demokracije sve dok se ne promijeni stav vladajućih u vezi vlastitih pogrešaka. Vladajuća stranka pokušavala je opravdati svoj stav o vlasti nad Hrvatskom argumentom da bez vladajuće stranke ne bi bilo ni naše zemlje te da bi svatko drugi tko bi upravljao zemljom bio protiv stranke, a samim time i protiv Hrvatske što je bio neviđeni presedan na političkoj sceni. Još jedna teza HDZ-a bila je ta da ako oni postanu oporba onda su vladajuće stranke (ili stranka) protiv Hrvatske odnosno njezini su neprijatelji jer je najlakše „rušiti Hrvatsku ako se ruši HDZ“. Možda najvažniji argument je bio onaj da bez Franje Tuđmana ne bi bilo HDZ-a, a samim time ni Hrvatske.²⁰

Oporba je svojim biračima ponudila alternativu na izborima jer se zalagala da će upravljati na demokratski način te je iznijela nekoliko točaka programa u kojem se najviše ističu odvajanje države od svake stranke, stvaranje državnog aparata sukladno zakonu i Ustavu, ukidanje povratka jednopartijskog sustava i države te demokracija odnosno omogućavanje mirnog prijenosa vlasti temeljem rezultata izbora.²¹ Na temelju potpisanog sporazuma stranke Udruge su se dogovorile da će na izborima podijeliti izborne jedinice (njih 17) kako bi međusobno izbjegle konkurenciju te su ovlastile svakog kandidata stranke da može na izbornom listiću napisati i ostale stranke Udruge. Stranke su se također obvezale na pripremu organizacije izvršne vlasti nakon izbora, a ako bi Udruga ostvarila pozitivan uspjeh moguća bi bila i poslijeizborna koalicija.²² Na izborima 29. listopada građani su trebali birati dvije trećine članova Gradske i Županijske skupštine, trećinu s pojedinačnih lista te gradska vijeća gradova (Jastrebarsko, Sveti Ivan Zelina, Velika Gorica, Zaprešić, Vrbovec). U sustav nove Gradske skupštine trebala su ući 33 vijećnika izabrana sa stranačkih lista i 17 koji će pobijediti u svojim izbornim jedinicama. Tako bi Gradska skupština imala 50 vijećnika koji bi samim time postali članovi Županijske skupštine. Drugi dio Županijske skupštine imao bi 30 vijećnika koji bi bili izabrani izvan područja grada, a gradska vijeća novih gradova bi imala 26 vijećnika (17 s

¹⁹ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 3-5

²⁰ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 3-5.

²¹ Isto 5.

²² Isto 19.

izborne liste i 9 s izbornih jedinica).²³ Nositelji izbora za Gradsku skupštinu Grada Zagreba su bili Franjo Tuđman (HDZ), Silvije Degen (ASH), Dinko Čović (HNS), Stjepan Radić (HSS), Dražen Budiša (HSLs), Anto Đapić (HSP), Mihail Dončević (HSP 1861), Zdravko Tomac (SDP) i Stjepan Mesić (HND).²⁴

4. Izbori u listopadu 1995 godine

Na izborima je glasalo ukupno 450 429 birača, a rezultati su bili sljedeći: HDZ je osvojio 16 vijećnika, HSLs 10, SDP 9, HND 4, HSS 4, HNS 2, HSP 2, ASH 2 i HSP 1861 jednog vijećnika. Na temelju tih rezultata i prema ranijem dogovoru lideri Udruge stranaka su se obvezali da će zajednički djelovati u Gradu Zagrebu i Zagrebačkoj županiji uz prijedlog da za predsjednika Skupštine Grada Zagreba i Županijske skupštine bude izabran Zdravko Tomac (SDP) dok su za gradonačelnika predložili Gorana Granića (HSLs).²⁵ Udruga 7 stranaka osvojila je ukupno 64% glasova odnosno 32 od ukupno 50 vijećnika u Gradskoj skupštini te je bilo sasvim jasno da će na prvoj konstituirajućoj sjednici Skupštine, sazvanoj od strane Vlade Republike Hrvatske za 2. prosinca 1995 godine, Udruga kao koalicija imati 32 vijećnika ili 64%, a HDZ 16 vijećnika odnosno 32%. Uvidom u novinske članke iz tog vremena, posebno iz dana nakon izbora možemo zaključiti da niti jedna stranka nije mogla samostalno odlučivati o Zagrebu, a k tome je za potvrdu gradonačelnika trebalo imati 26 glasova odnosno natpolovičnu većinu svih vijećnika. Također, gradonačelnika je potvrđivao predsjednik Republike.²⁶ U utrci za to mjesto najviše su sudjelovali već spomenuti Zdravko Tomac i Branko Mikša, tadašnji gradonačelnik iz redova HDZ-a.²⁷ Tjednik *Globus* je u svom izvanrednom izdanju donio veliki naslov da je HDZ izgubio Zagreb te analizu izbornih rezultata u kojima se vidi da je vladajuća stranka u Zagrebu izgubila 13 od 17 izbornih jedinica. Također, HDZ je izgubio i u manjim gradovima i mjestima u Zagrebačkoj županiji (točnije u devet novoosnovanih općina).²⁸

²³ G.R., „Zaključene liste za gradske izbore,“ *Večernji list* 11 530, 11. listopada 1995, 11.

²⁴ S. Perica, „Najjača imena za Zagreb,“ *Večernji list* 11 531, 12. listopada 1995, 11.

²⁵ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 19-21.

²⁶ S. Perica, „Tko će biti gradonačelnik,“ *Večernji list* 11 550, 31. listopada i 1. studenoga 1995, 12, 13.

²⁷ Branko Mikša član HDZ-a, zagrebački gradonačelnik od travnja 1993 do ožujka 1996, ministar gospodarstva 1992, ministar trgovine i turizma od 1992 do 1993, kasnije predsjednik Hrvatskog nogometnog saveza (Hns), Ivo Goldstein i Goran Hutinec, *Povijest grada Zagreba : knjiga 2 : 20. i 21. stoljeće* (Zagreb: Novi liber, 2013), 298

²⁸ Davor Butković, „HDZ izgubio vlast u Zagrebu,“ *Globus* 256, 3. studenoga 1995, 2, 3.

Na temelju izbornih rezultata gradonačelnika je trebalo izabrati u zakonskom roku od 90 dana odnosno na prvoj sjednici Gradske skupštine, a kada bi se gradonačelnik izabrao Skupština je bila dužna obavijestiti Vladu Republike Hrvatske koja bi u roku od 8 dana predložila predsjedniku Tuđmanu da potvrdi ili poništi izbor. On je morao donijeti tu odluku u zakonskom roku od 14 dana, a ako bi ona bila negativna morao se izabrati gradonačelnik također u tom roku. Ako se i tada ne bi izabrao, imenovao bi ga predsjednik.

Izabrani gradonačelnik bi ujedno bio i župan Zagrebačke županije. Gradsko poglavarstvo se biralo na prijedlog gradonačelnika, a birala ga je Skupština većinom glasova.²⁹ Zanimljiv je i intervju s predsjednikom Tuđmanom u kojem je kao komentar izbora u Zagrebu izjavio da je HDZ i dalje najjača stranka u gradu jer je osvojila najviše mjesta u Gradskoj skupštini te da samim time mora ostati na čelu Gradske i Županijske skupštine. Poslao je i neizravnu poruku biračima govoreći im da on ne može prihvatiti da Zagreb, grad u kojem je četvrtina hrvatskih državljana, bude oporbno središte nasuprot hrvatskoj državnoj vlasti te da bi to štetilo Hrvatskoj.³⁰ Na razgovor s predsjednikom su u ime SDP-a bili pozvani Ivica Račan i Zdravko Tomac, a jedna od tema tog sastanka je bio razgovor o suradnji SDP-a i HDZ-a u vezi konstituiranja Gradske i Županijske skupštine. Oni su se suglasili da će doći na sastanak uz uvjet da razgovori budu javni i da predsjednik razgovara i s liderima HSLŠ-a, HSS-a i HSP-a, a nakon toga i s čelnicima SDP-a. U ime vladajuće stranke na sastanku su, osim predsjednika, bili prisutni i Ivan Milas, Ivić Pašalić i Franjo Gregurić. Iz redova oporbe su bili Dražen Budiša i Jozo Radoš (HSLŠ), Zlatko Tomčić, Stjepan Radić (pijanist) i Josip Pankreć (HSS) te Anto Đapić i Vlado Jukić (HSP). Predsjednik je govorio o pregovorima u Daytonu³¹, svojim predviđanjima o raspletu samih pregovora i položaju Hrvatske u međunarodnim okvirima. Također je istaknuo i opasnosti koje prijete zemlji u vidu destabilizacije te nužnost suradnje svih stranaka kad je riječ o nacionalnim interesima. Naglasio je i ulogu SDP-a u stvaranju i obrani zemlje te izjavio da ga raduje što je stranka politički ojačala. Istaknuo je važnost ljevice na hrvatskoj političkoj sceni posebno zbog toga što u Vijeću Europe i Europskom parlamentu glavninu čine socijaldemokratske stranke. U razgovoru je predsjednik ponudio SDP-u mjesto potpredsjednika u Saboru, a što se tiče razvoja situacije u Zagrebu, rekao je da je zbog političke situacije nužno da gradonačelnik i župan bude iz redova HDZ-a.

²⁹ B. Kovač i S. Perica, „Udruženi glasovi za bolji grad,“ *Večernji list* 11 552, 3. studenoga 1995, 12.

³⁰ Isto 13.

³¹ Daytonski sporazum je bio potpisan 14.12.1995., a njime je službeno bio okončan ratni sukob u Bosni i Hercegovini.

Tomac je izjavio da to nije moguće s obzirom na činjenicu da je koalicija osvojila dvotrećinsku većinu na što je predsjednik tada pitao zašto idu s Paragom, a ne mogu s HDZ-om. Važno je naglasiti da je na tom sastanku bilo rečeno da se glavna oporbena stranka drži dogovora te da, po riječima Ivice Račana, ne bi postojala nikakva opasnost niti za Zagreb niti za stabilnost Hrvatske ako bi oporba vladala gradom suprotno željama predsjednika. Naprotiv, to bi moglo pomoći demokratizaciji Hrvatske, a samim time bi se povećao i ugled zemlje u svijetu. Naglasio je i da je važno da se za gradonačelnika predlože Zdravko Tomac ili Goran Granić jer su oni ljudi koji su protiv bilo kakvog oblika konfrontacije. Predsjednika je razljutio taj prijedlog te je izjavio da on neće potvrditi niti jednog od predloženih kandidata iz oporbe te da u obzir dolazi samo kandidat HDZ-a. U svom viđenju razgovora Tomac je izjavio da je predsjednik Tuđman tvrd pregovarač, ali da vjeruje u mogućnost prihvaćanja prijedloga oporbe.³²

Ivica Račan je izjavio da je za njega postizanje rješenja u najbržem mogućem roku bitna stvar za Zagreb jer ne želi da Hrvatska postane dio sukoba „Griča i Kaptola“ te da bi on volio da gradonačelnik bude Dražen Budiša koji bi imao veliku podršku jer Zagreb treba najbolje ljude. Izjavio je i da suradnje s HDZ-om neće biti jer su građani izabrali koaliciju zato što misle da može ponuditi bolja, poštenija i pravednija rješenja za njihove probleme.³³ Nekoliko dana kasnije, u jednom od intervjua za tiskane medije, Zdravko Tomac je izjavio da je pobjeda koalicije veliko iznenađenje za sve one koje nisu vjerovali, ali da je ona ujedno i rezultat velikog i teškog rada. Naglasio je bitnu ulogu hrvatskih socijaldemokrata koji su razvili ljevicu na hrvatskoj političkoj sceni. Rezultati izbora su jasno pokazali da je HDZ izgubio u Zagrebu što bi za njih moglo imati velike posljedice na odnos političkih snaga u Hrvatskoj. Tomac je naglasio da je vrijeme soliranja HDZ-a prošlost jer se treba okrenuti podjeli vlasti.³⁴ Danima nakon pobjede koalicije i gore navedenih pregovora s predsjednikom Tuđmanom bilo je jasno da od potvrđivanja oporbenog gradonačelnika neće biti ništa kao i da je namjera predsjednika da se ide u nove izbore za tu funkciju. Zlatko Canjuga, koji je u to vrijeme obnašao dužnost savjetnika predsjednika za društvene djelatnosti, u jednom od svojih intervjua izjavio je da je iznenađen što je predsjednik Tuđman bio ljut kad je čuo za rezultate izbora u Zagrebu i da je jedan od razloga za to taj što su se učinile pogreške koje su se mogle predvidjeti. Izjavio je i da se izbori nisu ni trebali održati te da je medijska kampanja stranke bila previše nametljiva.

³² Tomac, *Zagrebačka kriza*, 22-25.

³³ S. Perica, „Zagreb zaslužuje najbolje ljude,“ *Večernji list* 11 555, 6. studenoga 1995, 12.

³⁴ Vlado Vurušić, „SDP ima pravo tražiti da budem imenovan novim gradonačelnikom,“ *Globus* 256, 3. studenoga 1995, 12, 13.

Rekao je da će gradonačelnik Zagreba zasigurno biti Branko Mikša i da HDZ neće prihvatiti zahtjev oporbe da koalicija preuzme vlast jer bi to bilo opasno za državu, uz napomenu da su ovi izbori velika opomena HDZ-u, ali da je pojedinačno on i dalje najveća stranka u državi.³⁵

Kako se približavao 2. prosinca, dan kad je trebala biti konstituirajuća sjednica Gradske skupštine i sjednica Skupštine Zagrebačke županije sve se više govorilo o zahtjevu predsjednika za nove izbore no ako bi predsjednik to napravio tada bi postojala mogućnost da Gradska skupština raspiše referendum te zatraži od samih građana Zagreba da se izjasne o izboru novog gradonačelnika. Takav scenarij bi značio sukob volje birača i predsjednika države što bi zapravo značilo ustavnu krizu i lošu situaciju za Zagreb i Hrvatsku. Tomac je mislio da do toga neće doći jer nikad dosad predsjednik Tuđman nije odbio imenovati gradonačelnika ili župana.

U svojoj kolumni Tomac je napisao da je Goran Granić prije svega pošten i častan čovjek bez ijedne mrlje te da bi odbijanje bilo velik udarac demokraciji u zemlji. Ako demokraciju obilježava višestranačje onda je odbijanje i negiranje volje birača udarac za nju. Optimizam koji je Tomac imao za 2. prosinca je ležao i u činjenici da će se obje političke struje (HDZ i oporba) tada naći na povijesnom ispitu jer je bitna suradnja stranaka, njihov dogovor i jačanje demokracije, a ne razilaženje. Iako je postojala i bojazan da se neka od strana neće toga držati, optimizam se ipak temeljio na tome što je suradnja bila u interesu građana. Uvjerenje da će HDZ na toj sjednici postati oporba zasnovao je na činjenici da je na prvom zasjedanju Sabora u novom sazivu bio postignut dogovor o izboru čelnika Sabora i Zastupničkog doma koji je protekao uz suradnju vladajuće stranke i oporbe te da ne vidi razlog zašto se to ne bi dogodilo i u Zagrebu, ali s promijenjenim ulogama. Ovakav čin bi bio dobar za Hrvatsku jer bi njime ona postala slična zapadnim demokracijama gdje je takva promjena vlasti sasvim normalna stvar. HDZ bi morao prihvatiti izborni poraz te na demokratski način prepustiti vlast onima koji su na izborima pobijedili.³⁶ Svoje viđenje situacije u Zagrebu dao je i Franjo Gregurić koji je rekao da su vlada i parlament „hadezeovski“. Položaj grada Zagreba smatrao je specifičnim jer se u njemu nalaze sve državne institucije i predsjednik Republike Hrvatske. Gregurić je sugerirao i činjenicu da se u delegaciji koja predsjednika ispraća na putovanja u inozemstvo, između ostalih nalazi i gradonačelnik Zagreba što znači da je on čovjek od predsjednikova povjerenja. Za Gorana Granića Gregurić je smatrao da bi mogao biti takav čovjek, ali da nije toliko blizak predsjedniku kao što je to Branko Mikša.³⁷

³⁵ Ivo Pukanić, „Naš će gradonačelnik i dalje biti Branko Mikša,“ *Nacional* 6, 24. studenoga 1995, 21, 22.

³⁶ Zdravko Tomac, *Kako se stvara hrvatska država* (Zagreb: Birotisak, 1996), 203-207.

³⁷ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 99, 100.

5. Situacija u gradu nakon izbora

Sjednica skupštine grada Zagreba 2. prosinca 1995 godine

Na dan konstituiranja Skupštine došlo je do velikog obrata jer su članovi HDZ-a bojkotirali sjednicu odnosno umjesto na njoj pojavili su se na konferenciji za tisak. Na njoj su bili glavni tajnik HDZ-a Ivan Valent, Ivan Milas, Ivić Pašalić i Franjo Gregurić. Oni su tvrdili da je vladajućoj stranci onemogućena bilo kakva suradnja s oporbom, uz naglasak da HDZ ima pravo na gradonačelnika. Uz to su iz HDZ-a opravdali nedolazak na sjednicu kao čin demokratskog procesa u vidu pritiska na oporbu te su izjavili da je jedino rješenje gradonačelnik iz redova HDZ-a jer sve drugo je pokušaj destabilizacije glavnog grada i države. Ipak uz sve probleme sjednica se održala, doduše bez 16 vijećnika HDZ-a i 2 iz redova HSP-a, no kako je na sjednici bio prisutan 31 vijećnik, to je bilo i više nego dovoljno da se ona održi u skladu sa zakonom i da se donese odluka o izboru gradonačelnika i predsjednika Skupštine. Na toj sjednici za gradonačelnika i župana Zagrebačke županije bio je izabran Goran Granić, a za predsjednika Skupštine Grada i županije Zdravko Tomac. Još jedan od prisutnih problema je bio i taj što je Vlada otvoreno stala na stranu HDZ-a, poništila sve odluke donesene na sjednici Gradske skupštine te zakazala novu sjednicu za 2. siječnja 1996 godine.³⁸

U izvješću Vlade Republike Hrvatske stajalo je da se Gradska skupština nije konstituirala te da su svi doneseni akti nevažeći zbog čega se za 2. siječnja 1996 g. zakazuje nova sjednica.³⁹ Iz novinskih izvještaja od tog dana možemo dobiti širu sliku o tome što se sve događalo. Naime na sjednici se dogodio skandal za koji se vjerovalo da je u njemu sudjelovao HDZ. Stručne službe su spriječile puštanje državne himne pa su svi prisutni zapjevali Lijepu Našu. Zdravko Tomac je kasnije izjavio da nikad prije nije bio toliko ganut kad se pjevala himna jer se prema protokolu nakon uvodne riječi predsjednika Vlade Republike Hrvatske i utvrđivanja broja svih nazočnih, trebala izvoditi himna te minuta šutnje za poginule u ratu.⁴⁰ Na početku sjednice ministar uprave Davorin Mlakar pokušao je osporiti izbor vijećnika za konstituiranje Skupštine tako što se pravdao da na raspolaganju treba biti dvotrećinska većina

³⁸ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 26, 27.

³⁹ Isto 104, 105.

⁴⁰ HR-HDA 2031, „Konstituiranje ZGB Skupštine 2.12.1995,“ VND-UP 184, Kutija 1006, “Tko je raspustio zbor i ukrao hrvatsku himnu,“ Srđan Španović, *Arena*, 7. prosinca 1995, 3-5.

što je i bilo s obzirom na to da je bio prisutan 31 vijećnik. HDZ je potkopavao sam sebe jer je izborni poslovnik koji je propisivao većinu za konstituiranje Skupštine bio donesen svega 6 mjeseci prije.

Valja naglasiti da je donošenje ovakvog zakona bila odgovornost isključivo HDZ-a koji je inzistirao na njemu stoga oporba i nije bila iznenađena što se HDZ pozivao na poslovnik ne bi li na bilo koji način osporio odluke. Još jedna od političkih zavrzlama bila je i izjava Ivića Pašalića da u ova nemirna vremena vlast mora biti stabilna i da ju nije pametno prepustiti oporbi. Ovakav politički obrat rekao je Pašalić svakako nije bio dobar, a činjenica da HDZ nije prihvaćao novo izborni stanje još više bi produbila krizu ako predsjednik ne bi potvrdio Gorana Granića za novog gradonačelnika.⁴¹

Goran Granić je izjavio da se nada da će prevladati razum te da se uskoro treba održati nova sjednica Gradske skupštine na kojoj bi trebao biti izabran potpredsjednik Skupštine iz redova HDZ-a. Iako je HDZ mogao u gradu dobiti samo onoliko koliko i oporba, htio je isključivo mjesto gradonačelnika.⁴² U anketi *Globusa* koja je bila provedena nekoliko dana nakon pokušaja konstituiranja Gradske skupštine jasno se očitovala volja građana za promjenom jer je njih čak 57,7% smatralo da je novi gradonačelnik Goran Granić (umjesto dotadašnjeg Branka Mikše). Također, ako bi se izbori ponovili, prema navedenoj anketi HDZ bi dobio samo 11% glasova. S obzirom na to da se znalo da je samo dan ranije donedavni predsjednik Gradske skupštine Stjepan Brolich ispraznio svoj kabinet i da je Žarko Domljan čestitao Zdravku Tomcu na izboru, bilo je čudno konstatirati da se HDZ toliko oslanja na poslovnik koji više ne vrijedi.

Tomac je naglasio da takva kriza dovodi do vrlo opasne situacije u kojoj se neće dopustiti da Hrvatska padne pod diktaturu. Bio je siguran da će koalicija znati upravljati gradom jer su situacije u kojima su oporbe na čelu glavnih gradova već bile viđene u brojnim europskim gradovima poput Berlina, Pariza i Rima gdje s time nije bilo nikakvih problema. Nadalje, nikakva destabilizacija Hrvatske ne bi trebala doći u obzir te je Tomac izjavio da se nada da će Ustavni sud biti na njihovoj strani jer takva opstrukcija izborne volje birača krši Ustav i zakon, a samim time i demokratski poredak u zemlji.⁴³ Nakon što je sjednica potvrdila da je za

⁴¹ HR-HDA 2031, „Konstituiranje ZGB Skupštine 2.12.1995,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Dvovlašće u metropoli,“ Biljana Bašić, *Novi list*, 4. prosinca 1995, 3.

⁴² HR-HDA 2031, „Konstituiranje ZGB Skupštine 2.12.1995,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Gradska vlast bez HDZ-a,“ Dražen Boroš, *Glas Slavonije*, 4. prosinca 1995, 4.

⁴³ Vlado Vurušić, „Konačno je nastupio početak kraja HDZ-a: Predsjednik Tuđman ignorira volju 65% Zagrepčana,“ *Globus* 261, 8. prosinca 1995, 2-4.

potpredsjednika Gradske skupštine izabrana Dorica Nikolić (HSLŠ) zastupnicima se obratio novoizabrani gradonačelnik Goran Granić sa snažnom porukom da je ponosan jer se tog dana dogodila borba za demokraciju u Hrvatskoj te je poručio predstavnicima HDZ-a da je spreman na suradnju, ali i tužan jer su klupe, na kojima je trebala biti oporba, prazne. Naglasio je i da će odgovoriti na svaki poziv na razgovor jer je to u interesu grada.

Valja napomenuti da je Dražen Budiša dao ostavku u Predsjedničkom vijeću jer je smatrao da je to bila neka vrsta pokušaja uvođenja diktature s obzirom na to da predsjednik Tuđman nije sazvao sjednicu Predsjedničkog vijeća s ciljem da se riješi novonastala krizna situacija gradskog parlamenta.⁴⁴ Budiša je članstvo prvo prihvatio u dobroj vjeri, ali nije mogao šutjeti na optužbe od strane HDZ-a na račun koalicije, posebice zbog velikog broja građana koji su koaliciji dali povjerenje.⁴⁵ Ostavku Budiše komentirao je i Zdravko Tomac uz obrazloženje da je Budiša reagirao jako emotivno i da će zemlja ići putem europske demokracije⁴⁶. Naime HDZ je napao Gorana Granića kao državnog neprijatelja jer su u stranci smatrali da je on jedan od potpisnika strategije političkog djelovanja HSLŠ-a iz 1993 koja prema navodima HDZ-a je za cilj imala političku destabilizaciju zemlje.⁴⁷

Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske

Ustavni sud Republike Hrvatske donio je svoju odluku 28. prosinca 1995 godine. S 9 glasova za i 3 protiv odbacio je prijedlog 46 članova Županijske skupštine i 31 člana Skupštine Grada Zagreba za preispitivanje ustavnosti i zakonitosti vladine odluke čime je Vlada izrazila svoje stajalište da Gradska i Županijska skupština nisu bile konstituirane 2. prosinca jer nisu bili ispunjeni svi uvjeti zbog čega se „prema prijedlogu Vlade nova sjednica treba održati 2. siječnja 1996. Sud je također odbacio tužbu za ocjenu ustavnosti vladinih akata jer, kako je bilo navedeno u odluci suda, Vlada nije imala ovlasti donijeti zaključak o nekonstituiranju Gradske skupštine. Skupština je imala pravo provoditi svoj način rada i ustrojstvo temeljem svog statuta i poslovnika. Ona je 2. prosinca prihvatila privremeni poslovnik, ali bez odredbe da su za konstituiranje potrebne najmanje dvije trećine njezinih zastupnika.

⁴⁴ Predsjedničko vijeće-savjetodavno tijelo predsjednika Republike Hrvatske

⁴⁵ B. Kovač, S. Perica „HDZ osporava izbor,“ *Večernji list* 11 582, 3. prosinca 1995, 4, 5.

⁴⁶ Isto 4, 5; Vlado Vurušić, „HDZ osporava izbor,“ *Globus* 29, 8. prosinca 1995, 2-4.

⁴⁷ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 103, 104.

Ustavni sud je naložio Vladi da sazove novu sjednicu Gradske skupštine za 2. siječnja 1996. s ciljem da se izbjegne imenovanje vladina povjerenika. Što se tiče poslovnika iz 1993., on nije bio ukinut, a pravo izmjene imala je samo Gradska skupština te je on kao takav i dalje bio važeći. Vlada je još jednom ustanovila da nisu bile nazočne dvije trećine izabраниh vijećnika što znači da se Gradska skupština nije konstituirala te da se na temelju toga mora sazvati nova sjednica.⁴⁸ Samim time Granić nije bio gradonačelnik, a članovi koalicije su ustanovili da će sjednica Skupštine biti poništena ako se 2. siječnja ne uspostavi novi kvorum. Napominjali su da oni koji su za demokraciju (HDZ) trebaju dopustiti pobjednicima izbora, koji su ostvarili 65% glasova, da ih ocijene građani pa ako im se ne svide neka im na sljedećim izborima ne daju povjerenje jer trenutnu situaciju Zagrepčani nisu zaslužili.⁴⁹

Novi prijedlog HDZ-a

HDZ je na svojoj tiskovnoj konferenciji krajem prosinca predložio novo ime za gradonačelnika, a to je bio Ivan Majdak⁵⁰. Na konferenciji je govorio Franjo Gregurić koji je ustanovio da je situacija izmakla kontroli te da tim prijedlogom HDZ-a nudi kompromis u nadi da će se pronaći rješenje za Zagreb. Majdak je izjavio da želi da se zajednički konstituira Gradsko i Županijsko poglavarstvo te da želi razgovarati sa svima u nadi da će se riješiti situacija u gradu jer je on važan za cijelu Hrvatsku.

Ivić Pašalić je izjavio da je u ovom trenutku situacija u Hrvatskoj takva da su interesi zemlje iznad svih stranačkih interesa te da u oporbi postoje ljudi s kojima je moguće pronaći zajednički jezik. Potvrdio je i da će obnašatelj dužnosti gradonačelnika biti Branko Mikša iako je istaknuta njegova kandidatura za veleposlanika.⁵¹ Pašalić je također negirao optužbe po kojima HDZ ne želi prepustiti mjesto gradonačelnika zbog navodnih malverzacija i kriminala u gradu.⁵² Čelnici oporbe imali su različita mišljenja o prijedlogu HDZ-a pa je tako Goran Granić izjavio da njemu nije problem Mikša nego činjenica da HDZ želi svog gradonačelnika

⁴⁸ Josip Šmidt, „Ustavni sud odbacio tužbe oporbe – Granić nije gradonačelnik,“ *Slobodna Dalmacija*, 28. prosinca 1995, 4.

⁴⁹ HR-HDA 2031, „Konstituiranje ZGB Skupštine, 2.12.1995,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Ostaje nada u politički dogovor,“ Dean Sinovčić, *Vjesnik*, 5. prosinca 1995, 13.

⁵⁰ Ivan Majdak gospodarstvenik i političar, predložen od strane HDZ-a za gradonačelnika Zagreba, *Večernji list*, 22. prosinca 1995, 12

⁵¹ D. Đuretek, „Predložen dr. Ivan Majdak,“ *Večernji list* 11 601, 22. prosinca 1995, 12.

⁵² Tomac, *Zagrebačka kriza*, 109, 110.

te da je jedino što želi da birači kažu svoje mišljenje na lokalnim izborima koji slijede za dvije godine.

Anto Đapić je izjavio da je Majdak inicijativa HSP-a te da je prihvatljiva osoba i kao takav most suradnje HDZ-a i oporbe. Zlatko Tomčić je rekao da ovakav prijedlog ne donosi ništa jer su birači na izborima rekli da žele promjene, a ovaj prijedlog je samo izigravanje njihove volje. Stjepan Mesić je pak smatrao da onaj tko je pobijedio na izborima ima pravo sastavljati vladu. Kako je oporba osvojila vlast u Zagrebu, ona ima pravo sastaviti gradsku i županijsku upravu pri čemu je ovaj pokušaj HDZ-a samo još jedna manipulacija. Davorko Vidović je rekao da nema ništa protiv da Majdak bude novi gradonačelnik, ali da HDZ nema većinu u Gradskoj i Županijskoj skupštini, a samim time nema ni gradonačelnika. Podsjetio je da je na izborima Udruga dobila 64% glasova, a time i odgovornost upravljanja gradom.⁵³ Zdravka Tomca je smatrao pobjednikom u cijeloj toj političkoj situaciji jer je trebao biti predsjednik Gradske skupštine, ali na površinu je izašla činjenica da je on sada popularniji od Dražena Budiše što mu daje legitimno pravo da se smatra kandidatom oporbe na predsjedničkim izborima 1997. na kojima će pokušati pobijediti Franju Tuđmana. Prema političkoj analizi HDZ se morao reformirati, u suprotnom će ponovno izgubiti podršku birača na izborima. Ne bi bilo pametno da se ponovi zagrebački slučaj jer bi HDZ-u tada zaprijetio gubitak parlamentarnih izbora.⁵⁴

Sjednica 2.siječnja 1996 godine

Na toj sjednici je s 30 glasova za, 17 protiv i 2 suzdržana za novog gradonačelnika bio izabran Goran Granić, a za predsjednika Gradske skupštine Zdravko Tomac koji je dobio 31 glas. Ovog puta su bili prisutni svi izabrani vijećnici pa se može reći da je prevladao razum jer nije bilo bojkota kao prvi put. Sjednicu je vodio Antun Crneka iz SDP-a koji je bio drugi po starosti nakon što je tu čast odbio akademik Ranko Marinković kao najstariji član. I ovog puta sjednica je počela državnom himnom i minutom šutnje, ali sada nije bilo skandala oko himne. Na sjednici je Zdravko Tomac rekao da je Udruga sedam stranaka bila stvorena prije izbora što znači da su birači znali kome daju svoj glas na što je stigao odgovor HDZ-a uz konstataciju da

⁵³ M. Piškorić, „Zagreb čeka novog gradonačelnika,“ *Večernji list* 11 602, 23, 24, 25 i 26. prosinca 1995, 4.

⁵⁴ Mirjana Kasapović, „Hoće li predsjednik Tuđman izvršiti u Zagrebu državni udar?,“ *Globus* 261, 8. prosinca 1995, 9.

je Udruga potpisala svoj dogovor prije izbora što znači da su u različitim izbornim jedinicama imali različit broj stranaka. Na takve optužbe Tomac je odgovorio da je riječ o dogovoru koalicije da svaka stranka imenuje svog kandidata u izornoj jedinici te da se istaknu i druge koalicijske stranke.

Nakon rasprave bio je prihvaćen i izvještaj Mandatne komisije te su vijećnici prisegnuli nakon čega je bila izabrana i komisija za imenovanja i izbor. Nakon stanke koja je uslijedila krenuo je izbor gradonačelnika i čelnika Skupštine. Kako sam ranije napomenuo, Goran Granić je u izboru za gradonačelnika dobio 30 glasova. HDZ-ovi vijećnici nisu htjeli glasati za Granića jer su smatrali da on nije prava osoba za tu funkciju. U obranu Granića stao je Dražen Budiša koji je za govornicom istaknuo njegove moralne i stručne kvalitete kao i to da žele da se Zagrebom upravlja na pošten način. Spomenuo je dokument-materijal „lisica“ koji je, kako navodi HDZ, dokument u kojem se pozivalo na održavanje prijevremenih izbora što nije nikad ni bio službeni dokument HSLŠ-a.⁵⁵ Budiša je također rekao da je Granić predan svom narodu i državi. Nastavilo se prepucavanje HDZ-a i HSLŠ-a oko navedenog dokumenta, ali Budiša se nije dao smesti te je izjavio da njegova stranka ima puno kvalitetnih ljudi koji su zaslužili priliku. U svom govoru Goran Granić je rekao da se zadnjih mjeseci protiv njega vodila žestoka kampanja, da ga se predstavljalo kao neprijatelja Hrvatske te da on svoje domoljublje nikad nije koristio za političke bodove.

Zdravko Tomac je pak s 31 glasom bio potvrđen za predsjednika Gradske skupštine. Na sjednici je došlo do obračuna Tomca i Dinka Čuture iz redova HDZ-a, a sve zbog jednog novinskog izvještaja iz 1972. Taj izvještaj je spomenuo Tomca koji je tada uložio amandmane na Ustav tadašnje SFRJ. Čutura je tada izjavio da je bilo kod Tomaca nacionalističkih istupa i tražio je da se svi pripadnici nacionalističke struje uključujući i Tomca maknu s odgovornih funkcija u Hrvatskoj. Na takve prozivke oštro je reagirao Tomac koji je izjavio da je trebalo imati snage izboriti se za te amandmane te da je i on sam stradao 1975. u čistkama nakon Hrvatskog proljeća. U svom kasnijem govoru Tomac je rekao da dolazi na težak položaj i da ne želi da Zagreb bude taj koji će donijeti raskol u Hrvatskoj kao i da će Udruga raditi na tome da ne dođe do sukoba. Napomenuo je i da mu je žao što njega i Granića gledaju kao državne neprijatelje te da oni koji ih smatraju takvima nisu za Hrvatsku i Zagreb. Nakon govora za potpredsjednike su bili izabrani Dorica Nikolić (HSLŠ) i Stjepan Brolich (HDZ).⁵⁶ Goran

⁵⁵ Dokument na 11 stranica kojima je HDZ 1994 godine pokušao destabilizirati HSLŠ tada najjaču oporbenu stranku jer je nastupila parlamentarna kriza zbog raskola u HDZ-u kojeg su napustili Stjepan Mesić i Josip Manolić, kasnije HDZ koristio taj dokument da optuži HSLŠ da je planirao destabilizaciju HDZ-a i države

⁵⁶ B. Kovač i S. Perica, „Konstituirana Gradska skupština,“ *Večernji list* 11 608, 3. siječnja 1996, 3.

Granić je dan kasnije opovrgnuo da njegov brat Mate Granić (ministar vanjskih poslova Republike Hrvatske) ne razgovara s njime te je napomenuo da je spreman dati sve od sebe za Zagreb s obzirom na to da on već 25 godina živi u njemu te da ima status pravog građanina. Gradonačelnik je potvrdio da je spreman za razgovore s predsjednikom Tuđmanom te je još jednom napomenuo da HDZ mora surađivati s njime kako bi Zagreb bio što bolji grad.

Napomenuo je da su on i Zdravko Tomac ispunili sve proceduralne propise i poslali izvještaj Vladi Republike Hrvatske o svom izboru te da su spremni i za razgovore s premijerom Zlatkom Matešom. Izrazio je bojazan u vezi primopredaje ovlasti od Mikše te je ustvrdio da će uslijediti nova kriza u Zagrebu ako ga Tuđman ponovno ne potvrdi za gradonačelnika. U intervjuu se Granić dotaknuo tadašnjih problema Zagreba. Naime oko 250 000 građana nije imalo kanalizaciju i vodovod, a postojali su i problemi komunalnog otpada i prometne povezanosti. Granić je predložio uvođenje gradskih kotara te nove tramvajske mreže u Novom Zagrebu.⁵⁷ Dotaknuo se i smanjivanja poreza u gradu te poslao znakovitu poruku da će vratiti maksimirskom stadionu ime Dinamo ako ga predsjednik Tuđman potvrdi za gradonačelnika.⁵⁸ Sada su sve oči javnosti bile usmjerene na Pantovčak i ured predsjednika Tuđmana odnosno na njegovu odluku o potvrđivanju gradonačelnika. Tadašnji mediji su se bavili i mogućnošću da će predsjednik imenovati privremenog upravitelja za grad Zagreb. Na tiskovnoj konferenciji nakon sjednice čelnici HDZ-a ponovno su najavili da će koristiti sva zakonom dopuštena sredstva da spriječe oporbu u obnašanju dužnosti jer će ona samo dovesti do kaosa u zemlji. Ovakve bombastične izjave su još više stvarale osjećaj nervoze jer situacija nije bila nimalo laka za Zagreb. Ako se gledaju tadašnje ankete stvar među građanima bila je potpuno čista jer je čak 72% smatralo da je njihov novi gradonačelnik Goran Granić te da ima pravo preuzeti funkciju i obnašati je⁵⁹.

Problem je bio taj što je predsjednik morao potvrditi gradonačelnika dok je Vlada mogla imenovati povjerenika za Zagreb mimo Gradske skupštine, prkoseći volji građana koji su na izborima jasno rekli koga žele za gradonačelnika. Uostalom koja je uopće svrha izbora ako se ne poštuje volja birača i ako Vlada donosi svoje odluke? Postavljanjem povjerenika ne bi se ništa riješilo jer bi njegov mandat trajao samo 60 dana. Iako su vodeći ljudi HDZ-a razgovarali s čelnicima oporbe rezultati tih razgovora za njih nisu donijeli ništa, a HDZ je i dalje pokušavao

⁵⁷ Jasna Babić, „Potvrdi li me dr. Tuđman za gradonačelnika, vratit ću maksimirskom stadionu ime Dinamo,“ *Nacional* 7, 6. siječnja 1996, 7, 8.

⁵⁸ Isto 7, 8; NK Dinamo je 1991. promijenio ime u HAŠK Građanski, a 1993. u NK Croatia Zagreb. To ime je ostalo sve do 2000. kada je bilo vraćeno NK Dinamo Zagreb.

⁵⁹ *Globus* 265,5, 5.siječnja 1996,4

kočiti Granića te ga u javnosti prikazati kao nepodobnog za tu funkciju. Bilo je jasno da će oporba pokušati sve da ostvari svoj cilj što je i legitimno zaslužila voljom birača. Ako se pogledaju ankete, čak 60,7% građana bi ponovno glasalo za koaliciju, a ako bi se dogodilo da predsjednik potvrdi povjerenika za Zagreb, takvu odluku ne bi podržalo 43,7% građana.⁶⁰ U svojoj kolumni *Ex Cathedra* Zdravko Tomac je istaknuo da je HDZ prihvatio sve što je Udruga sedam stranaka predložila, ali da je istovremeno htio da ona odustane od izbora Gorana Granića za gradonačelnika. HDZ je čak htio i nestranačkog kandidata, zagrebačkog privrednika Antu Ledića, ali sve to nije moglo umanjiti činjenicu da je Udruga pobijedila na izborima i da bi ovakva vrsta pristanka značila izdaju birača koji su glasali za nju.

Tomac je predložio da se dogovorno stvori poglavarstvo Gradske i Županijske skupštine kao koalicija Udruge i HDZ-a čime predsjednik ne bi mogao osporiti izbor Gorana Granića za gradonačelnika. Druga je mogućnost bila ponovno raspisivanje izbora i postavljanje povjerenika, a treća opcija da većina vijećnika da ostavku pa bi se tako morali raspisati izbori. Tomac se nadao da će u Zagrebu prevladati demokracija te je istaknuo da je važno postojanje barem dvije političke grupacije koje će biti spremne nadzirati jedna drugu. Ipak, sve opcije su otvorene i više toga će se znati tek nakon razgovora s predsjednikom. „Njegova odluka može dovesti do boljitka Hrvatske i njezine budućnosti.“ Tomac je htio da razgovori koji će uslijediti budu šansa za HDZ, ali i za sve druge stranke jer je cilj bio izbjeći probleme koji su i doveli do takve loše situacije. Sada su trebali uslijediti ključni potezi važni za Hrvatsku i razvoj njene demokracije jer su svi potezi kako je smatrao Tomac dosad bili pogrešni, a povukla ih je jedna strana koja je dovela u pitanje sam demokratski poredak u zemlji.⁶¹

⁶⁰ Davor Butković i Nebojša Taraba, „Hoće li dr. Tuđman uvesti prisilnog upravitelja za Zagreb,“ *Globus* 265, 5. siječnja 1996, 4.

⁶¹ Tomac, *Kako se stvara hrvatska država*, 231-235.

6. Vrijeme pregovora

Primopredaja vlasti u Zagrebu između Branka Mikše i Gorana Granića trebala je biti 9. siječnja 1996 godine, uz prisustvo novinara. Istog dana Tomac je bio pozvan na Pantovčak na razgovor s predsjednikom Tuđmanom. Međutim dogodio se presedan jer su iz predsjednikova ureda rekli da će primiti samo predsjednika Gradske skupštine, ali ne i izabranog gradonačelnika. Ovo nepozivanje izabranog gradonačelnika je jasno pokazalo smjer u kojem HDZ želi ići jer je stao na stranu Branka Mikše koji po tome nije trebao predati vlast Goranu Graniću. Na sastanku s predsjednikom Tomca je dočekalo mnoštvo iznenađenja koja su svakako bila neugodna. Bilo je prisutno puno novinara i fotoreportera te je bilo jasno da se od tog sastanka želi napraviti politički skandal s ciljem da se sruši Udruga sedam stranaka i da gradonačelnik Zagreba ostane Branko Mikša.

Tomac je ipak prihvatio razgovore jer se, kako je kasnije naveo u svojim sjećanjima, nadao da će se doći do razumnog rješenja. Na razgovoru su osim njega bili prisutni predstojnik Ureda predsjednika Ivo Sanader, savjetnik za unutarnju politiku Ivić Pašalić kao i pobočnik predsjednika general bojnik Krešimir Kašpar. Sam tijekom razgovora nije bio nimalo lak, predsjednik je bio vrlo ljut i uzrujan te je tražio od Tomca da se drži Ustava i zakona. Od Mikše je pak tražio da i dalje bude gradonačelnik Zagreba.

Potom je govorio o neprijateljima Hrvatske i vraćanju starog političkog sustava. Na taj govor uzvratilo je Tomac te je ustvrdio da on nema namjeru vraćati bilo kakve simbole starog režima u Zagrebu te da neće dopustiti da bilo tko prekrši Ustav i zakone. Razgovor se nastavio na temu zakona o Zagrebačkoj županiji za kojeg je Tomac tvrdio da je neustavan što je Tuđman protumačio tako da su za takav scenarij odgovorni zastupnici. Daljnji razgovor je protekao u boljem ozračju međutim Tomac je uvjeravao Tuđmana da ne treba nasjedati na političke provokacije koje kažu da on želi srušiti Zagreb te da je u predsjednikovu interesu postojanje jakih političkih snaga. Tuđman nije htio Granića za gradonačelnika jer je on tijekom parlamentarne krize pisao protiv HDZ-a. Nakon tih razgovora došlo je do sastanka Tomca i Granića gdje se pokušalo naći rješenje jer je bilo jasno da Granić neće biti gradonačelnik. Jedno od rješenja je bilo da se raspusti Skupština ili da se izabere novi gradonačelnik. Međutim iz predsjednikova ureda stigla je obavijest da je gradonačelnik Branko Mikša te da je tu suglasnost dao sam Tomac kao predsjednik Skupštine što je bila očita laž. Tomac se obratio javnosti rekavši da je bio na razgovoru kod predsjednika gdje mu je rekao da će se držati Ustava i zakona

i da će učiniti sve da se riješi kriza vlasti u Zagrebu. Tražio je od Vlade Republike Hrvatske da u skladu s Ustavom i zakonom sprovede odluku Skupštine o izboru gradonačelnika i da rad Skupštine bude omogućen onako kako je propisano zakonom.⁶²

Goran Granić podnosi ostavku

Na novoj sjednici Gradske skupštine Goran Granić podnio je ostavku. Objasnio je da je nakon izbora htio na civiliziran i demokratski način osigurati primopredaju vlasti onako kako nalažu Ustav i zakon no da mu to nije bilo omogućeno te da je tom odlukom predsjednika Tuđmana bio izmijenjen zakon i okaljan ugled funkcije gradonačelnika jer na dogovorenu primopredaju nisu došli niti bivši gradonačelnik Mikša niti ministar. Tim činom najviše su bili povrijeđeni birači čija se izborna volja nije ispoštovala.

Zbog svega navedenog Granić je podnio ostavku koja je bila stavljena na glasovanje. Nakon toga prisutnima se obratio Tomac koji je rekao kako je prošao razgovor s predsjednikom te još jednom ponovio da će se on držati Ustava i zakona. Kazao je da je prisustvo Branka Mikše na razgovoru jasan pokazatelj toga da slijedi nova kriza jer na sastanku nije bilo izabranog gradonačelnika Gorana Granića te je izrazio žaljenje što Vlada nije omogućila primopredaju dužnosti odmah nakon izbora nego je čekala odluku predsjednika. Također je ponovno zatražio od nje da osigura primopredaju. Granićeva ostavka na kraju nije bila prihvaćena jer je samo 12 vijećnika bilo za nju. Potom je bilo izglasano da Vlada donese odluku o primopredaji dužnosti (28 glasova za, 10 protiv i 4 suzdržana), a ako to ne napravi tražit će se njeno obrazloženje.⁶³ Kao što je i najavio, dan kasnije predsjednik Tuđman odbio je potvrditi Gorana Granića za gradonačelnika.⁶⁴ O tome se oglasio i premijer Zlatko Mateša koji je izjavio da je u ovom trenutku sva infrastruktura vlasti vezana za Zagreb i da bilo kakvo ugrožavanje državne vlasti i funkcioniranja Hrvatske općenito Vlada jednoglasno ne može prihvatiti. On ne tvrdi da Vlada ne bi prihvatila nekoga iz oporbe, no on trenutno ne želi snositi tu odgovornost te napominje da u Hrvatskoj ima 30 gradonačelnika i tri župana koji su iz redova oporbe.

⁶² Tomac, *Zagrebačka kriza*, 32-36.

⁶³ S. Perica i I. Kozarčanin, „Ostavka Gorana Granića nije prihvaćena,“ *Večernji list* 11 616, 11. siječnja 1996, 13.

⁶⁴ Isto 13; Tomac, *Zagrebačka kriza*, 120, 121, 123.

Naglasio je da je Vlada procijenila da trenutno nema dovoljno elemenata za donošenje drugačije odluke.⁶⁵ Ovakve odluke Vlade i predsjednika okarakterizirale su jednog od dvojice braće Granić kao državnog neprijatelja. Dok je jedan od braće bio jedan od najuglednijih političara, obnašao dužnost ministra vanjskih poslova Republike Hrvatske te bio vrlo blizak predsjedniku, drugi koji je trebao postati gradonačelnik Zagreba postao je trn u oku vladajuće stranke. Obojica su bili visoko obrazovani i ugledni u društvu, ali razlikovali su ih njihovi politički putevi⁶⁶. Ako se analizira kolumna Zdravka Tomca, vidi se da je on svima jasno dokazivao da Goran Granić „nije niti će biti neprijatelj Hrvatske bez obzira na to što ga se u javnosti pokušava tako prikazati jer po mišljenju HDZ-a Granić se bavi antidržavnom djelatnošću“.⁶⁷ Još jedna teza u njegovu korist je bila i ta da je on javno izjavio da bi „njegovim potvrđivanjem predsjednik dokazao sam sebi da je veliki demokrat koji poštuje volju birača“. „Ovako je ova politička zavrzlama pokazala koliko u politici ima prljave igre u koju je uvučen, ali da je prije svega dužan ljudima koji su glasali za njega na izborima te da se zato mora boriti za istinu, pravdu i demokratsku Hrvatsku“.⁶⁸

U javnosti se sve više postavljalo pitanje tko će biti novi izbor za gradonačelnika iz Udruge sedam stranaka. Isticalo se nekoliko imena kao primjerice ono Dražena Budiše kao i to da ako bi on bio izabran, Goran Granić bi preuzeo njegovu funkciju u Saboru. Uz Budišu spominjali su se i Zlatko Tomčić (HSS) i Radimir Čačić (HNS). Tomčić je međutim vrlo brzo odbio mogućnost da bude gradonačelnik dok se HNS nadao da će se u dogovoru s koalicijom pronaći novi kandidat, ali da naposljetku sve ovisi o suradnji i političkom dogovoru svih stranaka.⁶⁹ Na kraju je ipak bilo dogovoreno da stranka koja je imala najviše vijećnika (HSLŠ) predloži svog kandidata. To je bio Jozo Radoš. Drugi predloženi kandidati su bili Stjepan Mesić (HND), Silvije Degen (ASH), Zdenko Haramija (HSS) i Igor Dekanić (HNS). Ipak je naposljetku bila donesena odluka da se za gradonačelnika izabere Jozo Radoš, a iako se HSS prvo dvoumio, kasnije mu je ipak dao podršku. Nova sjednica Gradskog vijeća bila je sazvana za 24. siječnja 1996., a na njoj se odlučivalo o izboru novog gradonačelnika. Stjepan Brolich je tvrdio da je sjednica sazvana prebrzo jer je zakonski rok bio do 31. siječnja. Tomac je izjavio da bezvlade u Zagrebu traje skoro tri mjeseca i da ovakav razvoj situacije nije dobar za Zagreb

⁶⁵ HR-HDA 2031, „2. sjednica skupštine ZGB županije,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Izbore imamo, ali vlast ne damo,“ Igor Vukić, *Novi list*, 6. siječnja 1996, 5.

⁶⁶ Goran Granić-političar, saborski zastupnik, član HSLŠ-a, potpredsjednik Zastupničkog doma Sabora, nakon izbora 2000 godine podpredsjednik i zamjenik premijera Ivice Račana

⁶⁷ Tomac, *Kako se stvara hrvatska država*, 242-245.

⁶⁸ Domagoj Horvat, „Tužit ću samoga sebe,“ *Feral Tribune*, 15. siječnja 1996, 5, 6.

⁶⁹ Biljana Bašić, „SDP spašava HDZ?,“ *Novi list*, 23. siječnja 1996, 4.

i njegove građane. Također ni Gradska skupština više nije funkcionirala jer stari gradonačelnik za to nije imao političke ovlasti.⁷⁰

7. Izbor Jozе Radoša za novog gradonačelnika

Uoči samog glasanja Gradska skupština je s 32 glasa izglasala zahvalu Goranu Graniću kao legalnom izabranom gradonačelniku kojem nije bilo omogućeno da obnaša svoju dužnost te žaljenje što ga predsjednik Tuđman nije htio potvrditi. Kada se pristupilo glasanju HDZ to nije htio učiniti, no ipak je za novog gradonačelnika bio izabran Jozo Radoš, a Dražen Budiša je tada odbio kandidaturu jer je izrazio bojazan da će nakon postupka nepotvrđivanja od strane predsjednika Tuđmana biti teško izaći iz krize. Zamjenici Jozе Radoša su trebali biti Franjo Zenka (HSLŠ) i Vjekoslav Šilić (SDP) međutim ta točka nije došla na dnevni red za glasanje. U Skupštini Zagrebačke županije se glasalo samo o izboru podžupana županije. Sjednica se oduljila skoro do ponoći, a većinom glasova bili su izabrani kandidati Udruge sedam stranaka Igor Dekanić (HNS), Božidar Pankrećić (HSS) i Eduard Kunjko (HND).

Jozo Radoš se u svom obraćanju novinarima zahvalio svima koji su glasali za njega i koji su mu dali povjerenje, rekavši da mu je jedini interes boljitak Zagreba. Izrazio je želju da svi sudionici Gradske skupštine daju svoj doprinos njezinu radu i zamolio je i one koji ga nisu podržali u izboru da mu daju priliku da svojim radom doprinese boljitku Zagreba, a time i Hrvatske.⁷¹ O novoj sjednici Gradske skupštine svoje stajalište je iznio i HDZ. Pritom nije štedio Udruhu sedam stranaka napominjući da je koristila medijske napade na HDZ s ciljem da ga u javnosti prikaže kao jedinog krivca za političku krizu u glavnom gradu. HDZ je potvrdio da je htio veliku koaliciju, ali da oporba to nije htjela jer se takve koalicije događaju i drugdje te da je izazivanje ovakve krize ništa drugo nego politikanstvo s obzirom na to da se prvenstveno nastoji izazvati borbu protiv HDZ-a, a potom i krizu. Ivan Milas je pak izjavio da oporba želi stvoriti paralelnu vlast pri čemu bi ona vladala gradom, a HDZ državom što prema članovima stranke nije dolazilo u obzir.⁷²

⁷⁰ B. Kovač i S. Perica, „Gradska skupština izabrala Jozu Radoša,“ *Večernji list* 11 630, 25. siječnja 1996.

⁷¹ B. Kovač i S. Perica, „Gradska skupština izabrala Jozu Radoša,“ *Večernji list* 11 630, 25. siječnja 1996.

⁷² Tomac, *Zagrebačka kriza*, 127.

Izvještaj o izboru Joze Radoša bio je poslan Vladi Republike Hrvatske radi upućivanja prijedloga predsjedniku Tuđmanu na potvrdu.⁷³ Dok se čekala predsjednikova odluka Jozo Radoš je u medijima istupao vrlo razborito naglašavajući da će doći do pada HDZ-a ako on bude prihvaćen za gradonačelnika ili barem do opće percepcije u javnosti da vladajuća stranka polako gubi političku moć u Zagrebu. Još jedna njegova teza je bila i ta da bi, ako ponovno ne bi bio izabran gradonačelnik, Europska Unija vršila pritisak na Hrvatsku jer je poštivanje volje birača jedan od temelja europske demokracije. Ipak, kod njegovih istupa bilo je i velike doze opreza jer uvijek postoji „što ako?“. S obzirom na to da je predsjednik bio taj koji ima završnu riječ, postojala je mogućnost da se ponovi isti slučaj kao i s Granićem. Najveći problem koji bi se mogao dogoditi je taj da bi do novih izbora trebalo proći nešto više vremena (ukoliko bi predsjednik odbio Radoša) što bi bilo loše jer Zagreb više nije imao vremena za čekanje. Ako bi se izabrao povjerenik, kriza bi se produbila, Skupština bi ponovno trebala biti raspuštena i čekalo bi se 60 dana do novih izbora.⁷⁴ Radoš je više puta naglasio da je javnost podijeljena, ali da mu je jedini cilj da Udruga sedam stranaka sačuva dostojanstvo i podršku građana te da će učiniti sve da se osigura da grad Zagreb normalno funkcionira. Iako se HSS odupirao njegovom izboru, Radoš se nije slagao s time. Naprotiv jasno je izjavio da svaka stranka ima pravo predložiti svog kandidata što je HSS i učinio.⁷⁵

Dok se čekala predsjednikova odluka medije je zabavljao obračun Račana s HDZ-om. Naime sve se više spominjalo da SDP tajno surađuje s HDZ-om što je Ivica Račan odbio rekavši da se HDZ mora natjerati na demokraciju i da je u interesu njegove stranke da na čelu grada bude netko tko se brine za njegove probleme. Ipak, naglasio je da je interes SDP-a očuvanje koalicije. Radimir Čačić je rekao da županijski vijećnici također utječu na izbor gradonačelnika jer odluke moraju zajedno donositi grad i županija. Stav je SDP-a, a time i Udruge da treba koristiti svoja legalna prava u ovoj političkoj utakmici kao i da je jedini strah oporbe da ne dođe do novih izbora koji bi svakako unazadili Zagreb i produbili krizu.⁷⁶ Između predstavnika Udruge i predsjednika Tuđmana počeo je verbalni obračun putem pisama preko kojih su razmjenjivali svoja stajališta oko krize vlasti u Zagrebu. Čelnici Udruge sedam stranaka pouzdali su se u poštenje i čestitost predsjednika Tuđmana te se nadali da će ovog puta imati

⁷³ Isto 126.

⁷⁴ HR-HDA 2031, „Pitanje gradonačelnika Jozo Radoš, veljača 1996,“ VND UP 184, Kutija 1006, „Povjerenik na vidiku,“ Tomislav Cerovec i Vidmar Kaić, *Obzor*, 5. veljače 1996, 16, 17.

⁷⁵ HR-HDA 2031, „ZGB politička kriza, Gradska skupština, za gradonačelnika izabran Jozo Radoš,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Pokoreni grad,“ Marinko Čulić, *Feral Tribune*, 29. siječnja 1996, 7.

⁷⁶ Nebojša Taraba, „Slom oporbene koalicije: bivši komunisti osvojili vlast u Zagrebu,“ *Globus* 268, 26. siječnja 1996, 2, 3.

političke mudrosti da potvrdi Jozu Radoša za novog gradonačelnika. Bili su sigurni da će ovog puta politička pravda pobijediti tim više jer su imali informacije iz vrha HDZ-a da je predsjednik voljan to učiniti. Dapače postojala je i pismena odluka no kako to obično biva, ona je ubrzo bila povučena.

8.Korespondencija Pantovčak-gradska Skupština

Jedan od razloga zbog kojih je HDZ povukao odluku je navodno bilo uplitanje velikih zemalja (SR Njemačka i SAD) u krizu jer su udrugu vidjele kao opoziciju HDZ-u. Još jedan udarac HDZ-u bio je i taj što je njemački ministar vanjskih poslova Klaus Kinkel pozvao čelnike Udruge sedam stranaka da sa svim počastima kao delegacija posjete Njemačku što je u HDZ-u bilo protumačeno kao izravna potpora te zemlje oporbi.

Glavni cilj je bila međunarodna potpora koju je Udruga dobila najviše zbog isticanja demokratizacije i višestranačja u Hrvatskoj. Navodno je postojao i poziv liderima oporbe u Davos na sastanak s oporbom iz Srbije i Bosne i Hercegovine. Međutim na kraju nije bilo nikakvog sastanka s Kinkelom niti puta u Davos. Pravi razlozi su ležali u političkoj situaciji na vanjskom planu, situaciji s hrvatskim Podunavljem i rješavanju problema u Bosni i Hercegovini te su lideri udruge procijenili da nije vrijeme da se kriza rješava dok Hrvatska čeka da postane članicom Vijeća Europe.⁷⁷ U prethodnom odlomku spomenuo sam pisma.

Prvo pismo je bilo poslano predsjedniku Tuđmanu 1. veljače 1996. U njemu je stajalo da su od izbora u Zagrebu prošla tri mjeseca, a da tijela izvršne vlasti još uvijek nisu uspostavljena. Napominje se i da je Vlada Republike Hrvatske onemogućila konstituiranje Gradske i Županijske skupštine te da je posljedica za grad i županiju nezakonito obnašanje dužnosti bivšeg župana i gradonačelnika. Također, spominje se i da je konstituiranje bilo izvršeno temeljem odluke birača na izborima i da su dužni po Ustavu i zakonu tu odluku provesti. Nakon što je predsjednik odbio potvrditi Granića za gradonačelnika, Skupština je na tu funkciju izabrala Radoša s ciljem da se osigura normalno funkcioniranje grada i županije. Udruga je to i zatražila od predsjednika, prije svega na dobrobit građana te ga zamolila da u

⁷⁷ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 43-45.

okviru svojih zakonskih mogućnosti i ovlasti donese pravednu odluku. Pismo su potpisali lideri svih sedam stranaka Udruge.⁷⁸

Na odgovor predsjednika Tuđmana čekalo se skoro dva tjedna. Stigao je 17. veljače, istog dana kada je predsjednik odbio potvrditi Jozu Radoša za gradonačelnika.⁷⁹ U svom odgovoru Tuđman je kritizirao čelnike oporbe rekavši da su se obraćanjem domaćoj javnosti obratili i međunarodnoj. Naglasio je da pokušavaju pridobiti naklonost stranih zemalja te ju iskoristiti za destabilizaciju Hrvatske. Osvrnuo se i na odluku Vlade Republike Hrvatske kojoj daje podršku jer tvrdi da je neistina da je vlast u Zagrebu nezakonita te je zamolio čelnike oporbe da isprave svoje netočne tvrdnje i pogrešno tumačenje zakona. Nadalje je rekao da oporba misli samo na svoje stranačke interese kao i da radi protiv demokratske vlasti u Hrvatskoj. Ta je vlast po Tuđmanovom viđenju bila izabrana u okolnostima Domovinskog rata i radila je u skladu sa zakonom i Ustavom. Predsjednik je napomenuo da se ta vlast držala zakona kod potvrđivanja gradonačelnika i da je učinila sve da se uspostavi funkcioniranje ustavnopravnog poretka. Rekao je i da Udruga namjerno ne želi suradnju sa strankom koja je Hrvatskoj donijela samostalnost i koja je najveća stranka u državnom Saboru koja ima većinu. Prema Tuđmanu, Udruga stranaka želi smanjiti utjecaj vlasti što bi imalo teške posljedice za Hrvatsku.

Napomenuo je da će on kao predsjednik učiniti sve u skladu sa svojim ustavnim ovlastima da donese pravedne odluke s ciljem očuvanja stabilnosti i demokratskog poretka u Hrvatskoj.⁸⁰ Novi odgovor predsjedniku lideri stranaka su uputili 19. veljače te u njemu napomenuli da je svrha pisma bila upozoriti na situaciju u gradu Zagrebu gdje ni tri mjeseca nakon izbora nije bila uspostavljena gradska i županijska vlast. Također ističu neistine koje je Tuđman naveo poput one da koriste strani faktor u destabilizaciji zemlje te napominju da su u inozemstvu itekako svjesni onoga što se događa i da ih na to ne treba upozoravati nitko iz oporbe. Tuđmanu zamjeraju navodno podmetanje Udruzi stranaka te kažu da u političkoj borbi predsjednik Tuđman nema pravo govoriti kao predsjednik Republike Hrvatske nego isključivo kao predsjednik stranke. Upozoravaju ga da odlazi predaleko u svojim optužbama na račun stranaka govoreći da zlorabe demokratski sustav samo zato što ne prihvaćaju suradnju s HDZ-om. Napominju da je ova vlast bila izabrana voljom 60% glasača u Zagrebu te da se to mora poštovati.⁸¹ Oporba je povodom odbijanja Jozu Radoša za gradonačelnika Zagreba dala i izjavu

⁷⁸ Isto 127, 128.

⁷⁹ Isto 133.

⁸⁰ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 129, 130.

⁸¹ Isto 130, 131.

za medije u kojoj je stajalo da je ovakva odluka odraz autoritarnog vladanja i ponašanja predsjednika te da je kriza odgovornost HDZ-a i predsjednika jer oni ne poštuju izbornu volju birača.

Čelnici oporbe su napomenuli da je njihovo jedinstvo još jače i da će se i dalje držati Ustava i zakona te da samo oni koji imaju većinu u Skupštini mogu upravljati gradom. Predsjednik Tuđman je pak na sjednici HDZ-a izjavio da oporba želi prikazati krizu kao rezultat HDZ-ovog nepoštivanja izbornih rezultata. Napomenuo je da oporba ima 60% potpore, ali da je ta potpora rezultat njihovog udruživanja i da im je u konačnici jedini cilj rušenje HDZ-a. HDZ zaključuje da želi izgradnju stabilne Hrvatske i razotkrivanje svih koji se udružuju protiv njega.⁸² Sada je bilo na predsjedniku da imenuje povjerenika za Zagreb i da raspíše nove izbore u roku od 60 dana. Iz tabora HDZ-a moglo se početi s novom kampanjom, ovog puta usmjerenom na razbijanje Udruge i onemogućavanje njihovog dobijanja vlasti. Takvu tezu potvrdila je i izjava Zlatka Čanjuge da po mišljenju javnosti HDZ može na novim izborima računati na 40% potpore te da bi u slučaju takvog rezultata za formiranje vlasti u gradu trebala koalicija. Napomenuo je da bi ta koalicija mogla biti s nekom manjom strankom čime bi se omogućila vlast u Zagrebu. Ipak, glavni cilj je bilo razbijanje Udruge odnosno njezinog političkog jedinstva jer je ona pobjedom u Zagrebu pokazala da se takve stvari mogu dogoditi i u drugim dijelovima Hrvatske što svakako ne bi odgovaralo HDZ-u. U svojoj tvrdnji Ivić Pašalić je rekao da oporbene stranke kao što je Udruga više ne mogu opstati jer dolazi do razilaženja u nekim stvarima.

Pašalić je napomenuo da će u kampanji govoriti o prošlosti nekih od čelnika oporbe što bi se moglo okarakterizirati kao „prljava“ kampanja, a to bi napravio jer javnost mora znati kome daje svoj glas i povjerenje. Takva bi kampanja mogla stvoriti nove političke blokove, a za neke političare mogla bi označiti kraj njihove karijere jer po riječima Pašalića još uvijek postoje neki koji žive na staroj slavi. Istaknuo je želju da novi izbori prođu u demokratskom tonu te je rekao da je zasluga predsjednika Tuđmana u obrani zemlje i uspostavi samostalne Hrvatske bila ogromna kao i da je vlast koju biraju hrvatski građani demokratska i izabrana njihovom voljom. Naglasio je da sve ostalo što pokušava destabilizirati zemlju od vlastitog naroda najviše udaljuje upravo njih.⁸³ Jozo Radoš je postao isti neprijatelj kakav je bio i Goran Granić jer gradonačelnik nije mogao/smio biti nitko iz redova HSLŠ-a. Postavilo se i pitanje

⁸² Isto 132-134.

⁸³ HR-HDA 2031, „Pitanje gradonačelnika Jozo Radoš, veljača 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Prije raspisivanja izbora Ivić Pašalić zaprijetio otvaranjem dossiera oporbenih čelnika,“ Antun Tuškan, *Slobodni tjednik*, 21. veljače 1996, 7.

kako će na sve ovo reagirati birači jer je u konačnici samo njihova odluka bitna s obzirom na to da su rezultati izbora trebali utjecati na razvoj demokracije u Hrvatskoj.⁸⁴

Nepotvrđivanje Joze Radoša za gradonačelnika izazvalo je veliko nezadovoljstvo kod svih čelnika oporbe. Mesić je tvrdio da je odluka predsjednika odraz senilnosti ili pak infantilnosti te da odluke koje on donosi nemaju veze s demokracijom. Stijepo Martinović iz redova HNS-a otišao je korak dalje te ustvrdio da postoji mogućnost preispitivanja je li Tuđman zaista predsjednik svih Hrvata jer svojim ponašanjem više ostavlja dojam stranačkog vođe. Dinko Čutura iz HDZ-a ponovio je da bi jedino pravedno rješenje bilo prihvaćanje gradonačelnika iz redova njegove stranke čime bi se riješila kriza te nestala potreba za raspisivanjem novih izbora.⁸⁵

9. Marina Matulović-Dropulić nova gradonačelnica

Predsjednik Tuđman donio je 2. ožujka 1996. odluku kojom je imenovao Marinu Matulović-Dropulić novom gradonačelnicom Zagreba i županicom Zagrebačke županije.⁸⁶ Ovakvu odluku predsjednika javnosti je priopćio Ivić Pašalić te je izjavio da će ona preuzeti svoju novu dužnost 11. ožujka. Predsjednik je obrazložio svoju odluku time da je imenovana stručna za obnašanje dodijeljenih joj dužnosti, a rekao je i da je sve bilo sprovedeno u skladu sa Zakonom o Gradu Zagrebu i Zakonu o lokalnoj upravi i samoupravi. Vjetar u leđa novoizabranoj gradonačelnici dala je i činjenica da je vrlo dobro poznavala probleme grada te je bila spremna predano se posvetiti rješavanju svih zadataka vezanih za njega. Pašalić se dotaknuo i oporbe te je branio predsjednikov izbor i naglasio da je u interesu oporbe suradnja kako bi se problem što prije riješio.

No ponovno se postavilo pitanje što ako Gradska skupština ne izglasa povjerenje novoj gradonačelnici. U tom slučaju bi morao teći zakonski rok u kojem bi Skupština morala predložiti novog gradonačelnika ili bi ju pak imenovana gradonačelnica mogla raspustiti. Pašalić je naglasio da je ovakva odluka predsjednika sama po sebi dovoljan argument da se

⁸⁴ HR-HDA 2031, „Pitanje gradonačelnika Jozo Radoš, veljača 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Sudbina pojedinca je sudbina nacije,“ Josip Vrbošić, *Vjesnik*, veljača 1996, 7.

⁸⁵ HR-HDA 2031, „Pitanje gradonačelnika Jozo Radoš, veljača 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Škegro potvrdio Radoša,“ Biljana Bašić, *Novi List*, 8. veljače 1996, 15.

⁸⁶ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 134, 135.

izglasa povjerenje novoj gradonačelnici te da bi bilo dobro kada bi to povjerenje dobila od Udruge sedam stranaka kao i da je u interesu svih suradnja na dobrobit Zagreba. Što se tiče novih izbora, Pašalić nije dao nikakav konkretan odgovor no naglasio je da oni trenutno nisu u planu, barem ne u privremenom roku.

Inače nova gradonačelnica je rodom bila iz Zagreba, a od 1995. je u Vladi Republike Hrvatske obnašala dužnost ministrice prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja. Ipak, ovo novo imenovanje od strane predsjednika bilo je pod povećalom Vijeća Europe u koje je Hrvatska tada htjela biti primljena. Pašalić je izjavio da je Hrvatskoj itekako stalo do mišljenja koje će dati Vijeće Europe no da je sve bilo provedeno po zakonu i Ustavu i da ova odluka predsjednika ne bi trebala kočiti primanje Republike Hrvatske u Vijeće. Naravno, na odgovor Gradske skupštine nije trebalo dugo čekati. Zdravko Tomac je izjavio da Skupština neće potvrditi novu gradonačelnicu i da će Udruga predložiti svog novog kandidata za tu funkciju. Tomac i Budiša su u izjavi za medije rekli da oni imaju većinu i da će to pokazati na sjednici Skupštine kao i da se nadaju da će novi kandidat ponovno biti iz redova HSLS-a.⁸⁷ Istražujući materijale za ovaj diplomski rad naišao sam na vrlo zanimljiv članak točnije intervju sa Žarkom Domljanom, tadašnjim potpredsjednikom Sabora i čelnim čovjekom hrvatske delegacije pri Vijeću Europe. U intervjuu je govorio o prijemu Hrvatske u Vijeće i o tome kako na to utječe kriza u Zagrebu. Domljan je izjavio da je svjestan da bi neimenovanje dva gradonačelnika moglo utjecati na izvještaj Vijeća te da takve odluke predsjednika nisu u skladu s načelima demokracije te Europe kojoj ona pripada.

Također je naglasio da je neshvatljivo da Hrvatska ima nekoga tko predstavlja i središnju vlast i lokalnu samoupravu te da joj je radi toga bio upućen i prigovor. Rekao je da je svjestan da Hrvatsku koči ova kriza, ali da se nada da će na proljeće (točnije u travnju) konačno dobiti suglasnost da postane nova članica Vijeća Europe jer ona tamo i pripada.⁸⁸ Nakon što je stupila na dužnost, nova gradonačelnica dala je izjavu u kojoj je rekla da je svjesna svih problema i zadaća koje su pred njom. Rekla je da će se nastaviti svi projekti koji su bili započeti te da se nada da će dobiti povjerenje svih u Gradskoj skupštini kao i da će se zalagati za rješavanje komunalnih problema, poboljšanje vodovodne mreže (koju je istaknula kao prioritet), uređenje gradskih cesta i uvođenje telefona u dijelove grada koji ga još nemaju.

⁸⁷ D. Đuretek, „Zagreb dobio gradonačelnicu,“ *Večernji list* 11 670, 5. ožujka 1996, 2.

⁸⁸ Goranka Jureško, „Izbor gradonačelnika ne bi trebao biti zaprekom,“ *Vjesnik* 17 380, 1. ožujka 1996, 6.

Posebnu pozornost je obećala posvetiti socijalno najugroženijim građanima kojima će osigurati jednokratnu pomoć i riješiti stambene probleme. U ovaj posao ušla je zato što želi da Zagreb napreduje, a ne samo zbog političke funkcije.⁸⁹ Udruga sedam stranaka jasno je pokazala svoj stav i naglasila da ne želi prihvatiti nikakav prijedlog koji dolazi iz redova HDZ-a. Da će takvo stanje dovesti do nove krize koja ne odgovara nikome, a ponajmanje Zagrepčanima, izjavio je Ivo Sanader koji je optužio oporbu da ne želi nikakvu suradnju s HDZ-om.⁹⁰ Svoj stav o novoj gradonačelnici iznio je Zdravko Tomac koji je rekao da nema ništa protiv stručnosti nove gradonačelnice no da mu smeta što ona provodi politiku protiv koje se Udruga bori, a to je politika vrha HDZ-a koja je suprotna Ustavu i zakonu. Kada se na to dodaju rezultati izbora koji su jasan pokazatelj onoga što se dogodilo, gradonačelnica ne može dobiti povjerenje jer je samo marioneta HDZ-a s ciljem provođenja samovolje jedne političke stranke. Trenutno stanje je okarakterizirao kao posljedicu političke neodgovornosti Vlade Republike Hrvatske, predsjednika, ali i većine u Saboru. Ova kriza je zemlji donijela puno toga lošeg, pa čak i rezolucije Vijeća Europe i Europske Unije koje svakako ne idu u prilog Hrvatskoj kao demokratskoj zemlji. Tomac je napao HDZ i zbog činjenice da je kriza bila neobjektivno prikazana na HRT-u jer stranka koristi monopol nad državnim televizijom čime su gledatelji zakinuti za objektivno i pošteno izvještavanje.⁹¹

Na sjednici Gradske skupštine je s 28 glasova za, 17 protiv i jednim suzdržanim bilo izglasano nepovjerenje gradonačelnici. Glasanje je ponovno proteklo u svađi HDZ-a i Udruge jer HDZ nije htio raspravljati o izboru novog gradonačelnika misleći da će se potvrditi Matulović-Dropulić uz pretpostavku da bi glasanje o njezinom povjerenju bilo preuranjeno. Iz HDZ-a su zahtijevali da se novoj gradonačelnici da vremena da istakne svoj program. Takvo stajalište smetalo je Tomcu koji je rekao da vrijeme za Zagreb curi jer vlasti nema skoro tri mjeseca te da se funkcioniranje grada mora omogućiti. U tadašnjem tisku može se vidjeti da je HDZ vršio pritisak na Udrugu jer nije dopuštala da žena, rođena u Zagrebu, bude izabrana za gradonačelnika. Na takvu provokaciju HDZ-a reagirao je Dražen Budiša koji je rekao da mnogi istaknuti gradonačelnici Zagreba nisu bili rođeni u Zagrebu, ali da su svejedno ostavili velik trag u povijesti grada.⁹²

⁸⁹ Isto 6; Marijana Matković, „Prvi radni dan – radno,“ *Vjesnik* 17 391, 12. ožujka 1996, 13.

⁹⁰ „Oporba nije za suradnju,“ *Večernji list* 11 670, 5. ožujka 1996, 2.

⁹¹ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 71.

⁹² B. Kovač i M. Rilović, „Oporba protiv gđe Matulović-Dropulić,“ *Večernji list* 11 673, 8. ožujka 1996, 13.

10. Ivo Škrabalo novi gradonačelnik

Na istoj sjednici je s 27 glasova za i 13 protiv za novog gradonačelnika bio izabran Ivo Škrabalo iz redova HSLŠ-a.⁹³ Uvod u ovaj izbor je bila burna sjednica na kojoj se nisu štedjele teške riječi. Tako je Predrag Raos iz ASH dobio opomenu jer se drznuo Skupštinu nazvati kuplerajem, a Ivan Božičević iz HDZ-a je optužio Udrugu da ruši državu. Ono što je posebno zanimljivo je to da je tadašnji tisak pisao da su na toj sjednici, koja je pobudila veliko zanimanje javnosti, osim domaćih novinara bili i predstavnici medija iz inozemstva. Tako su na njoj bili predstavnici Radija Slobodne Europe, Radija Slovenije i Makedonije te austrijski i njemački novinari i predstavnici. Zdravko Tomac je kao predsjedavajući rekao da mu je dosta što se Skupštinu naziva stokom sitnog zuba te da su jedini pred kojima polaže račune građani Zagreba koji su im na izborima dali povjerenje. Naravno, iz SDP-a su javno rekli da se ne plaše novih izbora dok se Jozo Radoš javno prepucavao s HDZ-om rekavši da gradonačelnici koje je predložio HSLŠ nisu po volji HDZ-u te da ih se prikazuje nečasnim.⁹⁴ Nakon što je izabran, svima se obratio Ivo Škrabalo koji se zahvalio na ukazanom povjerenju. Rekao je da želi biti gradonačelnik kojeg je izabrala većina i da u demokraciji ne bi trebalo biti situacije da predsjednik države sam bira tko će biti gradonačelnik, a tko ne. Škrabalo je izjavio da mu je stupanje na ovu dužnost kao poziv na vojnu vježbu koja traje 21 dan, ali izrazio je nadu u suradnju kao i namjeru da se drži zakona i Ustava.⁹⁵

Pisma Zdravka Tomca Vijeću Europe

Očekivano, predsjednik Tuđman odbio je prihvatiti Ivu Škrabala za gradonačelnika Zagreba. Razlog tome je bio to da Gradska skupština nije mogla izglasati nepovjerenje od predsjednika imenovanoj gradonačelnici Marini Matulović-Dropulić jer je to nepoštivanje

⁹³ Ivo Škrabalo -politikar i povjesničar filma, redatelj, scenarist, filmski publicist, u politici bio je član HSLŠ-a i bio 2 mandata u Hrvatskom saboru kao zastupnik

⁹⁴ HR-HDA 2031, „Marina Matulović-Dropulić, Zagrebačka kriza, ožujak 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Gradonačelnici oduzeta riječ,“ A. Belak i F. Laušić, *Slobodna Dalmacija*, 8. ožujka 1996, 2.

⁹⁵ HR-HDA 2031, „Marina Matulović-Dropulić, Zagrebačka kriza, ožujak 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Mr. Škrabalo izabran, dr. Dropulić odbijena,“ A. Belak i B. Lušić, *Slobodna Dalmacija*, 9. ožujka 1996, 2.

Zakona o Gradu Zagrebu i Zakona o lokalnoj upravi i samoupravi. Samim time ne postoji zakonska mogućnost kojom bi na dužnost gradonačelnika stupio Ivo Škrabalo. Tom odlukom predsjednika gradonačelnica je ostala na dužnosti.

Predsjednik je također odbio potvrditi zamjenike Ive Škrabala, Vjekoslava Šilića i Antuna Šporera.⁹⁶ Osim političke situacije u gradu na red je došla i vrlo osjetljiva tema gradskog proračuna koji se morao riješiti bez obzira na tešku političku situaciju. Ipak, na sjednici Gradske skupštine članovi HDZ-a su htjeli da se na točku dnevnog reda stavi i glasanje o nepovjerenju Zdravku Tomcu odnosno da ga se razriješi dužnosti. Što se tiče gradonačelnice, Tomac je jasno rekao da ona ne može braniti gradski proračun jer za to nema dozvolu s obzirom na to da joj je na prošloj sjednici bilo izglašano nepovjerenje. Udruga je tada predložila kandidata za novog gradonačelnika, a to je bio Dražen Budiša iz HSL-a. HDZ je na sjednici ipak uspio progurati zahtjev da se glasa o nepovjerenju Tomcu što naposljetku nije prošlo jer je glasova za tu odluku bilo samo 13. Razlog tom zahtjevu je bio što HDZ nije mogao prihvatiti pisma koja je Tomac poslao Vijeću Europe što je stranka protumačila kao prekoračenje ovlasti.⁹⁷ Naime, ta dva pisma bila su poslana Andrasu Barsonyu nekoliko dana ranije, a u njima je Tomac molio da se Republika Hrvatska primi kao stalnu članicu Vijeća jer bi se time pomoglo razvoju demokracije u zemlji.⁹⁸

Isto tako je istaknuo da Zagrebačka kriza ne smije kočiti primitak Hrvatske u tu organizaciju jer su oni itekako svjesni problema koje je kriza donijela Zagrebu i Hrvatskoj. Objasnio je da je do krize došlo zbog sukoba između državne izvršne vlasti i lokalnih predstavničkih tijela te da problem predstavljaju i nedorečeni zakoni jer je za izbor gradonačelnika potrebna suglasnost i Gradske skupštine i predsjednika Tuđmana. Dodao je da je za takve zakone odgovorno ratno stanje s kojim se Hrvatska suočila te da bi ih trebalo mijenjati. Zato bi članstvo Republike Hrvatske u Vijeću Europe bio siguran put u demokratizaciju.

Drugo pismo je bilo očitovanje u kojem je Tomac napisao da je iznesen stav bio stav isključivo Udruge, a da se vijećnici HDZ-a i HSP-a nisu očitovali o tome niti potpisali pismo.⁹⁹ O ovim pismima se na konferenciji za novinare očitovao sam Tomac te rekao da njihovim nepotpisivanjem članovi HDZ-a ruše svoju strategiju. Naglasio je da gradonačelnica mora

⁹⁶ HINA, „Predsjednik Tuđman odbio potvrditi Ivu Škrabala,“ *Vjesnik* 17 401, 22. ožujka 1996, 3.

⁹⁷ Isto 3, Dean Sinovčić, „Tomac ostaje predsjednik,“ *Vjesnik* 17 401, 22. ožujka 1996, 3.

⁹⁸ Andras Barsony-Mađarski diplomat i političar, od 1995-1998 godine potpredsjednik parlamentarne skupštine OEES-a (OEES-organizacija za Europsku sigurnost i suradnju)

⁹⁹ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 141-143.

podnijeti ostavku u roku od 15 dana s obzirom na to da joj se nije izglasalo povjerenje, što ona nije učinila. Najavio je (a to se pokazalo točnim par dana kasnije) da će, ako Tuđman ne potvrdi Škrabala za gradonačelnika, Udruga predložiti novog kandidata, a to je Dražen Budiša.¹⁰⁰

11. Dražen Budiša novi gradonačelnik oporbe

Na novoj sjednici Gradske skupštine za gradonačelnika je bio izabran Dražen Budiša iz redova HSLŠ-a, a za dogradonačelnike Vesna Vešligaj (SDP) i Matija Očić (HSS). Među oporbom je vladalo uvjerenje da će s Budišom ovoga puta imati sreće. Kao što je poznato, Dražen Budiša je bio jedan od vođa Hrvatskog proljeća, političkog pokreta iz 1971. koji se borio za bolji položaj i veća prava Hrvatske u SFRJ. Budiša je bio istaknuta ličnost koja se borila za samostalnu Hrvatsku, a zbog svojih uvjerenja je boravio i u zatvoru. Visoko je kotirao kao kandidat na predsjedničkim izborima za 1997. godinu i kao protukandidat tadašnjem predsjedniku Tuđmanu. Na sjednici na kojoj je bio izabran, za Budišu su glasovala 32 vijećnika dok je 10 bilo protiv.¹⁰¹ Takvi argumenti nisu bili dovoljni da HDZ prihvati Budišu za gradonačelnika i da se konačno riješi kriza. Tomac je najavio da „ako ni Budiša ne bude potvrđen od strane predsjednika, oporba više neće predlagati novog kandidata nego će raspustiti Gradsku skupštinu i pripremati se za izbore“.¹⁰² Ozbiljnost situacije se pokušalo okrenuti na šalu kada se Tomac javno kladio sa novinarkom Hine da će, ako Budiša bude izabran za gradonačelnika, sve novinare koji su bili prisutni na njegovoj konferenciji za medije povesti na ručak.¹⁰³

¹⁰⁰ HR-HDA 2031, „Marina Matulović-Dropulić, Zagrebačka kriza, ožujak 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, HINA, „Oporbeni apel Vijeću Europe,“ Zdravko Tomac, *Slobodna Dalmacija*, 19. ožujka 1996, 5.

¹⁰¹ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 50.

¹⁰² HR-HDA 2031, „Marina Matulović-Dropulić, Zagrebačka kriza, ožujak 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Budiša gradonačelnik, Tomac ostaje predsjednik,“ Dean Sinovčić, *Vjesnik*, 22. ožujka 1996, 11.

¹⁰³ HR-HDA 2031, „Marina Matulović-Dropulić, Zagrebačka kriza, ožujak 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Odbijen prijedlog za razrješenje Tomca,“ Nino Đula, *Novi list*, 22. ožujka 1996, 5.

Prijedlog novog zakona o lokalnoj samoupravi iz redova oporbe

Ipak nije došlo ni do kakvog pomaka nabolje na relaciji Udruga stranaka - HDZ. Štoviše Udruga je u Saboru pokušala izmijeniti postojeći Zakon o lokalnoj samoupravi. Prijedlog je bio napravljen s ciljem da se proba spriječiti uplitanje predsjednika Tuđmana u potvrđivanje izbora župana i podžupana, a sve zato da bi se natjeralo predsjednika da poštuje volju birača. Jedan od argumenata oporbe je bila i činjenica da je Tuđman ujedno i predsjednik političke stranke te da ako pobijedi netko iz oporbe, Tuđman bi došao u direktni sukob s građanima jer bi došlo do dvojbe oko poštivanja izbornih rezultata ili interesa stranke.

Stoga je Udruga predložila da se u novom zakonu brišu odredbe iz članka 20 koji kaže da izbor gradonačelnika potvrđuje predsjednik Republike Hrvatske na prijedlog Vlade, članka 21 u kojem stoji da o izboru gradonačelnika Gradska skupština izvješćuje Vladu Republike Hrvatske u roku 24 sata te da Vlada u roku od 8 dana o danom izvješću obavještava predsjednika da potvrdi ili odbije novog gradonačelnika te članka 22 koji nalaže da je, ako predsjednik odbije potvrditi gradonačelnika, Gradska skupština dužna u roku 14 dana izabrati novog, a ako to ne učini u tom roku tada predsjednik sam u istom roku imenuje gradonačelnika. Oporba je htjela da se ovaj zakon izglasa po hitnom postupku jer je bio u interesu države kako na unutarnjem tako i na vanjskom planu. Još jedan argument oporbe je bila i preporuka Vijeća Europe o postupku izbora gradonačelnika Zagreba. Tomac u svojim sjećanjima navodi kako ove izmjene nisu imale nikakvu lošu namjeru od strane oporbe već im je cilj bio omogućiti Gradskoj skupštini da izbor gradonačelnika bude konačan i da se volja birača napokon poštuje onako kako nalaže Ustav.¹⁰⁴

Valja napomenuti da su ovaj prijedlog izmjene zakona potpisali svi zastupnici u Saboru koji su ga i donijeli. Međutim taj prijedlog nije bio uvršten na dnevni red sjednice Sabora. To je bio povod održavanja konferencije za medije u kojoj su predstavnici Udruge jasno rekli da se tim činom Sabor stavio na stranu nastavka krize. Na konferenciji su bili prisutni Dražen Budiša, Vlado Gotovac, Zlatko Tomčić i Ivica Račan. Uputili su javno pitanje predsjedniku Tuđmanu hoće li se nakon novih izbora situacija smiriti ili će se kriza nastaviti. Račan je u svom obraćanju bio nešto oštriji jer je rekao da je Udruga učinila sve što je mogla da na demokratski način osigura ono što je osvojila na izborima, ali da pravo na izbor gradonačelnika ima Tuđman.

¹⁰⁴ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 151-159.

Njihova želja je bila da Tuđman bude predsjednik svih građana, a ne samo jedne stranke.¹⁰⁵ Na ovu konferenciju reagirao je vrh HDZ-a koji je javno uputio pismo građanima Zagreba i Zagrebačke županije u kojem je naglasio da oporba ne želi nikakvu suradnju s HDZ-om jer ne prihvaća za gradonačelnike ni Mikšu ni Matulović-Dropulić kao i da ne poštuje Ustav i predsjednika Tuđmana.

Štoviše ciljevi krize su navode u HDZ-u destabilizacija zemlje i uplitanje stranih čimbenika u unutarnju politiku u Hrvatskoj. Kao jedan od argumenata protiv oporbe HDZ je istaknuo mehaničko zbrajanje glasova po kojem je HDZ osvojio 36,5% glasova, a sve druge stranke manje od toga (SDP 18,6%, HSLs 12,8%, HSS 8,1%, ASH 6,5%, HND 5,2% dok HSP 1861 i HNS nisu ni prešli izborni prag). To su u HDZ-u objašnjavali činjenicom da je on dobio najviše glasova, a oporba manje te su je optužili da laže građanima da je dobila većinu. HDZ je tvrdio da je on odmah bio za postizanje dogovora, da je nudio oporbi konstituiranje vlasti po rezultatima izbora kao i to da na vlasti bude veća ili manja koalicija. Također je istaknuo da na temelju rezultata izbora ima pravo predlagati gradonačelnika iz svojih redova. HDZ je tvrdio da je Udruga sedam stranaka pokušaj rušenja stranke i da želi srušiti vlast koja je zemlji donijela samostalnost. Naglasio je i da ne želi da se Hrvatska vrati u nekakve balkanske okvire i zajednice te da se bori protiv toga. Također, HDZ-u je smetalo što su se neki čelnici koristili nastalom krizom te pisali europskim čelnicima (tu se mislilo na pisma Zdravka Tomca). Stranka je optužila Tomca i Budišu za nepoštivanje Ustava i predsjednika Republike Hrvatske. HDZ se pritom nadao suradnji samo s onima kojima je u interesu boljitak Zagreba i Hrvatske.¹⁰⁶ Naravno, nije se dugo čekalo na odgovor oporbe na ove prozivke HDZ-a. Ona je još jednom naglasila da je, osvojivši većinu glasova, pobijedila na izborima te da se takva volja birača mora poštovati. Istaknula je i želju da se konačno uspostavi legalna vlast u Zagrebu te da grad počne funkcionirati. Skrenula je pozornost i na samovolju HDZ-a koji samo sebe smatra zaštitnikom Hrvatske. Napomenula je da joj mediji nisu skloni, ali da je ona posvećena javnim interesima Hrvatske i da joj je jedini cilj osigurati razvoj demokracije u zemlji od čega neće odustati.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Isto 159, 160

¹⁰⁶ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 160-165

¹⁰⁷ Isto 165, 166

Problemi s donošenjem gradskog proračuna

Dok se čekalo na predsjednikovu odluku o potvrđivanju ili nepotvrđivanju Budiše za gradonačelnika, pojavio se problem s proračunom odnosno pitanje hoće li postavljena gradonačelnica uopće braniti njegov prijedlog u Skupštini. Zanimljivo je pratiti pisane medije iz tog vremena. Naime na sjednici Gradske skupštine vijećnici Udruge sedam stranaka nisu dopustili gradonačelnici da iznese plan proračuna za Grad Zagreb za 1996. Na to su vijećnici HDZ-a odbili daljnje sudjelovanje u raspravi o proračunu, a Matulović-Dropulić napustila je sjednicu.

Na ovakvu situaciju grubo je reagirao Stjepan Brolich koji je rekao novinarima da je Skupština prekoračila svaku mjeru jer nije dopustila gradonačelnici da joj se obrati i da brani proračun. U obrazloženju odluke Tomac je rekao da je stav vijećnika bio da se ne dopušta gradonačelnici kojoj je dva puta izglasano nepovjerenje da iznosi plan o proračunu jer ona po zakonu mora dati ostavku. HDZ je drugačije tumačio ovu situaciju te napominjao da Skupština Grada Zagreba ne može izglasati nepovjerenje gradonačelnici koju nije ni izabrala već je to učinio predsjednik. HDZ je smatrao da su time predstavnici oporbe grubo prekoračili svoje ovlasti u okviru statuta.¹⁰⁸ Dan kasnije se na konferenciji gradonačelnica Dropulić obratila medijima te rekla da je njezin prijedlog proračuna za 1996. u skladu s mogućnostima grada i da je prije svega napravljen za potrebe grada Zagreba i županije. U njemu je obuhvaćen program javnih potreba grada potom briga o izgradnji vrtića, škola, učeničkih i studentskih domova, komunalnim radovima, ali i sredstvima za razvoj kulture i umjetnosti te ulaganju u sport i sportsku infrastrukturu. Još jedan važan detalj gradonačelnica je iznijela na temu socijalno ugroženih građana za koje bi se novac namaknuo putem prireza koji bi prema planu stajao oko 814,5 milijuna kuna. Naime Gradska skupština je predložila da se gradski prirez smanji s 22,5% na 18%.

Gradonačelnica je iznijela i podatke o visini prihoda na temelju čega građani plaćaju prirez pa su tako od njega oslobođeni oni koji imaju prihod do 700 kn i umirovljenici s mirovinom do 1750 kn. Na prihod od 1000 kn plaća se prirez od 40 kn, a na prihod od 2200 kn prirez iznosi 129 kn. Gradonačelnica je izjavila da će socijalno najugroženiji građani dobiti socijalne iskaznice na temelju kojih će moći ostvariti svoja prava. Dotaknula se i cijena

¹⁰⁸ HR-HDA 2031, „Marina Matulović-Dropulić, Zagrebačka kriza, ožujak 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Gradonačelnici oduzeta riječ,“ F. Laušić i A. Belar, *Slobodna Dalmacija*, 20. ožujka 1996, 3.

stanarina istaknuvši da je Zagreb što se toga tiče među najjeftinijima u Hrvatskoj jer stanarina za 60m² iznosi 62 kune dok se za istu kvadraturu u Osijeku traži 117 kn. Naglasila je i osiguravanje pomoći u hrani za socijalno ugrožene kao i besplatnih ljetovanja za djecu. Još jednom je izjavila da se proračun mora pod hitno donijeti kako bi se osigurao financijski okvir grada i županije za 1996 godinu.¹⁰⁹

Na sjednici Gradske skupštine 25. ožujka 1996. bio je donesen proračun međutim ubrzo se našao na ocjeni ustavnosti jer je taj prijedlog Ustavnom sudu dostavila Vlada Republike Hrvatske. Obrazloženje iz Ministarstva financija jasno je reklo da se taj proračun ne može provesti i da će se financiranje grada nastaviti na temelju Zakona o financiranju jedinica lokalne uprave odnosno njegovog članka 58, stavka 5. U svojoj je odluci Ministarstvo financija iznijelo da ga je gradonačelnica obavijestila o radu Gradske skupštine rekavši pritom da ona radi protuzakonito kao i da se mora donijeti odluka o izglasanom nepovjerenju. Na temelju njega gradonačelnici nije bilo dopušteno da iznese prijedlog proračuna pa je Ministarstvo financija odlučilo poduzeti pravne korake. Ono dalje nalaže da je za donošenje proračuna nužno imati predstavnika Gradskog poglavarstva koji bi sudjelovao na sjednicama Gradske skupštine i radnih tijela te u donošenju prijedloga koje podnosi Gradsko poglavarstvo. Kako na sjednici tijekom rasprave o proračunu gradonačelnici nije bilo dopušteno da iznese svoj stav o proračunu, Ministarstvo financija i Ministarstvo uprave su ocijenili da je time bio prekršen zakon jer proračun nije bio donesen u skladu s danim propisima na temelju čega će nadzor nad prihodima i rashodima imati Ministarstvo financija. Ovakva politička zavrzlama je dovela do toga da je i tadašnji premijer Zlatko Mateša poslao zahtjev Ustavnom sudu u ime Vlade Republike Hrvatske jer s obzirom na to da se nije dopustilo da se gradonačelnica izjasni o proračunu, on nije bio donesen u skladu sa zakonom. Time je također bio povrijeđen Statut Grada Zagreba jer je tamo navedeno da gradonačelnica mora dati prijedlog proračuna i izjasniti se o svakom amandmanu i prijedlogu akta koji je na dnevnom redu Gradske skupštine.

Premijer je poslao spomenuti dopis jer je smatrao da su to dovoljni argumenti zašto smatra da je proračun donesen protuzakonito zbog čega želi da ga Ustavni sud ukine.¹¹⁰ Ministarstvo financija je također napomenulo da proračun nije u skladu s tadašnjim zakonima te da se mora donijeti prema predviđenom rasporedu i planu korištenja sredstava iz proračuna koji uopće nisu bili doneseni. Krajem travnja stigla je odluka Ustavnog suda kojom se usvojio

¹⁰⁹ HR-HDA 2031, „Marina Matulović-Dropulić, Zagrebačka kriza, ožujak 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Prerez uvjetuje socijalni program,“ Biljana Bašić, *Novi list*, 21. ožujka 1996, 15.

¹¹⁰ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 166-171.

zahtjev kojeg je poslala Vlada Republike Hrvatske. Tom odlukom sud je ukinuo proračun grada Zagreba za 1996 godinu. Ustavni sud je rekao da su prilikom obrazloženja proračuna bila bitno prekršena prava i dužnosti Gradskog poglavarstva, a bilo je onemogućeno i izjašnjavanje na amandmane o prijedlogu samog proračuna. Naveo je i da potvrđenoj gradonačelnici nije bilo dopušteno da brani prijedlog proračuna i amandmane na njega. Također, Gradsko poglavarstvo nije imenovalo drugog izvjestitelja što je po zakonu trebalo napraviti ako već gradonačelnici nije bilo dopušteno da brani proračun. Na temelju tih obrazloženja Ustavni je sud ukinuo proračun zbog povrede postupka njegovog izglasavanja i donošenja, a jedan od sudaca Ustavnog suda je izjavio da je gradonačelnici oduzeto pravo na obavljanje dužnosti čime su se narušili pravni poredak i sigurnost u državi.¹¹¹

Nepotvrđivanje Budiše od strane predsjednika Tuđmana

Kako se i najavljivalo po medijima, predsjednik Tuđman je 16. travnja odbio potvrditi Dražena Budišu za gradonačelnika, a samim time i njegove zamjenike Matiju Očića i Vesnu Vešligaj čime su se ostvarile crne prognoze da niti ovoga puta Zagreb neće dobiti gradonačelnika i da će se kriza nastaviti.¹¹² Samo nepotvrđivanje Budiše dovelo je do novih napetosti u Gradskoj skupštini. Vijećnik Predrag Raos (ASH) je na govornici zatražio da se podnese kaznena prijava protiv gradonačelnice Matulović-Dropulić te izjavio da je u zemlji bio izvršen mali državni udar jer su bili pribrojani glasovi Hercegovaca¹¹³. HDZ je na taj istup reagirao burno i tražio ispriku jer se njime vrijeđala iseljenička Hrvatska. Ispriku je tražio i od Zdravka Tomca za kojeg je smatrao da ne zna voditi Gradsku skupštinu. Ipak ono najbitnije je bilo da je Tomac zatražio da se HDZ izjasni o tome zašto Budiša nije bio potvrđen za gradonačelnika. Ustvrdio je i da je ovo vrhunac krize jer se i nakon 6 mjeseci grad borio s njom kao i na samom njenom početku. Potom je na sjednici bilo izglasano da se imenovanu gradonačelnicu razriješi dužnosti.¹¹⁴

Također, sve se više u tadašnjim medijima spominjala mogućnost da će se HDZ okrenuti varijanti raspuštanja Skupštine što bi dovelo do novih lokalnih izbora. Takvo bi

¹¹¹ Isto 172-174, 186-191.

¹¹² Isto 175-177.

¹¹³ Predrag Raos- književnik, političar, zastupnik u gradskoj skupštini grada Zagreba na listi ASH

¹¹⁴ HR-HDA 2031, „Marina Matulović-Dropulić, Zagrebačka kriza, travanj 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, “Tomac: odlazak hadezeovaca pledoaje za raspuštanje skupštine,“ Biljana Bašić, *Novi list*, 2. travnja 1996, 12.

stanje odgovaralo HDZ-u jer bi vodstvo stranke moglo procijeniti kada će izaći na izbore što bi mu u konačnici donijelo pobjedu, a samim time i većinu u Gradskoj skupštini. Oporba se ponovno našla u problemima jer je postalo jasno da se Dražen Budiša više ne želi ponovno okušati u borbi za gradonačelnika. Izjavio je da ga je sve ovo umorilo i da više ne želi sudjelovati. Sami čelnici oporbe su bili razočarani što ga predsjednik nije potvrdio za gradonačelnika. Zdravko Tomac je izjavio da je takav potez predsjednika „antihrvatski i antidemokratski čin“. Za Jozu Radoša je ovo nepotvrđivanje bilo samo još jedan dokaz da vrh vlasti ne poštuje zakone i da jedino što udruzi preostaje jest borba kroz Gradsku skupštinu. Radimir Čačić je rekao da nepotvrđivanje Budiše znači raspuštanje Skupštine i da on u tome vidi HDZ-ov cilj da se domogne vlasti u gradu. Anto Đapić je pak tvrdio da je HSP znao da će Tuđman donijeti takvu odluku i da je njegova stranka spremna za izbore, ali da se nada da će se rješenje pronaći u pregovorima jer ne vjeruje da će bilo koja stranka imati većinu u Skupštini.¹¹⁵

Nastavak ove krize i vjerojatno imenovanje povjerenika za Zagreb komentirao je Tomac koji je rekao da imenovanje povjerenika ne znači izgubljenu bitku te da neće dopustiti raspuštanje Skupštine dok god je on na njenom čelu. No izjavio je da je uvjeren da takav predsjednikov čin ne znači da je situacija došla do zida nego da će se unatoč njemu probati naći rješenje iako Tomac ne vjeruje u poštenje HDZ-a s obzirom na to da se njegov nedostatak već više puta pokazao. Tomac je također izjavio da ima legitimno pravo raspustiti Skupštinu međutim da se ne želi predati jer bi time izigrao volju birača koji su njemu i njegovim kolegama dali povjerenje na izborima. U ovoj situaciji računica je bila jasna. Udruga je pobijedila na izborima i ako kao takva raspusti Skupštinu smatrat će se da je ona krivac za nastalu situaciju. Čvrsto je uvjeren da HDZ želi uvesti povjerenika s ciljem da se Udrugu u javnosti prikaže kao neprijatelja te je naglasio da, ako HDZ raspusti Skupštinu, oporba će morati osnovati savez za demokratsku Hrvatsku koji bi okupljao političke stranke lijevog i desnog centra i da će na izborima (ako do njih dođe) nastupati jedinstveno što znači da nikakva koalicija s HDZ-om ne dolazi u obzir. Optužbe na njegov račun koje su bile plasirane u medijima od strane HDZ-a, a koje kažu da on ruši Tuđmana su“ neutemeljene i glupe“ jer njegova stranka kao i ostale u Udruzi služi za razvoj demokracije u državi i

¹¹⁵ HR-HDA 2031, „Marina Matulović-Dropulić, Zagrebačka kriza, travanj 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Novi izbori nakon raspuštanja skupštine?,“ Biljana Bašić, *Novi list*, 15. travnja 1996, 8.

poboljšanju njezina imidža u svijetu što tako mladoj državi tek izašloj iz rata itekako može pomoći.¹¹⁶

Ovakve političke stavove Tomac potvrđuje i time što se HDZ služi starom retorikom optuživanja njega i oporbe zbog uvlačenja Hrvatske u nekakvu novu Jugoslaviju, što je obična izmišljotina. Rekao je i da predsjednik Tuđman sve više pokazuje znakove nervoze. U tom intervjuu iz 1996. u oči upada i podatak da je tada predsjednikova popularnost i dalje bila na visokoj razini kao i ona vladajuće stranke HDZ za koju bi tada glasalo 27,6% birača, a za samog Tuđmana 38,7%. Tomac je mislio da je to način na koji HDZ manipulira te u javnosti stvara psihozu da oporbene stranke žele rušiti Hrvatsku. „Dotaknuo se pisma HDZ-a koje je javno optužilo oporbu za izazivanje krize međutim u njemu stranka ne iznosi ništa novo osim hvalospjeva samoj sebi da je ona pobjednik izbora u Zagrebu što nije točno kao i da bi oporba osvojila manje glasova da nije bilo njihovog međusobnog koaliranja“. „Napomenuo je da one stranke koje su koalirale s HDZ-om njemu služe isključivo kao sateliti te da polako propadaju i gube svoj identitet“. Na primjeru Zagreba se vidi da HDZ sustavno krši Ustav i zakon jer ne dopušta izabranom gradonačelniku da preuzme dužnost i počne s radom. Gradonačelnici koju je potvrdio predsjednik je jedina obveza ta da podnese ostavku s obzirom na to da nije dobila povjerenje u Gradskoj skupštini.¹¹⁷

U svojoj analizi političke situacije tjednik *Nacional* se bavio Zagrebačkom krizom 6 mjeseci nakon izbora. Piše da je HDZ kao stranka učinio sve da zadrži vlast u Zagrebu i da se oporba na bilo koji način razjedini čime bi sebi olakšao političku borbu. Također, Tuđmanovo nepotvrđivanje i odbijanje gradonačelnika iz redova oporbe uvelike je utjecalo i na predsjednikovo razilaženje s njegovim suradnicima, najviše s Pašalićem i Šuškom koji su odgovorni za to što je oporba uzela vlast u Zagrebu. Naime Tuđman ih je optužio za „izdaju jer su predložili predsjedniku da dopusti oporbi vlast u Zagrebu, a oporba će suočena stvarnim problemima brzo puknuti i njihova vlast će pasti“. HDZ-u se zamjera i to što nije uspio nagovoriti nikoga iz oporbe da s njim koalira jer bi tako Udruga izgubila balans što bi za HDZ bila dobitna kombinacija jer je htio imati većinu u Gradskoj skupštini što bi mu dalo pravo kontrole nad gradom i županijom. Kako mu to nije uspjelo, HDZ je tražio spas u bilo kakvoj koaliciji pa je pregovarao i s čelnicima oporbe za koje je smatrao da su neprijatelji Hrvatske.

¹¹⁶ HR-HDA 2031, „Marina Matulović-Dropulić, Zagrebačka kriza, travanj 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Novi izbori nakon raspuštanja skupštine?,“ Biljana Bašić, *Novi list*, 15. travnja 1996, 8.

¹¹⁷ Vlado Vurušić, „Ako predsjednik Tuđman imenuje svog povjerenika za Zagreb, osnovat ćemo oporbeni savez za demokratsku Hrvatsku koji će nastupiti jedinstveno,“ *Globus* 278, 5. travnja 1996, 7, 8.

Čak su nekim čelnicima oporbe bila ponuđena i ministarska mjesta poput onog ministra poljoprivrede koje je bilo predloženo Joži Pankreću. Takvo ponašanje HDZ-a nije urodilo plodom te je sada postalo jasno da je idući njegov potez raspuštanje Skupštine i imenovanje privremenog povjerenika za Zagreb od strane predsjednika te raspisivanje novih izbora. No tada se javio i jedan opravdan strah jer se šušalo da će predsjednik odložiti izbore za jesen 1996. kako bi Sabor izglasao novi prijedlog Zakona o lokalnoj samoupravi koji bi išao na ruku HDZ-u. Taj bi zakon omogućio da gradsku vlast bira Gradska skupština, da funkcija župana bude izdvojena od lokalne vlasti te da njega bira i smjenjuje Vlada Republike Hrvatske.¹¹⁸

Raspuštanje Skupštine od strane HDZ-a bi uvelike pomoglo da se krivnja prebaci na Udrugu jer bi se, ako se postavi povjerenik, situacija u gradu vratila u zakonske okvire. To bi dalo dodatni poticaj HDZ-u da u medijima blati udругu koja bi postala praktički jedini krivac za nastalu situaciju u gradu, a samim time i u zemlji. No ono što je bilo najbitnije je da bi došlo do raspada udruge. To je bilo ono što je HDZ zapravo htio jer bi taj raspad njemu povećao šanse za pobjedu na idućim izborima.¹¹⁹ Svoje viđenje novog zakona koji je tada bio upućen u Sabor dao je Zdravko Tomac koji je izjavio da je sigurno da će gradonačelnika ubuduće birati Vlada Republike Hrvatske, a samim time će ona imati moć odlučivanja bez bilo kakvog uplitanja Gradske i Županijske skupštine.

Zabrinutost koju je Tomac tada pokazao u vezi donošenja tog zakona je opravdana jer je postojala mogućnost da se Zagrebom upravlja iz Vlade što bi bio presedan posebno sada kada se odlučivalo hoće li Hrvatska postati članicom Vijeća Europe. Demokracije mora biti i u praksi, a ne samo na papiru jer je Hrvatska u tom trenu bila pod povećalom stranih zemalja koje su gledale i procjenjivale svaki njen korak. To se odnosi i na Rezoluciju Europske Unije koju je Europski parlament tada uputio Hrvatskoj, a u kojoj se naglašava da je predsjednik Tuđman ignorirao volju birača kad je u pitanju bio izbor za gradonačelnika Zagreba te da takvo ponašanje nije u skladu s europskim vrijednostima i demokracijom. Ta rezolucija dala je velik vjetar u leđa Udruzi koja je svoju borbu za demokraciju i poštivanje zakona i Ustava naglašavala od prvog dana. Rezolucija je još jednom naglasila da predsjednik i Vlada trebaju prihvatiti gradonačelnika iz redova oporbe kao i da bi raspuštanje Skupštine i postavljanje povjerenika učinilo štetu Hrvatskoj, njenim interesima i ulasku u europske integracije. U

¹¹⁸ Roman Majetić, „Imenovanje gradonačelnika Zagreba bit će po novom Zakonu o lokalnoj upravi povjerenoj hrvatskoj Vladi,“ *Nacional* 22, 19. travnja 1996, 7, 8.

¹¹⁹ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 69.

svojoj analizi Tomac je ukazao i na podršku Katoličke Crkve posebno tadašnjeg kardinala Franje Kuharića koji se zalagao za to da obje strane nađu političko rješenje za dobrobit grada. Utjecaj Crkve u Hrvatskoj je tada kao i danas bio velik tako da su poruke kardinala Kuharića zasigurno mogle pomoći da se ljudi različitih političkih interesa pokušaju sporazumjeti oko najbolje odluke.¹²⁰ Primanje Hrvatske u neke od međunarodnih organizacija je ovisilo o rješavanju Zagrebačke krize. Demokratsko funkcioniranje države na svim segmentima, od slobode medija do poštivanja ljudskih prava i u konačnici svih demokratskih načela je bio jedini put kojim je Hrvatska mogla i trebala ići ako je htjela postati članicom Vijeća Europe i drugih europskih integracija.¹²¹

Odgoda primanja Republike Hrvatske u Vijeće Europe

Ono što se činilo nemogućim ipak se dogodilo. Naime iako je Skupština dala zeleno svjetlo da se Republika Hrvatska primi u Vijeće Europe, to je trebao potvrditi Savjet ministara te organizacije. Upravo zbog Savjeta ministara bio je napravljen presedan jer on naposljetku nije prihvatio odluku Skupštine zbog čega je Hrvatska ostala bez članstva u toj organizaciji. Štoviše odluka o primanju je bila odgođena na neodređeno vrijeme. Stav Udruge je bio da se razgovorom s članovima Odbora parlamentarne skupštine Vijeća Europe pokuša pronaći rješenje za Hrvatsku. Cilj je bio objasniti članovima Odbora zašto bi bilo dobro da se Republika Hrvatska primi u Vijeće Europe.

Naime članstvo u Vijeću bi dovelo do razvoja demokracije u Hrvatskoj što je ujedno i bio njen politički cilj. Članovi Odbora jasno su dali do znanja da svoju podršku daju isključivo legalno izabranoj gradskoj vlasti te da je sve što HDZ radi zapravo manipuliranje kako bi se Udrugu spriječilo da obnaša vlast u gradu. Posebno je loše to što je predsjednik Tuđman ponovno iskoristio medije da bi se obračunao, ovog puta s Europskom Unijom, rekavši da je ovo što rade direktno miješanje u unutarnje stvari jedne države te da Unija želi da lideri Udruge sudjeluju u razgovorima u Ženevi s liderima iz Bosne i Hercegovine o čemu je već bilo riječi. „Ovakav stav predsjednika je jasno ukazivao na nervozu, a možda i na nerazumijevanje situacije jer Europa nije bila neprijatelj Hrvatske. Principi Unije se moraju poštivati, posebno

¹²⁰ Zdravko Tomac, „Vaše poglavarstvo je neregularno,“ *Nacional* 21, 12. travnja 1996, 5.

¹²¹ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 76.

kada je riječ o demokraciji i svemu što ona u modernom svijetu predstavlja“. Predsjednik je uporno prikazivao Udrugu kao nekoga tko potiče obnovu Jugoslavije.

Lideri Udruge posebno Zdravko Tomac su se zalagali za rješavanje svih vanjskih problema Republike Hrvatske vezanih za rat, pitanje Podunavlja i politike prema Bosni i Hercegovini te su naglašavali da te teme ne smiju imati veze s gradskom krizom koja je isključivo unutarnje političko pitanje Republike Hrvatske. Kako je izjavio Tomac, potpora koju su tada dobili iz Europe puno govori o samoj Udruzi koja se za vlast u Zagrebu borila jedino demokratskim sredstvima kao i da je dobro da u Hrvatskoj postoji politička suprotnost i alternativa HDZ-u.¹²² Tijekom svog istraživanja naišao sam na jedan intervju koji je dao Ivo Škrabalo. U njemu je on rekao da igre koje igra predsjednik Tuđman nisu ništa drugo nego pokušaj da se čelnike oporbe prikaže kao pobunjene Srbe s početka rata. Zakon koji nalaže da predsjednik mora potvrditi župana za gradonačelnika Škrabalo je nazvao „običnom farsom“. Kako je naveo, taj je zakon bio donesen za vrijeme trajanja Zakona o ustavnim manjinama gdje je postojala bojazan da u mjestima u kojima su Srbi imali većinsko stanovništvo mogu biti izabrani čak i oni koji su sudjelovali u oružanoj agresiji na Hrvatsku. Radi toga je HDZ, a samim time i predsjednik dobio ovlasti da se koristi svojom odlukom o potvrđivanju župana, a da oporbu tretira kao pobunjenike što Škrabalo smatra uvredom za njega i sve njegove kolege koji samo žele dobro za Hrvatsku i razvoj demokracije u njoj.

Također je rekao da je razočaran Zakonom o Gradu Zagrebu koji je bio donesen brzo i nepromišljeno jer se po njemu mogu raspustiti lokalne skupštine ako rade protiv interesa države. Škrabalo je naglasio da je sveukupni dojam o demokraciji u Hrvatskoj loš i da joj on daje ocjenu dobar iako je razočaran time kako se stvari odvijaju. Posebno ga je razočarala činjenica da je gradonačelnicu predsjednik izabrao „preko noći“ zbog čega ona nije imala nikakve legalne ovlasti s obzirom na to da je Udruga stranaka dobila izbore i kao takva jedina imala pravo birati gradonačelnika i gradsku vlast pri čemu su sve drugo bile laži i manipulacije stanovnicima Zagreba koji su sami željeli promjene.¹²³ U travnju 1996. sve više se počelo špekulirati hoće li tadašnja gradonačelnica Matulović-Dropulić biti postavljena za gradsku povjerenicu jer je Udruga smatrala da bi takvo rješenje bilo veoma loše za Zagreb. Sve više se spominjalo raspuštanje Skupštine i izlazak na nove izbore u kojima bi Udruga ponovno imala šanse pobijediti. Čekao se odgovor HDZ-a kojemu je ovakva igra živaca itekako odgovarala jer je

¹²² Isto 78, 79; Zdravko Tomac, „Zbog zagrebačke krize HDZ bi u idućih mjesec dana mogao onemogućiti ulazak Hrvatske u Vijeće Europe,“ *Nacional* 18, 22. ožujka 1996, 7.

¹²³ HR-HDA 2031, „Pitanje gradonačelnika, ožujak 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Tuđman nas tretira kao pobunjene Srbe,“ Ivo Škrabalo, *Feral Tribune*, 11. ožujka 1996, 4.

htio dobiti Zagreb pod svaku cijenu. HDZ je sada htio popraviti dojam među građanima Zagreba no pravo je pitanje bilo je li to pokušao u dobro vrijeme. Drugi bitan faktor je bio taj da HDZ želi postaviti one ljude koji za sobom ne vuku nikakve afere što bi u konačnici poboljšalo mišljenje birača o stranci. Treba ukloniti svaki oblik frakcionaštva u HDZ-u jer mu takvo stanje šteti. Članovi HDZ-a prvenstveno trebaju biti usmjereni prema boljitku i razvoju stranke čijim je obrazovanim i časnim članovima jedini cilj da oni budu nositelji novog HDZ-a koji će pobijediti u Zagrebu. Ovakav stav je iznio Zlatko Čanjug iz razloga zato što razne podjele u stranci nisu bile dobrodošle ako se htio promijeniti stav Europe o vladajućoj stranci u zemlji.¹²⁴

12. Raspuštanje gradske Skupštine i imenovanje povjerenika za grad Zagreb

Vlada Republike Hrvatske je donijela odluku o raspuštanju Gradske skupštine 30.travnja 1996 godine čime se kriza samo produbila. U svojoj odluci Vlada je raspustila Gradsku skupštinu i Skupštinu Zagrebačke županije, a vijećnicima Gradske skupštine je time prestao mandat.¹²⁵ To je razbjesnilo čelnike oporbe koji su krenuli u pravnu bitku jer su takvom nepravедnom odlukom bila povrijeđena prava građana. Naime Vlada Republike Hrvatske je u svojoj odluci donijela i zaključak kojim je imenovala Stjepan Broliča za povjerenika Vlade Republike Hrvatske za Grad Zagreb. Osim za grad Zagreb Brolich je bio imenovan i na mjesto Skupštine Zagrebačke županije. Povjerenik je imao zadaću obnašanja dužnosti do novih izbora za Gradsku skupštinu Grada Zagreba i Skupštinu Zagrebačke županije. On je tom odlukom dobio sve ovlasti u Zagrebu i postao odgovoran isključivo Vladi Republike Hrvatske kojoj je morao podnositi izvješća dok su se financijska sredstva za njegov rad izdvajala iz proračuna grada i županije.¹²⁶

¹²⁴ HR-HDA 2031, „Pitanje gradonačelnika, travanj 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Tvrda frakcija HDZ-a,“ Damir Ramnić, *Slobodni tjednik*, 17. travnja 1996, 3, 5.

¹²⁵ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 192.

¹²⁶ Isto 192, 193.

13. Pravna bitka oporbe i međunarodne reakcije

Kako se i najavljivalo, čelnik oporbe Zdravko Tomac najavio je ustavnu tužbu protiv ove odluke smatrajući da su njome prekršena temeljna prava birača. Ono što je posebno iritiralo čelnike Udruge je to da je Vlada umjesto Gradske i Županijske skupštine postavila povjerenika što su u Udruzi smatrali teškom povredom Ustava. Također su smatrali i da je Vlada prekršila Zakon o lokalnoj samoupravi i Gradu Zagrebu što je dalo dovoljno razloga za ustavnu tužbu čiji bi autor bio Mato Arlović.¹²⁷

U svom pismu javnosti povodom podnošenja ustavne tužbe Tomac je rekao da se ona podnosi prije svega zbog „povrede prava građana na razini lokalne samouprave i Zakona o Zagrebačkoj županiji, a potom i povrede Ustavnog zakona koju je Vlada Republike Hrvatske načinila odlukom o raspuštanju Gradske skupštine Grada Zagreba“. Tomac je naveo da je ta Vladina odluka neutemeljena i da krši zakon i propise jer Vlada nije niti jednim svojim argumentom dala obrazloženje za svoj postupak. Još jedna bitna činjenica koju je spomenuo Tomac je i ta da je Vlada temeljila svoju odluku na tome da proračun grada nije bio donesen u zakonskom roku što Tomac opovrgava jer je proračun grada bio donesen na sjednici još 25. ožujka 1996. što je bilo objavljeno i u službenom glasilu grada Zagreba. Komentar Tomca na činjenicu da je Vlada u medijima krajem travnja 1996. navela da je proračun grada ukinut jer je na njen zahtjev to učinio Ustavni sud 29. travnja 1996., bio je taj da je odluka o ukidanju proračuna bila protuzakonita jer je on ipak bio „izglasen u zakonom zadanom roku kojeg u Vladi nisu htjeli priznati“. Odluka o raspuštanju Gradske i Županijske skupštine također je protuzakonita jer je njome onemogućen rad Skupštine Zagrebačke županije koja po zakonu ima samostalnost, a ako prestane s radom smatra se da je ukinuta za što po zakonu odgovornost snosi Vlada Republike Hrvatske. Tim postupkom ona je prekršila član 14, stavak 2 Ustava Republike Hrvatske. Imenovanje povjerenika također je protuzakonito jer nije moguće imenovati povjerenika Vlade Republike Hrvatske na mjesto Skupštine Zagrebačke županije ako to tijelo nije raspušteno, a ono je ujedno i predstavničko tijelo jedinice lokalne samouprave.

Vlada nije smjela imenovati povjerenika s obzirom na to da je u njenoj odluci stajalo da on preuzima sve ovlasti grada i županije koje su propisane Ustavom. Tomac je istaknuo da su Gradska i Županijska skupština predstavnička tijela građana i lokalne samouprave te da ovlasti

¹²⁷ HR-HDA 2031, „Zagrebačka kriza, svibanj 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Ustavna tužba protiv Vlade RH,“ Biljana Bašić, *Novi list*, 8. svibnja 1996, 15.

nad njima ne može imati nitko osim onih koji su bili izabrani od strane građana. Odluka Vlade je protuustavna jer dok god su na snazi takav zakon i Ustav nitko ne može bez volje građana nametati nekoga da bude njihovo predstavničko tijelo.¹²⁸ Svoj stav o raspuštanju Skupštine dao je i HDZ koji se putem medija obratio javnosti. Do izražaja je došao komentar potpredsjednika HDZ-a Ivića Pašalića koji je rekao da je ta odluka bila očekivana, ali i da Udruga nije radila svoj posao. Nadalje je istaknuo da moraju uslijediti novi izbori, ali tek kada se steknu zakonski okviri u kojima bi se oni mogli provesti. Također je htio i da se uredi zakon za izbor u jedinicama lokalne uprave samouprave, ali je izjavio i da će Vlada predložiti referendum da se Grad Zagreb izdvoji iz županije. Ako bi se građani tako izjasnili, Zagreb bi postao samostalna izborna i teritorijalna jedinica. Pašalić je isto tako izjavio i da je HDZ učinio sve da funkcioniranje Gradske i Županijske skupštine bude po zakonu jer želi da se kriza završi, ali da oporbi jednostavno nije do rješavanja političke situacije.¹²⁹

Svoj stav oko raspuštanja Skupštine dali su i predstavnici ASH-a Silvije Degen i Predrag Raos. Oni su izjavili da je ovakav čin Vlade Republike Hrvatske udar na dostojanstvo čovjeka. Istaknuli su da je postavljanje povjerenika za Zagreb zapravo postavljanje neke vrste „skrbnika kakav se dodjeljuje maloumnoj djeci“. Oni sebe i dalje smatraju legitimnim predstavnicima građana te ističu da će kao takvi i dalje časno obnašati svoju dužnost i predstavljati volju građana na što im Vlada svojim postupcima želi ukinuti svako pravo. Vladinu odluku smatraju presedanom te naglašavaju da je jedino rješenje krize u pobjedi pravne države.¹³⁰ Udruga stranaka se obratila medijima povodom raspuštanja Gradske skupštine te izjavila da je očekivala da će Vlada donijeti takvu odluku. Istaknula je i da je ponašanje vladajuće stranke dovelo do krize i da do demokracije u Zagrebu ne može biti sve dok se stvari ne preokrenu. Udruga će i dalje biti nositelj demokracije i nastaviti će borbu za prava građana Zagreba ujedno zahtijevajući raspisivanje novih izbora. Naglasili su da vladajuća stranka nije uspjela razbiti oporbu i njezino jedinstvo.¹³¹

Referendum kojeg je Pašalić planirao se održati početkom lipnja 1996. Prema novinskim izvještajima iz tog vremena može se zaključiti da bi ga organizirala vladajuća stranka s ciljem, ali i željom da se Grad Zagreb izdvoji kao samostalna jedinica. Ako bi referendum uspio formirao bi se novi prsten oko grada kojeg bi činila posebna županija koja bi

¹²⁸ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 193-199.

¹²⁹ Dean Sinovčić, Vedran Matošić i Davor Verković, „Raspuštanje Skupštine očekivali i udruga i HDZ,“ *Vjesnik* 17 447, 2. svibnja 1996, 5.

¹³⁰ HR-HDA 2031, „Zagrebačka kriza, svibanj 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Protuzakonit i nasilan udar u Zagrebu,“ HINA, *Novi list*, 11. svibnja 1996, 8.

¹³¹ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 199.

se zvala Prigorsko-turopoljska ili Prigorsko-turopoljsko-moslavačka županija. Njeno sjedište bi bilo u Samoboru ili Velikoj Gorici. Stav vladajuće stranke je bio da se referendum treba provesti dok je oporba mislila da je to zapravo odgađanje provođenja izbora čime bi HDZ kupio vrijeme potrebno da pobijedi oporbu u gradu. Dakle održavanje ovakvog referenduma je ipak bila samo politička igra vladajuće stranke jer on nije bio obavezan i Vlada ga je mogla, ali i nije morala raspisati. Referendum je po procjeni tadašnjih medija bio kockanje HDZ-a jer se rezultat tada još nije znao, ali HDZ bi se u slučaju negativnog odgovora na referendumu našao u situaciji da izgubi glasače u županiji gdje je inače držao oko 30% glasova.¹³² Svoje viđenje situacije u Zagrebu dao je i IDS koji je istaknuo da je ono što je napravila Vlada ustvari bio poraz politike HDZ-a te je izrazio zabrinutost da će takvo ponašanje dovesti do kočenja ulaska Republike Hrvatske u europske integracije. Nadaju se da će kod Vlade prevladati razum, da će se raspisati izbori i da će se vlast na miran i demokratski način predati predstavnicima jedinice lokalne samouprave.¹³³

Presuda Ustavnog suda Republike Hrvatske

Pronašao sam jedan zanimljiv intervju sa Zdravkom Tomcem u kojem je rekao da je predložio predsjedniku Tuđmanu novu rundu pregovora, ali i političko rješenje krize. Spomenuo je kako je zajedno s Smiljkom Sokolom, Ivicom Račanom i Ivanom Herakom sudjelovao u Otočcu na Krki kao delegacija Sabora Republike Hrvatske u neslužbenom prvenstvu Parlamenta Europe na kojem je uz Hrvatsku sudjelovalo još 12 država. Tamo je slovenska delegacija svake večeri za sve sudionike uključivala prijam kod predsjednika Slovenije Milana Kučana. Smiljko Sokol je dobio poziv da se hitno vrati u Zagreb i da dođe na Pantovčak kod predsjednika Tuđmana što je Tomcu bio znak da je sud presudio u njegovu korist.

Ustavni sud Republike Hrvatske presudio je u korist tužbe Zdravka Tomca te donio odluku kojom se ukida ona Vlade Republike Hrvatske o raspuštanju Skupštine Grada Zagreba kao i rješenje o imenovanju povjerenika za Zagreb. U svome obrazloženju sud je naveo da je tužba koju je podnio Tomac zakonski pravodobna i dopuštena. Podnošenjem tužbe osporila se odluka

¹³² HR-HDA 2031, „Zagrebačka kriza, svibanj 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, “Referendum u Zagrebu 2. lipnja,“ Aleksa Crnjaković, *Slobodna Dalmacija*, 8. svibnja 1996, 2.

¹³³ HR-HDA 2031, „Zagrebačka kriza, svibanj 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, “Tomac: to je zbilja vrhunac HDZ-ove demokracije,“ HINA, *Novi list*, 2. svibnja 1996, 6.

Vlade Republike Hrvatske o raspuštanju Gradske skupštine Grada Zagreba te ona o rješenju o imenovanju povjerenika. Sud je naveo da je Vlada donosila akte koji nisu bili u skladu s Ustavom i zakonima te da je ukinula i već doneseni gradski proračun.

U obrazloženju presude stajalo je da Vlada Republike Hrvatske nije dala ni jedan argument za odluku o raspuštanju Skupštine, a što je protivno Ustavnom zakonu. Nadalje Vlada je morala donijeti posebnu odluku o raspuštanju što nije učinila. Odluka o imenovanju povjerenika isto tako nije bila u skladu s odredbama Ustava. Sud je naveo da Vlada nije nabrajala opće akte suprotne Ustavu ili zakonu te da se time našla u dvojbi donosi li predstavničko tijelo ustavne i nezakonite opće akte ili pak vrijeđa zakone i druge propise. Sud je spomenuo i donošenje gradskog proračuna za 1996. no rekao je da je to pitanje neutemeljeno te da ne postoji razlog zbog kojeg bi takva odluka bila suprotna Ustavu. Vlada se nije držala zakona kad je bila riječ o raspuštanju Skupštine te je morala donijeti poseban akt o tome, a svi zakonski propisi nisu bili ispunjeni ni kod imenovanja povjerenika stoga je Ustavni sud presudio da je Vlada Republike Hrvatske povrijedila temeljne odredbe Ustava Republike Hrvatske. U ime Ustavnog suda ovu presudu je donio dopredsjednik Suda Velimir Belajec sa sucima Zdravkom Bartovčekom, Nikolom Filipovićem, Antom Jelavićem Mitrovićem, Vojislavom Kučekovićem, Juricom Malčićem, Hrvojem Momčinovićem, Ivanom Marijanom Severincem, Milanom Vukovićem i Mladenom Žuvelom dok je jedan sudac imao izdvojeno mišljenje.¹³⁴ Naime sudac Milan Vuković je u svom obrazloženju rekao da misli da je tužba Zdravka Tomca bila neosnovana te je zbog toga glasao protiv. Izjavio je da je Vlada Republike Hrvatske bila ovlaštena donijeti odgovarajuće akte o sazivanju sjednica Gradske skupštine Grada Zagreba i Zagrebačke županije. Nadalje rekao je da su Ministarstvo financija i Ministarstvo uprave ustvrdili da je proračun grada Zagreba bio donesen nezakonitim putem te je samim time bio ukinut. Tvrdi da je Vlada imala sve ovlasti da raspusti predstavničko tijelo jedinice lokalne samouprave te da tom svojom odlukom nije povrijedila Ustav.¹³⁵

¹³⁴ HR-HDA 2031, „Zagrebačka kriza, svibanj 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Ustavni sud ukinuo odluku Vlade RH o raspuštanju Gradske skupštine Grada Zagreba,“ HINA, *Vjesnik*, 9. svibnja 1996, 10
Suci Ustavnog suda Republike Hrvatske: Zdravko Bartovček, Nikola Filipović, Ante Jelavić Mitrović, Vojislav Kučeković, Jurica Malčić, Hrvoje Momčinović, Ivan Marijan Severinec, Milan Vuković, Mladen Žuvela

¹³⁵ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 206-208.

Reakcije na presudu suda

Odluka Suda je potaknula različita mišljenja u različitim strankama. Na temelju novinskih izvještaja iz tog vremena se vrlo lako daju procijeniti pobjednička i gubitnička strana kao i euforija zbog donesene odluke. Iz tabora HDZ-a odluku Suda najbolje je okarakterizirao Zlatko Canjuga koji je rekao da je ona „neosocijalistička tendencija u društvu“, a za koju Canjuga tvrdi da se nalazi u hrvatskom pravosuđu već zadnjih pedeset godina. S druge strane Tomac je tvrdio da je za donošenje takve odluke bio potreban velik angažman sudaca, ali da je njeno donošenje ipak pokazatelj moći Ustavnog suda.¹³⁶

Par dana nakon odluke Ustavnog suda Gradska skupština se ponovno okupila, ali nije mogla proći bez novih napetosti. Naime Vesna Vešligaj je zahtijevala da se sve odluke koje je potpisao Stjepan Brolich daju na uvid na što je Tomac izjavio da Sud nije poništio Vladinu odluku o raspuštanju nego ju je ukinuo te da samim time vrijedi sve što je Brolich potpisao. Predrag Raos zahtijevao je ostavku Brolicha zbog zlouporabe položaja na što je Brolich burno reagirao rekavši mu da je svoju funkciju obavljao časno i pošteno.¹³⁷ Raos je napravio skandal na sjednici došavši u planinarskim cipelama za što je dobio opomenu pa se za govornicom pravdao da će ih nositi na sjednici onako kako ih nosi i na vjenčanja. Stjepan Mesić (HND) je izjavio da se ne nada da će Vlada u skorije vrijeme pronaći ikakvo rješenje te je ministra uprave Mlakara nazvao „pravnim šišmišem“ aludirajući na to da oni zbog svoje okrenutosti naopako vide stvarno stanje. Na toj sjednici je bilo i aktualnih tema poput komunalnih i prometnih problema, ali i pitanja socijalnog programa za umirovljenike čija primanja ne prelaze 1000 kuna dok njih 6000 nije niti dobilo pomoć jer se u uredu nisu mogle pronaći njihove adrese stanovanja.¹³⁸

¹³⁶ HR- HDA 2031, „Zagrebačka kriza, svibanj 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Ustavni sud pokazao svoju važnost i moć,“ Gordana Grbić, *Novi list*, 13. svibnja 1996, 5.

¹³⁷ HR-HDA 2031, „Zagrebačka kriza, svibanj 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Tko je stariji poglavarstvo ili skupština?,“ A. Belak, *Slobodna Dalmacija*, 15. svibnja 1996, 33.

¹³⁸ HR-HDA 2031, „Zagrebačka kriza, svibanj 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Pitanja bez odgovora,“ B. Bašić, Nino Đula, *Novi list*, 15. svibnja 1996, 15.

Novi prijedlog HDZ-u

Takva odluka suda nije iznenadila Tomca, posebno jer većina Slovenskih parlamentaraca je znala detalje Zagrebačke krize. Tomac je shvatio da je nastupio šok na Pantovčaku jer je odluka suda bila donesena u njegovu korist. Zaključio je da takva odluka suda nije bila posljedica nekakvog dogovora HDZ-a i predstavnika suda jer bi to štetilo prijemu Republike Hrvatske u Vijeće Europe. Da stvar bude gora, Tomac je nekoliko dana kasnije dobio obavijest da Republika Hrvatska neće biti primljena u tu organizaciju i da se primanje odgađa ne neodređeno vrijeme. U izjavi za BBC rekao je da to pitanje neodređenog vremena treba svesti na što kraće te da je rješavanje Zagrebačke krize vrlo hitno jer ona koči Hrvatsku u razvoju demokracije. Zato se zalaže za to da Udruga ponudi rješenje krize, ali i kompromis s HDZ-om da se ona napokon riješi. Predložio je da se u roku od mjesec dana raspišu novi izbori, ali pod uvjetom da obje strane poštuju njihove rezultate i da se ostvari kompromis. Pod kompromisom je mislio na podjelu vlasti u Zagrebu s HDZ-om u omjeru 60% prema 40% i stvaranje velike nacionalne koalicije. U obrazloženju stoji da bi Udruga imala 60% vlasti i gradonačelnika, a HDZ 40% i jednog dogradonačelnika. Tomac se nadao da će takav prijedlog imati podršku HDZ-a jer vrijeme nije ni na čijoj strani, istovremeno trpi grad Zagreb, ali i cijela Hrvatska jer je neprimanje u Vijeće Europe presedan s obzirom na to da je to bio prvi put da Ministarsko vijeće tog tijela nije sprovelo odluku Parlamentarne skupštine nego je bila donesena odluka da Hrvatska mora ispuniti određene uvjete kako bi bila primljena. Sve to je ukazivalo na to kako je Europa gledala na Zagrebačku krizu, ali i na razvoj demokracije u Hrvatskoj općenito.¹³⁹

Prijetnje smrću čelnicima Udruge

Zbog krize koja je tada trajala već mjesecima, čelnicima Udruge su na kućne adrese pristizale anonimne prijetnje. Pronašao sam jedan članak koji govori o tome. Povod je bio pokušaj zastrašivanja predsjednika HSS-a Zlatka Tomčića koji je dobio te prijetnje. S obzirom na to da je tijekom krize bio pretučen poznati odvjetnik Slobodan Budak, Udrugu više ništa nije

¹³⁹ Zdravko Tomac, „HDZ-u nudimo podjelu vlasti u Zagrebu 60-40, a tražimo veliku nacionalnu koaliciju,“ *Nacional* 26, 17. svibnja 1996, 2, 3.

moglo iznenaditi. Ona je počela javno istupati što u medijima, što za saborskom govornicom. O ozbiljnosti situacije govori i podatak da je Josip Pankretić tražio od saborske pratnje da ga štiti kada dolazi u Sabor.¹⁴⁰

Prijetnje je dobivao i Radimir Čačić, a Dražen Budiša je javno rekao da je nakon svega što je proživio naviknut na ovakve stvari te da ga one uopće ne iznenađuju. Tomčić je bio ogorčen jer Ministarstvo unutarnjih poslova po njegovu mišljenju nije bilo učinkovito, posebno s obzirom na to da je prijetnje prijavio ministru Ivanu Jarnjaku koji je u to vrijeme bio na njegovom čelu. Dražen Budiša otišao je još dalje te je u razgovoru s predsjednikom Tuđmanom rekao da je na sedmoricu čelnika HSLŠ-a bio pokušao atentat 11. listopada 1995. oko 23:30 na autocesti Zagreb-Lipovac u smjeru Kutine. Požalio se jer je istraga bila slaba, a glavni akteri nisu bili čak niti ispitani. Budiši je zasmetala i to što je ministar Jarnjak javno rekao kako on više nije šticeća osoba. Uz sve to Budiša je tvrdio da je bio i prisluškivan te da je to naredio netko iz vrha HDZ-a. Čelnik HND-a Stjepan Mesić rekao je da je cilj HDZ-a stvaranje psihoze te da svojim neprijateljima smatra oporbu i vođe sindikata pa čak i navijače Dinama (tada NK Croatia Zagreb).¹⁴¹ Prijetnje i zastrašivanja dobivao je i Zdravko Tomac koji je u više navrata izjavio da se protiv njega, otkada je predsjednik Gradske skupštine, konstantno vrši medijski linč te da dobiva prijetnje zbog kojih je morao promijeniti i broj telefona. Izjavio je da mu u takvoj atmosferi nije svejedno raditi. Iako je udruga samo radila svoj posao, vladajuća strana je njene čelnike stalno proglašavala neprijateljima države.¹⁴²

Međunarodne reakcije na Zagrebačku krizu

Rekao bih nešto o intervjuima s potpredsjednikom Skupštine Vijeća Europe Reneom van der Lindenom koji je dao svoje viđenje Zagrebačke krize i toga kako će ona utjecati primanje Hrvatske u Vijeće Europe. Naime Linden je tada već dva puta slao pisma ministru vanjskih poslova Mati Graniću u kojem ga je upozoravao da Hrvatska neće biti primljena u Vijeće Europe sve dok predsjednik Tuđman odbija prihvatiti oporbenog gradonačelnika i dok se vrši represija na neovisne medije.

¹⁴⁰ Željko Peratović, „Radimiru Čačiću zaprijetili su smrću izravno iz vrha vlasti, Zdravku Tomcu i Zlatku Tomčiću prijete smrću telefonom i pismima, a Dražen Budiša boji se ponovnog atentata,“ *Nacional* 26, 17. svibnja 1996, 4, 5, 20.

¹⁴¹ Peratović, „Radimiru Čačiću zaprijetili su smrću,“ 4, 5, 20.

¹⁴² Isto 4, 5, 20.

To se u konačnici pokazalo točnim jer Republika Hrvatska nije bila primljena u tu organizaciju već je cijeli taj proces bio odgođen na neodređeno vrijeme iako je Linden zajedno sa svojim suradnicima krajem 1995. posjetio Hrvatsku te je na temelju njegovog tadašnjeg izvještaja komisija dala zeleno svjetlo da se Republika Hrvatska primi u Vijeće Europe. Međutim na površinu su isplivali problemi koji su bili navedeni u izvještaju poput suradnje s Haaškim sudom i slobode medija. Odluka je ipak bila ostavljena članovima Skupštine koji su rekli da vlast u Hrvatskoj provodi represivne mjere nad slobodnim medijima.¹⁴³ Van der Linden je istaknuo pozitivan odnos predsjednika Tuđmana prema preuzimanju obveza koje Republika Hrvatska mora potpisati ako želi postati članicom organizacije dok je u razgovorima s Udrugom primijetio njen jasan stav o poštivanju ljudskih prava i slobode medija kao i to da žele da se pitanje primanja Hrvatske što prije riješi. Naravno, postojao je problem oko zagrebačkog gradonačelnika za kojeg je Linden rekao da se pod hitno mora riješiti odnosno da se mora omogućiti izbor oporbenog gradonačelnika ili raspisivanje novih izbora u kojem bi se poštivali izborni rezultati. Zbog toga je u pismima i upozoravao Matu Granića na moguće neprimanje Hrvatske u Vijeće. Linden je naglasio da Vijeće smatra da Republika Hrvatska mora postati dijelom Europe, a ne neke balkanske integracije te da mora poštivati kriterije koje treba ispuniti. Pod time je mislio na slobodu medija i poštivanje rezultata izbora koji su od velikog značaja za europske standarde. Još jednom je naglasio hitnost rješavanja Zagrebačke krize jer u protivnom bi se moglo dogoditi da Komitet ministara koji glasuje za ili protiv primanja Republike Hrvatske u Vijeće može odgoditi svoju odluku za jesen 1996. što Hrvatskoj nikako ne bi odgovaralo. Naglasio je da je Hrvatskoj i njezinom narodu mjesto u Europi.¹⁴⁴

Ljetni period Zagrebačke krize

Savjetodavni referendum u lipnju 1996.

Uvod u ljetni period Zagrebačke krize bilo je očitovanje koje je uputio tadašnji ministar uprave Davorin Mlakar zbog nezakonitog rada imenovane gradonačelnice Matulović-Dropulić. U tom očitovanju ministar je istaknuo da je gradonačelnica morala, sukladno članku 39, stavku 5 Zakona o lokalnoj upravi i samoupravi, podnijeti ostavku na svoju dužnost, a u slučaju da to

¹⁴³ Roman Majetić, „Da je dr.Tuđman potvrdio oporbenog gradonačelnika Zagreba, Hrvatska bi ušla u Vijeće Europe i dobila kredite,“ *Nacional* 28, 24. svibnja 1996, 4, 6.

¹⁴⁴ Rene Bakalović, „U Zagrebu se hitno moraju ponoviti izbori,“ *Globus* 287, 7. lipnja 1996, 2, 3.

ne napravi morala je u roku 15 dana predložiti Gradskoj skupštini nove kandidate za članove Gradskog poglavarstva.¹⁴⁵ Zbog toga se ministar i očitovao jer je gradonačelnica prekršila zakon i propise, a spočitavao joj je i prekid pozivanja predstavnika Gradske skupštine Grada Zagreba na sjednice Gradskog poglavarstva. Također, u dopisu od 20. svibnja ministar je naveo protuzakonito donesenu odluku o isplati socijalne pomoći umirovljenicima s obzirom na to da formalno Gradsko poglavarstvo više nije postojalo, a za isplatu te pomoći Gradska uprava je u roku od 30 dana morala dostaviti Skupštini prijedlog socijalnog programa i tek bi se onda mogla ostvariti isplata pomoći građanima.¹⁴⁶ Radi toga je Ministarstvo uprave izvijestilo Vladu koja je donijela odluku da se izvrši nadzor uprave nad zakonitošću rada i akata u Zagrebu. U odgovoru je predsjednik Gradske skupštine Zdravko Tomac izjavio da je faktično stanje u gradu Zagrebu neodrživo te je tražio da svako tijelo državne uprave doprinese rješavanju krize koja predugo traje.¹⁴⁷

Kako sam ranije napomenuo, početkom lipnja 1996. u Zagrebu se održao savjetodavni referendum o položaju i statusu grada Zagreba. Nekoliko dana ranije, povodom njega je Udruga na konferenciji za medije izvijestila javnost da je raspisivanje referenduma zapravo pokušaj da se ponovno manipulira glasovima građana. To je zapravo bio pokušaj da HDZ makne odluku iz 1995. o spajanju grada Zagreba sa Zagrebačkom županijom čime bi skinuo sa sebe odgovornost za tu pogrešnu procjenu. Za grad Zagreb se znalo da je, temeljem članka 13 Ustava Republike Hrvatske, posebna i jedinstvena teritorijalna i upravna cjelina te s obzirom na to Vlada i Sabor nisu bili obavezni provesti referendum koji bi na kraju platili porezni obveznici. U zaključku je Udruga zamolila građane koji će izaći na referendum da glasaju za izdvajanje Grada Zagreba iz Zagrebačke županije.¹⁴⁸

Sada ću nešto reći o tom referendumu koji je bio održan 2. lipnja 1996. Izlaznost je bila vrlo mala, svega 16,7% građana Zagreba i 29,4% stanovnika Zagrebačke županije. Na listiću su bila postavljena dva pitanja od kojih se moglo zaokružiti jedno. Prvo se odnosilo na to da se Grad Zagreb izdvoji iz Zagrebačke županije i da postane posebna upravna i samoupravna jedinica, a drugo na to da Zagreb ostane u sastavu Zagrebačke županije odnosno da se i dalje održi tadašnje stanje. Građani Samobora i Svete Nedjelje su jedini glasali za izdvajanje Zagreba iz županije odnosno njih 43,1% birača te 32,2% građana iz Svete Nedjelje. Za izdvajanje Zagreba je glasalo 66,1% građana grada Zagreba dok je u županiji za to bilo 18,8% (ukupno

¹⁴⁵ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 209-211.

¹⁴⁶ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 210, 211.

¹⁴⁷ Isto 211-214.

¹⁴⁸ Isto 215.

48,7%). Drugi prijedlog je u Gradu Zagrebu dobio 33,9% glasova, a u županiji 81,2% (ukupno 51,3%). Na kraju je Vlada Republike Hrvatske donijela odluku kojom je Grad Zagreb postao zasebna teritorijalna jedinica dok su u županiji ostali gradovi i općine koji su činili zagrebački „prsten“. Kada se analiziraju rezultati tog referenduma jasno se vidi da Vlada nije poštovala volju birača iz županije dok je onu birača iz Zagreba ispoštovala. Ovakav rezultat išao je u prilog HDZ-u čiji je cilj bio spriječiti gubitak vlasti u Zagrebu, a samim time i osigurati dobivanje gradonačelnika iz redova stranke.¹⁴⁹

Dan nakon referenduma Zdravko Tomac se pismom obratio premijeru Mateši. U njemu je optužio Vladu (koja je bila odgovorna za upravljanje rezultatima izbora, zakonom i Ustavom) za nezakonito postupanje prema Udruzi koja je legalno pobijedila na izborima čime je njezina vlast u Zagrebu za vladajuću stranku postala teretom. Naglasio je da se udruga držala Ustava i zakona i da je Tuđmanovo nepotvrđivanje gradonačelnika presedan u demokratskom društvu. Upozorio je da gradonačelnica nije podnijela ostavku te optužio Vladu da je na njezinoj strani jer nije reagirala na to što se njenim ostankom na funkciji prekršio Ustav i zakon. Tomac je bio ogorčen što Ministarstvo uprave mora vršiti nadzor nad zakonitošću rada uprave o čemu je već bilo riječi. Gradom vlada gradonačelnica i grupa građana koja se ilegalno predstavlja kao Poglavarstvo Grada Zagreba, a presedan je tim veći što poglavarstvo može izabrati samo Gradska skupština i to većinom glasova. O alarmantnom stanju u Zagrebu govorila je i činjenica da Gradska i Županijska skupština nisu mogle djelovati u skladu s Ustavom jer nema Poglavarstva koje bi trebalo predlagati odluke Skupštine i rješavati ih.¹⁵⁰

Pregovori HSLS-a i HDZ -a

Pokušaj da se riješi Zagrebačka kriza doveo je do pregovora HSLS-a i HDZ-a, i to u trenutku kad se Hrvatska nalazila u teškom položaju kako međunarodnom tako i onom unutarnjem. Pod međunarodnim mislim na činjenicu da Republika Hrvatska nije primljena u Vijeće Europe odnosno da je ta odluka odgođena na neodređeno vrijeme ,a na unutarnjem problem oko izbora gradonačelnika Zagreba. HSLS je pregovore podijelio u 4 točke (proceduralne pretpostavke, opći zahtjevi, jednokratne mjere u procesu demokratizacije

¹⁴⁹ Mirjana Kasapović, Ivan Šiber i Nenad Zakošek, *Birači i demokracija*, 111, 112.

¹⁵⁰ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 221-224.

Hrvatske, promjene u državnom ustroju Republike Hrvatske.)¹⁵¹ Stranka se u pregovorima s onom vladajućom postavila prilično hrabro, a uostalom takvi su i bili njeni zahtjevi.

1) Proceduralne pretpostavke

HSLŠ je u pregovorima zahtijevao od HDZ-a osnivanje posebnog tijela koje bi imalo nadzor nad svime što će biti dogovoreno i utvrđeno, a tražio je i konzultacije na razini predsjednika stranaka te na razini zastupničkih klubova u Saboru Republike Hrvatske.

2) Opći zahtjevi

Kod samih zahtjeva HSLŠ nije štedio HDZ. Od njega je zahtijevao promjenu Ustava Republike Hrvatske u dijelu koji se odnosi na određivanje poslova Sabora, Vlade i predsjednika Republike Hrvatske te njihovog odnosa, jačanje utjecaja Sabora, smanjivanje ovlasti predsjednika Tuđmana, ispunjavanje obveza preuzetih od Vijeća Europe, promjenu izbornog sustava za Sabor, predstavnička tijela jedinica lokalne uprave i samouprave, gradonačelnika i općinskih načelnika, uvođenje višestranačkih biračkih odbora i komisija s ciljem nadzora i provedbe izbora na svim razinama te jačanje njihovih nadzornih ovlasti, provedbu slobode i prava građana zajamčenih Ustavom. Provedbu diobe vlasti na svim razinama onako kako je propisano Ustavom i naposljetku ukidanje moralno-političke podobnosti prisutne kod zapošljavanja, podizanja kredita i dr.¹⁵²

3) Jednokratne mjere za proces demokratizacije Hrvatske

U pregovorima je HSLŠ zahtijevao da se iz redova oporbe izabere pučki pravobranitelj potom da gradonačelnik Zagreba bude iz redova HSLŠ-a dok će Gradsko poglavarstvo formirati HSLŠ i HDZ uz ostale stranke udruge. Nadalje ravnatelj HRT-a treba biti iz redova HSLŠ-a, a treba imenovati i direktora radija i televizije. Stranka je tražila i objavu revizije članstava i politike u Vijeću za telekomunikacije, obustavu naplate carine u slučaju *Talijanska Unija/Novi List*, povlačenje optužbe glavnog urednika i novinara *Feral Tribunea*, odobravanje koncesije

¹⁵¹ Isto 225.

¹⁵² Tomac, *Zagrebačka kriza*, 226, 227.

Radija 101 te raspisivanje izbora za Primorsko-goransku županiju. Od ovih svojih zahtjeva i uvjeta HSLS nije htio odstupiti.¹⁵³

4.Promjena državnog ustroja Republike Hrvatske zakonodavna, izvršna i upravna vlast

HSLS je zahtijevao promjenu između Županijskog i Zastupničkog doma Sabora odnosno jačanje kontrole Županijskog doma, potpunu odgovornost Vlade prema Saboru te izmjene u radu Sabora što se najviše odnosilo na uvođenje elektronskog glasovanja, raspravu o svim strateškim pitanjima koja su od nacionalnog značaja za Hrvatsku, izmjenu Zakona o Državnom sudbenom vijeću, reviziju izbora sudaca, izmjenu zakona koji se odnosio na državnu tajnu tj. zabranu kriminalizacije medijskog objavljivanja. Tražio je i ukidanje vojnih sudova, ubrzanje sudskih postupaka protiv onih koji su počinili kaznena djela nakon vojno-redarstvene operacije Oluja, izmjenu zakona o sudskim pristojbama, depolitizaciju vojske i vojne policije, uređivanje stanja u tajnim službama uz efikasan nadzor njihovog rada, reforme lokalne samouprave, preustroj županija, izmjenu kontrole rada jedinice lokalne samouprave tj. zabranu da predsjednik ili netko drugi potvrđuje ili bira gradonačelnika, odvajanje Grada Zagreba u zasebnu teritorijalnu jedinicu, ali i odvajanje predstavničkih tijela vlasti grada od zagrebačkog „prstena“ kao i poseban status gradova uz mogućnost neposrednih izbora za gradonačelnike, načelnike i predstavnike lokalne samouprave.¹⁵⁴ Ovakve zahtjeve HSLS-a je bio stav cijele Udruge s ciljem da se smanji stranački aparat HDZ-a u državi jer je svu kontrolu imala vladajuća stranka koja je po mišljenju Udruge „gospodarila državom“.

5) Javne djelatnosti

Od javnih djelatnosti HSLS je zahtijevao neovisnost medija i slobodu tiska, liberalizaciju postupka kojim lokalne radijske i televizijske postaje dobivaju licence te promjene na Sveučilištu kod izbora rektora i poštivanje autonomije Sveučilišta.

¹⁵³ Isto 227.

¹⁵⁴ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 227, 228.

6) Gospodarstvo i gospodarske javne službe

Ova točka pregovora je bila prilično zahtjevna jer je HSLŠ tražio od HDZ-a reviziju svih izvršenih pretvorbi, poništavanje menadžerskih kredita, hitno donošenje novog zakona o privatizaciji koji bi propisao 50%-tnu podjelu dionica u vlasništvu Hrvatskog fonda za privatizaciju bez naknade građanima Hrvatske, rekonstrukciju javnih poduzeća, donošenje plana razvoja gospodarstva Republike Hrvatske, podjelu dionica u vlasništvu Mirovinskog i invalidnog fonda radnika i poljoprivrednika umirovljenicima, vraćanje starih deviznih štednji u iznosu 50% njihovim vlasnicima, provođenje revizije poslovanja banaka te izbor državnog revizora iz redova HSLŠ-a.¹⁵⁵ Ozbiljnost i odlučnost koju je HSLŠ pokazao u odnosu prema vladajućoj stranci rezultirala je zaokretom u politici predsjednika Tuđmana. Naime, on je tada bio spreman na kompromis s oporbom kao i na prihvaćanje Budiše za gradonačelnika Zagreba. Njegova spremnost na kompromis postaje još jasnije ako se uzme u obzir loše stanje u gospodarstvu države.

Jedna od zadaća koju je predsjednik imao bio je i obračun s desnom strujom HDZ-a koja nije htjela popuštati HSLŠ-u u pregovorima. Tuđman je tada procijenio da su pregovori nužni za smirivanje situacije na političkoj sceni čime bi se ujedno poboljšao ugled Hrvatske u vanjskoj politici. Složio se s tim da situacija u Zagrebu predugo traje i da je pronalaženje rješenja interes i HDZ-a i HSLŠ-a. Pregovore je htio i zbog novinskog istraživanja javnog mijenja koje je pokazalo da bi HDZ dobio samo 15% glasova da se izbori održavaju u tom trenutku. Takav rezultat je za HDZ bio neprihvatljiv i krajnje opasan presedan.¹⁵⁶ U medijima se sve više govorilo da su ovi pregovori zapravo uvod u veliku koaliciju na jesen 1996 godine. Navodno se time trebalo pronaći rješenje Zagrebačke krize, a samim time i bi zatoplili odnosi s Vijećem Europe. Ulazak Hrvatske u tu organizaciju donio bi joj kredite potrebne za razvoj ekonomije i obnovu dijelova zemlje stradalih u ratu.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Isto 227, 228.

¹⁵⁶ Roman Majetić, „HDZ je spreman na kompromis,“ *Nacional* 33, 5. srpnja 1996, 6.

¹⁵⁷ HR-HDA 2031, „ZGB kriza, prijedlog HDZ-a za rješenje ZGB krize, pismo namjere, srpanj 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Velika koalicija - na jesen?,“ Silva P. Stazić, *Novi list*, 12. srpnja 1996, 12.

Pismo namjere HDZ-a

Na početku pregovora HDZ je HSLS-u iznio prijedlog zajedničkog sporazuma za okončanje Zagrebačke krize. On se temeljio na načelima dogovora stranaka koje su bile članice Skupštine Grada Zagreba o ustroju vlasti u Poglavarstvu i Skupštini na osnovu rezultata izbora od 29. listopada 1995. Prema tim načelima Grad Zagreb je po Ustavu Republike Hrvatske bio zasebna teritorijalna jedinica te su se zbog toga sva otvorena pitanja morala rješavati dogovorom uz poštivanje Ustava. Dogovor koji trebaju postići političke stranke mora biti u skladu s očuvanjem jedinstva hrvatskog naroda te razvitkom demokracije.

Na temelju izbornih rezultata od 29. listopada predložilo se da gradonačelnik, potpredsjednik Skupštine Grada Zagreba, pročelnik ureda za graditeljstvo i stambeno-komunalne poslove, pročelnik Ureda za financije, pročelnik Ureda za zdravstvo i za upravu budu iz redova HDZ-a te da stranka ima 16 vijećnika u Skupštini. Iz redova HSLS-a bi bili potpredsjednik Skupštine Grada Zagreba, zamjenik gradonačelnika, pomoćnik Ureda za kulturu, znanost i prosvjetu i pročelnik Ureda za gospodarstvo, a stranka bi imala 10 vijećnika. Iz SDP-a bi bili predsjednik Skupštine Grada Zagreba i zamjenik gradonačelnika, a stranka bi imala 9 vijećnika. HSS bi imao potpredsjednika Skupštine Grada Zagreba i pročelnika Ureda za poljoprivredu te 3 vijećnika. HND bi također imao potpredsjednika Skupštine Grada Zagreba i jednog člana Poglavarstva te 4 vijećnika. Iz HNS-a bi bio jedan član Poglavarstva te 2 vijećnika. HSP nije bio zastupljen s vijećnicima u komisijama, Fondu Grada Zagreba i Trgovačkom društvu. Imao bi jednog člana Poglavarstva i 2 vijećnika, baš kao i ASH.¹⁵⁸

¹⁵⁸ HR-HDA 2031, „ZGB kriza, prijedlog HDZ-a za rješavanje ZGB krize, pismo namjere, srpanj 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Dokumenti: prijedlog HDZ-a za rješenje zagrebačke krize,“ Dean Sinovčić, *Vjesnik*, 16. srpnja 1996, 10.

Prekid pregovora od strane Udruge

Udruga je imala drugačije mišljenje o ponuđenim uvjetima HDZ-a, a njen najvažniji uvjet prihvaćanje bilo kakve suradnje bio je taj da HDZ prizna Udrugu kao jedinstvenu pregovaračku stranu te da joj prizna rezultate izbora na kojima su joj građani dali velik broj glasova. Međutim HDZ nije odustao od namjere da na mjesto gradonačelnika postavi nekog iz svojih redova što je posebno naglasio Zlatko Canjuga izjavivši pred novinarima da to mjesto pripada isključivo HDZ-u. Ulje na vatru je dodao i time što je na tiskovnoj konferenciji govorio o strankama-članicama Gradske skupštine, a ne o Udruzi stranaka što je bio samo još jedan pokazatelj smjera u kojem je išao stav HDZ-a prema oporbi.

Canjuga je govorio da je stranka spremna za daljnje pregovore dok je Udruga samo htjela biti tretirana ravnopravno. Njoj je zasmetalo što je na pregovore s HDZ-om bio pozvan HSP. Na tiskovnoj konferenciji je Zdravko Tomac žestoko optužio HDZ da vreba HSP, a Zlatka Canjugu da vreba predstavnike gradskih stranačkih organizacija kako bi ih naveo da budu nelojalne svojim maticama.¹⁵⁹ Udruga nije prihvatila nacrt koji je predložio HDZ jer ih on nije priznavao kao Udrugu kao što im nije priznavao niti rezultate izbora iz listopada 1995. HDZ nije htio pristati na to da Udruga formira vlast u Zagrebu te je onemogućavao rad Gradske skupštine. Na izborima je ostvario manji broj glasova nego Udruga te samim time nije imao pravo izabrati gradonačelnika. To pravo je imala Udruga, ali HDZ joj ga je sustavno uskraćivao. HSP je iznio svoje rješenje krize koje se sastojalo u tome da Dražen Budiša bude gradonačelnik, ali da zamrzne članstvo u HSLS-u dok bi jedno potpredsjedničko mjesto trebalo pripasti HSP-u.¹⁶⁰ Ovo očitovanje Udruge dovelo je do prekida pregovora.

Nakon prijedloga HDZ-a postalo je jasno da je prekid pregovora bio neizbježan jer su razilaženja u političkim pogledima HDZ-a i Udruge bila prevelika. Ako se pogledaju novinski članci iz tog vremena mogu se uočiti golemo razilaženja vodećih ljudi obaju suprotstavljenih stranaka u pogledu pronalaženja rješenja Zagrebačke krize. Udruga se borila za priznavanje onoga što je na izborima dobila voljom građana, a HDZ se htio nametnuti kao vladajuća stranka koja samim time ima pravo nametati svoju volju u pregovorima. Vrata za nastavak pregovora su ipak ostala otvorena, ali se puno stvari moralo poklopiti da bi se uspjele prebroditi ove velike

¹⁵⁹ HR-HDA 2031, „ZGB kriza, prijedlog HDZ-a za rješavanje ZGB krize, pismo namjere, srpanj 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Udruga ne odustaje od gradonačelnika,“ Biljana Bašić, *Novi list*, 18. srpnja 1996, 3.

¹⁶⁰ HR-HDA 2031, „ZGB kriza, prijedlog HDZ-a za rješavanje ZGB krize, pismo namjere, srpanj 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „HSP-ov prijedlog rješenja krize,“ D. Maček, *Novi list*, 18. srpnja 1996, 4.

razlike te da bi se u konačnici pronašlo najbolje rješenje za Zagreb.¹⁶¹ Canjuga je na tiskovnim konferencijama odlazio u krajnost tvrdeći da Udruga gura Hrvatsku prema novom Balkanu. Prema stavu HDZ-a, isključivi cilj je bio približavanje Hrvatske Europi što Udruga nije činila dapače poticala je novu balkanizaciju. Canjuga je tvrdio da stav udruge o ravnopravnim strankama jest takav da one sebe u javnosti mogu prikazivati kako god žele, ali da je jedino što HDZ želi nastavak pregovora.¹⁶² O Canjugi i njegovom prijedlogu se očitovao i Stjepan Mesić koji je u jednoj od svojih izjava za tadašnje medije rekao da je ponuda koju je on predložio takva da bi ju „samo idiot mogao prihvatiti“ kao i da je to „notorna prijevara“ u kojoj on i njegova stranka ne žele sudjelovati. Mesić je bio uvjeren da su ovakvi potezi Canjuge i vrha HDZ-a samo kupovanje vremena, a ponuda koju je predložio obično mazanje očiju javnosti s obzirom na to da se znalo da HDZ ne odustaje od svojih principa i mišljenja o udruzi.

Također, nije bilo normalno da gubitnik izbora određuje koje će položaje imati vladajuća koalicija. Glavni cilj HDZ-a je bio pokazati međunarodnoj zajednici da u Hrvatskoj vlada demokracija što bi bila neka vrsta asa u rukavu HDZ-u za primanje Hrvatske u Vijeće Europe. Mesić je bio uvjeren da je jedini pravi smjer rješavanja krize u Zagrebu bio onaj u kojem bi predsjednik Tuđman konačno priznao rezultate izbora.¹⁶³ Može se postaviti pitanje zbog čega se Canjuga toliko bojao? Najbolji odgovor na to pitanje možda leži u činjenici da je u HDZ-u postojala radikalna desna frakcija koja je uzrokovala nemir kod vodećih ljudi u stranci. Činjenica je da je ovakav Canjugin performans na konferenciji za medije bio trik da se Udrugu dovede pred gotov čin jer stvaranje velike koalicije jednostavno nije bilo moguće. Iako je Canjuga tada izjavio da bi u slučaju neuspjeha u pregovorima desna frakcija HDZ-a pomela i ostatak stranke i udругu, to se proročanstvo ipak nije ispunilo.¹⁶⁴

¹⁶¹ HR-HDA 2031, „ZGB kriza, prijedlog HDZ-a za rješavanje ZGB krize, pismo namjere, srpanj 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Unatoč odbijenici Udruge HDZ otvoren za razgovore,“ Goranka Jureško, *Vjesnik*, 19. srpnja 1996, 6.

¹⁶² S. Perica, „O gradonačelniku se moglo razgovarati,“ *Večernji list* 11 802,20. srpnja 1996, 12.

¹⁶³ HR-HDA 2031, „ZGB kriza, prijedlog HDZ-a za rješavanje ZGB krize, pismo namjere, srpanj 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „HDZ: Udruga gura Hrvatsku na Balkan,“ Vedran Matošić, *Vjesnik*, 17. srpnja 1996, 4.

¹⁶⁴ HR-HDA 2031, „ZGB kriza, prijedlog HDZ-a za rješavanje ZGB krize, pismo namjere, srpanj 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Canjugin paket panike,“ Marinko Čulić, *Feral Tribune*, 15. srpnja 1996, 7.

14. Vruća politička jesen

Polako se približavala godina dana otkako je počela kriza što je bio još jedan alarm da se rješenje treba pod hitno pronaći. U rujnu se Zdravko Tomac obratio Saboru te pokušao iznijeti probleme oko rješavanja krize. Kao predsjednik Gradske Skupštine iznio je sve probleme koji su u proteklom razdoblju snažili Zagreb, od nepotvrđivanja gradonačelnika pa sve do postavljanja gradonačelnice koja nije imala legitimitet za obavljanje te funkcije. U daljnjem obrazloženju istaknuo je da je Gradska skupština dva puta izglasala nepovjerenje gradonačelnici te da su ti zakonski akti bili doneseni na zakonit način. Rekao je da bi bilo moralno da gradonačelnica podnese ostavku na svoju dužnost jer njen ostanak na vlasti dovodi do kršenja zakona i statuta Grada Zagreba i Zagrebačke županije.

Zbog ovih problema je Tomac više puta pisao Vladi Republike Hrvatske tražeći da se poduzmu mjere koje bi spriječile nelegitimno obnašanje dužnosti gradonačelnice te zahtijevajući da Vlada u skladu sa svojim zakonskim ovlastima riješi to pitanje. Istaknuo je da Vlada do tada niti jednom nije reagirala na njegova pisma čime se stječe dojam da ona jednostavno ne želi riješiti probleme u Zagrebu kao i da zakone tumači drugačije nego oporba.¹⁶⁵ Čelnici Udruge su vrlo jasno odgovorili da bilo kakav nastavak prekinutih pregovora može uslijediti tek nakon rješavanja pitanja gradonačelnika iz redova oporbe. Grad može funkcionirati jedino ako je u njemu legalno izabrani gradonačelnik te ako Skupština djeluje i odgovorna je prema građanima. Tomac je izjavio da je svjestan svoje odgovornosti, ali da će njemu suditi javnost na izborima.¹⁶⁶ Kako se približavala prva sjednica Gradske skupštine Grada Zagreba nakon ljeta, sve se više govorilo da će HDZ pokušati izglasati nepovjerenje Tomcu na tajnom glasovanju.

Povodom toga su lideri Udruge sastavili izjavu kojom su osudili HDZ. Autor te izjave je bio Ivica Račan. U njoj se osudio HDZ koji bi radije pregovarao s Miloševićem nego s predstavnicima oporbe. Udruga ne pristaje na produljivanje Zagrebačke krize te od predsjednika i Vlade zahtijeva da se ona riješi na demokratski način i da reagiraju u skladu sa svojim ustavnim ovlastima. Ako ne dobiju zadovoljavajući odgovor u narednih 10 dana vijećnici Gradske skupštine Grada Zagreba i Županijske skupštine zamrznut će svoje djelovanje

¹⁶⁵ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 241.

¹⁶⁶ HR- HDA 2031, "Kriza ZGB vlasti, rujna 1996," VND-UP 184, Kutija 1006, "Udruga: Gradonačelnik je uvjet pregovora s HDZ-om," Dean Sinovčić, *Vjesnik*, 20. rujna 1996, 10.

i odbijati sudjelovanje u krizi. Lideri oporbe zahtijevaju da se donese odgovarajući dokument kojim bi se kriza završila te traže da se poštuje politička volja građana iznesena na izborima. Ovu izjavu potpisali su svi lideri oporbe (Vlado Gotovac, Zlatko Tomčić, Ivica Račan, Radimir Čačić, Stjepan Mesić i Silvije Degen).¹⁶⁷ Kao što je i bilo očekivano, na sjednici se pokrenulo tajno glasovanje nepovjerenja Zdravku Tomcu odnosno taj je prijedlog potpisalo 27 vijećnika. Obrazloženje je bilo da Tomac svoju dužnost nije obavljao na odgovarajući način te da nije ispunio obećanje da će razdvojiti položaj predsjednika Gradske i Županijske skupštine.

Kada prijedlog nije prošao iz HDZ-a su izjavili da je ovo bio pokušaj da se kriza podigne na razinu predsjednika stranaka što bi značilo konfrontaciju s državnom politikom. Prije sjednice klub HDZ-a je na konferenciji za medije reagirao na izjavu oporbe koja je zaprijetila zamrzavanjem mandata. Ustanovio je da je riječ o obmani javnosti jer je HDZ nudio suradnju koju su čelnici oporbe odbili, ali da stranka i dalje vjeruje u nastavak pregovora.¹⁶⁸ Na sjednici se raspravljalo o županijskom proračunu za prvu polovicu godine te je bilo ustanovljeno da se novcem pametno raspolagalo, ali da on u blagajnu stiže sporije od očekivanog. Županija je ostvarila prihod od 26,789 milijuna kuna odnosno 87% više od očekivanog dok je rashod bio 22,233 milijuna kuna odnosno 72,33% od planiranog. Taj izvještaj je podnio Božidar Pankretić.¹⁶⁹

Intervju Ivica Račana

Razlog zbog kojeg je Račan tada dao intervju je bila najava da će oporba, ako se konačno ne priznaju rezultati izbora i ako se kriza nastavi, demonstrativno napustiti Sabor Republike Hrvatske. Račan je rekao da je HDZ poduzeo sve da unese razdor u oporbu i da ju je htio politički oslabiti. Izjavio je da je umoran od toga što ih HDZ u javnosti pokušava prikazati kao komuniste jer se sa SDP-om nikakvi komunisti ne vraćaju na vlast. Račan je bio uvjeren da je cilj HDZ-a unošenje razdora u oporbu, a ne pregovori oko rješavanja krize jer je situacija u Zagrebu postala nepodnošljiva te je jedino rješenje oporbe politički štrajk i demonstracije kao jedino legitimno sredstvo protiv HDZ-a. HDZ je pokušao oporbu prikazati kao nekoga tko

¹⁶⁷ HR-HDA 2031, „Kriza ZGB vlasti, rujna 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, “Račan je osobno sastavio izjavu oporbene Udruge,“ Andrej Rore, *Panorama*, 22. rujna 1996, 7.

¹⁶⁸ B. Kovač, „Udruga izbjegla tajno glasovanje,“ *Večernji list* 11 867, 24. rujna 1996, 12, 13.

¹⁶⁹ HR-HDA 2031, „Kriza ZGB vlasti, rujna 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, “HDZ tražio izglasavanje nepovjerenja Tomcu,“ Dean Sinovčić, *Vjesnik*, 24. rujna 1996, 6.

odvlači Hrvatsku iz Europe što je Račan odbacio jer HDZ time pokazuje političku slabost s obzirom na to da se prvo na sve načine dodvorava Europi, a onda ju napada.

Račan je rekao da mu ne pada na pamet mijenjati mišljenje o krizi i da je napuštanje Zagrebačke skupštine opcija koja je itekako otvorena, ali da je i parlamentarno rješenje i dalje moguće. Najavio je i izvanparlamentarnu političku borbu koja je u demokratskim zemljama koje drže do sebe i razvoja svoje demokracije, legitiman način protesta. Nada se da neće doći do napuštanja Gradske skupštine no ako se to i dogodi to će biti borba ne samo za Zagreb nego i za razvoj demokracije u Hrvatskoj. Razlog napuštanja bi bio jedino da se HDZ prisili na poštivanje izbornih rezultata. Najavio je da se donosi novi zakon koji bi regulirao poštivanje demokratskih načela izbora i većine u Skupštini. Ako dođe do napuštanja Sabora od strane oporbe moglo bi doći i do političke i parlamentarne krize što bi moglo dovesti do optužbi za rušenje države. Toga je scenarija Račan bio svjestan, ali naglasio je i da je HDZ itekako svjestan svoje politike te da se mora suočiti sa svojim slabostima uključujući i kritiku oporbe kada je ona opravdana. Račan je shvaćao da Europa vidi što se događa u Hrvatskoj i da je odgoda primanja u Vijeće Europe bila samo još jedan pokazatelj toga u kakvom smjeru ide Hrvatska. Uvjeren je da će Hrvatska ipak biti primljena bez obzira na krizu, ali da HDZ mora biti svjestan da lažnim obećanjima o demokraciji ne može prevariti Europu pogotovo ako stranka ne može ispuniti dana obećanja.¹⁷⁰

Kao što su i najavili u Udruzi, početkom listopada 1996. bila je donesena odluka o obustavljanju aktivnosti njenih vijećnika koji su sudjelovali u Gradskoj i Županijskoj skupštini. U obrazloženju je Udruga istaknula preuzete obveze kao i to da od HDZ-a nije dobila nikakve odgovore na dana pitanja uslijed čega je odlučila da obustavi sve svoje aktivnosti vijećnika u Gradskoj i Županijskoj skupštini. Naglasila je da će ova odluka važiti 30 dana i da Sabor Republike Hrvatske mora u tom roku razmotriti sve što se tiče krize i pronaći odgovarajuće rješenje. Najavila je da će idući potezi ovisiti o tome što će Sabor učiniti po pitanju rješavanja krize.¹⁷¹ No u udruzi nije bio postignut potpuni konsenzus.

Zastupnici HNS-a Ana Abdel- Malik, Ivica Horvat i Sonja Toplak iz HND-a su na svojoj konferenciji za novinare izjavili da se suprotstavljaju zamrzavanju vijećničkih mandata. U obrazloženju su rekli da su takvu odluku donijeli isključivo čelnici šest stranaka te istaknuli da je ovakvo ponašanje izigravanje volje birača. Zbog toga je zastupnica Abdel Malik postala

¹⁷⁰ Vlado Vurušić, „Oporba će demonstrativno napustiti Sabor ako HDZ napokon ne prizna izbore u Zagrebu,“ *Globus* 303, 27. rujna 1996, 11, 12.

¹⁷¹ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 242, 243.

neovisna te istupila iz HNS-a. Ivica Horvat koji je isto bio vijećnik HNS-a nije napustio stranku, ali je rekao da želi pošteno odraditi svoj mandat. Zastupnica Sonja Toplak je ostala u HND-u no rekla je da uopće nije znala za odluku Stjepana Mesića o zamrzavanje mandata. Sve troje zastupnika izjavilo je da su praktički bili izmanipulirani od strane čelnih ljudi stranaka.

Toplak je izjavila da se ovakvo trenutno stanje ne bi riješilo novim izborima, da bi se možda samo promijenile liste, ali da bi predsjednik Tuđman i dalje imao pravo potvrđivanja ili nepotvrđivanja gradonačelnika. Nadalje odbacili su tvrdnje da ih je HDZ kupio niti da im je nešto bilo nuđeno u zamjenu. Što se tiče budućeg glasanja, sve troje je izjavilo da će glasati po svojoj savjesti dok je Ivica Horvat rekao da je Zdravko Tomac izjavio da je protiv svoje volje bio uvučen u zamrzavanje mandata.¹⁷² Kod Udruge su se pojavila dva tabora. Jedan je bio SDP koji je zagovarao političku borbu, a drugi je bio HSS koji se zauzimao za raspuštanje Skupštine. No HSS se svojim stajalištima počeo sve više udaljavati od SDP-a što se moglo protumačiti kao znak pucanja koalicije i to pogotovo jer čelnik HSS-a Zdravko Tomčić nije sudjelovao na sastanku sa SDP-om nakon potpisivanja odluke. Rješavanje krize je moglo dovesti do pucanja na relaciji HSS - SDP jer je Tomčić izjavio da dio odgovornosti za krizu snosi i oporba. No pojedine stranke su krizu iskoristile za promociju vlastitog „rejtinga“. Tomčić je napomenuo da je HSS svakako za samostalnost svake stranke u njezinu djelovanju te da će nastaviti zahtijevati da gradonačelnik bude iz redova oporbe.¹⁷³

Odbijanje rasprave o Zagrebačkoj krizi u Saboru

Odnosi između HDZ-a i Udruge još su se više pogoršali nakon što su vijećnici iz Udruge odlučili da će nastaviti svoje zamrzavanje mandata iako je bio istekao rok koji su dali HDZ-u koji je u međuvremenu ušao u koaliciju s HSP-om koji je nudio prijedloge i rješenja krize kakvi su odgovarali HDZ-u i u konačnici dovele do njegove većine u Gradskoj skupštini. Ipak, najvažnije je bilo da se o krizi raspravlja u Saboru te su o tome ovisili daljnji postupci oporbe. Rezolucija koju su donijeli čelnici Udruge u Saboru nije prošla dobro po njih. U obrazloženju odluke vladajuća stranka je upozorila da bi se dogodio presedan ako bi Zastupnički dom na sebe preuzeo raspravu o Rezoluciji te da samim time Sabor preuzme nadzor nad zakonitošću

¹⁷² HR-HDA 2031, „Kriza ZGB vlasti, listopad 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, “Vijećnici bi se bez čelnika Udruge lako dogovorili s HDZ-om,“ Dean Sinovčić, *Vjesnik*, 18. listopad 1996, 9.

¹⁷³ B. Kovač, „Tko će sazvati sjednicu Gradske skupštine?,“ *Večernji list* 11 890, 18. listopada 1996, 9.

rada jedinice lokalne samouprave. Još važnije je bilo da Sabor na sebe nije smio preuzeti nadzor nad provedbom zakona.¹⁷⁴

Kako je rasprava bila odbijena, čelnici Udruge napustili su Sabor, a Ivica Račan je izjavio da je Zagrebačka kriza postala krizom Sabora. Vijećnici Gradske skupštine podnijeli su svoje ostavke i naglasili da će one postati važeće ako se kriza ne riješi u roku od 30 dana.¹⁷⁵ No tračak nade se pojavio kada su krajem studenoga čelnici udruge pregovarali sa predsjednicima saborskih domova, Vlatkom Pavletićem i Katicom Ivanišević te odlučili da će se vratiti u Sabor. Ipak, bilo je najavljeno da će se u oba doma parlamenta uvrstiti rasprava o Zagrebačkoj krizi, ali pod drugim nazivima. Tako je na dnevni red Županijskog doma bila stavljena rasprava o nefunkcioniranju lokalne uprave i samouprave te Zakon o izboru članova lokalne uprave i samouprave, a u Zastupnički dom je bila uvrštena rasprava o povjerenju ministru uprave Davorinu Mlakaru.¹⁷⁶

Za kraj te turbulentne 1996. bila je održana sjednica Skupštine Grada Zagreba na kojoj su ostavke vijećnika bile odgođene. Glavni zaključak te sjednice bilo je izglasavanje da se u Sabor žurno podnese rasprava o Gradu Zagrebu, ali i da Vlada i ministar uprave Saboru podnesu izvještaj o stanju u gradu. Ako se to ne bi ispoštovalo, Vlada će morati raspustiti Skupštinu. Još jedan razlog zašto ostavke vijećnika nisu bile prihvaćene bio je taj da je 27 vijećnika HDZ-a pokušavalo dobiti većinu koristeći se raznim političkim trikovima. Postojala je opasnost da HDZ iskoristi raskol u HND-u i sebi osigura većinu u Skupštini.¹⁷⁷

Uoči lokalnih izbora 1997 godine

Ta godina je bila godina izbora jer su se osim lokalnih izbora održali i oni za Županijski dom Sabora Republike Hrvatske, a kasnije i predsjednički na kojima je uvjerljivo pobijedio Franjo Tuđman osvojivši drugi predsjednički mandat. Samim time što je 1997. bila godina izbora bile su provedene mnoge ankete koje su trebale dati širu sliku o tome kako stranke stoje uoči samih lokalnih izbora.

¹⁷⁴ Tomac, *Zagrebačka kriza*, 251, 252.

¹⁷⁵ Isto 253, 254.

¹⁷⁶ HR-HDA 2031, „Krizna ZGB vlasti, studeni 1996,“ VND-UP 184, Kutija 1006, „Poslije bure razlaz vijećnika u pat-poziciji,“ Dean Sinovčić, *Vjesnik*, 28. studeni 1996, 10.

¹⁷⁷ B. Kovač i S. Perica, „Umjesto ostavki četiri zahtjeva,“ *Večernji list* 11 957, 24, 25 i 26.12.1996, 13.

Tada su održane razne ankete od kojih se isticala anketa tjednika *Globus* iz veljače 1997 godine. U njoj su bila navedena istraživanja za 12 najvećih gradova u Hrvatskoj. Tadašnji podaci su pokazivali da HDZ gubi skoro sve gradove u Hrvatskoj i to zbog svog veoma lošeg rejtinga. U Zagrebu bi prema procjeni dobio 33,9% glasova što je bilo 2% manje u odnosu na izbore 1995., ali to bi bilo malo u odnosu na to koliko bi dobila koalicija stranaka (HSLŠ 18,9%, SDP 16,9%, HSS 10,8% glasova). Takve procjene su još više unijele nemir u HDZ koji si nije mogao priuštiti poraz u Zagrebu posebno jer se kriza koja je vladala gradom nije riješila.¹⁷⁸ Posebno se isticalo da se za izbore u Zagrebu kandidiralo čak troje kandidata iz HDZ-a (Ljerka Mintas-Hodak, Davor Štern i Zvonimir Červenko). Oni su tada bili relativno nova lica koja su trebala popraviti loš imidž stranke u gradu gdje je politička kriza trajala više od godinu dana, ali i u ostatku Hrvatske koja je tek bila izašla iz rata te je njenu ekonomiju trebalo podići na noge.¹⁷⁹

Već sam ranije spomenuo ankete koje su bile provedene za sve gradove uoči lokalnih izbora. Tada se na izbornoj sceni stvarala nova koalicija odnosno možda bolje rečeno dogovor o zajedničkom nastupu na izborima za Gradsku Skupštinu Grada Zagreba. Taj je dogovor bio potpisan 20. veljače, a činile su ga stranke HKDU, HNS, HSLŠ i SDP. Sporazum je bio sličan onome koji je 1995. formirao Udrugu, a uspjeh ove koalicije je zapravo ovisio isključivo o rezultatima izbora.¹⁸⁰

No i u ovoj koaliciji se vodila bitka za prevlast. Naime kada bi se u Zagrebu podijelili mandati po okruzima od 12 okruga 6 bi pripalo HSLŠ-u, 4 SDP-u dok bi ostali dobili manje (HNS 2, HKDU 1). Takva raspodjela išla bi na štetu SDP-a dok bi HSLŠ postao najjača karika u lancu.¹⁸¹ Ono što posebno treba naglasiti je da je HSS na izbore izašao samostalno što je moglo biti presudno jer su njegovi glasovi mogli pomoći koaliciji, no kako njih sad nije bilo, to kako će koalicija proći na izborima je ovisilo o uspjehu HKDU-a i HNS-a u privlačenju dovoljnog broja glasača. Kako sam ranije napomenuo, HSS se okrenuo samostalnom izlasku na izbore što je sve više pokazivalo da je u samoj koaliciji postojao razdor.

¹⁷⁸ Davor Butković, „Buna u HDZ-u, HDZ gubi izbore u Zagrebu,“ *Globus* 325, 28. veljače 1997, 2-4.

¹⁷⁹ Isto 2-4.

¹⁸⁰ Mirjana Kasapović, Ivan Šiber i Nenad Zakošek, *Birači i demokracija*, 127-130.

¹⁸¹ Kasapović, *Birači i demokracija*, 128, 129.

Izbori i rezultati izbora u Zagrebu 1997 godine

Tog 13. travnja bili su održani lokalni izbori. Izlazeći na njih, čelnici najjačih stranaka dali su svoju procjenu rezultata. Gradonačelnica Marina Matulović-Dropulić rekla je da će građani najbolje odlučiti tko treba voditi grad, ali ako nju izaberu dat će sve od sebe da opravda njihovo povjerenje. Zdravko Tomac je izjavio da se nada da će izbori biti poštenu i demokratski. Rekao je da je HDZ upotrebio medije, osobito HRT, za prljavu kampanju protiv oporbe posebno protiv SDP-a. Josip Pankretić je izjavio da su ovi izbori najvažniji do sada jer predstavljaju šansu za razvoj demokracije i pravne države.¹⁸²

Rezultati izbora pokazali su sljedeće: HDZ je dobio većinu u Gradskoj skupštini, ali i dvotrećinsku većinu u Županijskom domu što je bilo suprotno predviđanjima raznih anketa u medijima. Neke gradove je osvojio, ali neke je izgubio (Šibenik, Dubrovnik, Split i Rijeku).¹⁸³ U Zagrebu HDZ je osvojio je 34,9% glasova odnosno 18 mandata, a u izbornim jedinicama je osvojio 6 mandata baš kao i koalicija, što mu je HDZ-u dalo ukupno 24 vijećnika, dok je SDP osvojio 23,9% glasova odnosno 14 mandata. Pridružile su im se HSLŠ i HSS koje su prošle izborni prag. HSLŠ je osvojio 10,57% glasova i dobio je 9 mandata, dok je HSS dobio 3 mandata. SDP i HSLŠ ukupno su imali 23 mandata i postalo je jasno da HDZ za potpunu većinu treba još dva skupštinska glasa. I sam je predsjednik Tuđman bio zadovoljan pobjedom HDZ-a u Zagrebu, a nikakav gradonačelnik iz redova HSLŠ-a, SDP-a i HSS-a nije dolazio u obzir jer ga on neće potvrditi. No Zlatko Čanjug je ipak ponudio razgovore HSS-u i HSLŠ-u. Komentirao je rezultat SDP-a te rekao da je to plod naivnosti političkih stranaka jer SDP temelji svoju poziciju na udruzi stranaka iz 1995. Ako se bolje prouče rezultati izbora u Zagrebu, HDZ je pobijedio u 6 od 12 izbornih jedinica, HSLŠ u 4, a SDP u 2. Glasovi HSS-a su trebali odlučiti tko će imati većinu.

Zlatko Čanjug je već ranije izjavio da HSS neće koalirati sa SDP-om, ali ni s HDZ-om no postalo je jasno da su upravo oni bili taj jezičac na vagi koji je trebao presuditi hoće li konačno doći kraj krize. Kako su stvari tada izgledale najbolje je opisivala izjava predsjednika zagrebačkog ogranka HSS-a Miška Zorenića da je HSS postao „poželjna udavača“.¹⁸⁴

¹⁸² B. Kovač i I. Kozarčanin, „Izborna groznica umjesto dobar dan,“ *Večernji list* 12 062, 14. travnja 1997, 8.

¹⁸³ Dubravko Grakalić, „Oporba preuzela vlast u Zagrebu, HDZ osvojio dvotrećinsku većinu u Županijskom domu,“ *Nacional* 74, 17. travnja 1997, 2, 3.

¹⁸⁴ B. Kovač, „HDZ čeka koaliciju sa HSS-om,“ *Večernji list* 12 066, 18. travnja 1997, 8, 9.

Glavno pitanje je bilo što će HSS učiniti sa svoja tri osvojena mandata. Provlačilo se pitanje može li on uopće odlučivati o tako važnoj stvari? To pitanje je možda bilo odraz straha da će ta stranka biti odgovorna za rješavanje ili pak produbljivanje krize. U svakom slučaju trebalo je čim prije pronaći rješenje jer je već tekao rok od mjesec dana u kojem je Vlada trebala sazvati konstituirajuću sjednicu Gradske skupštine.

Svoje viđenje izbora u Zagrebu dao je i Zlatko Canjuga koji je rekao da su HSS i HSLŠ kao Udruga stranaka doživjeli izborni slom. Napomenuo je da se HDZ zalagao za regularnost izbora, naglasio poraze njihovih ljudi u izbornim jedinicama, ali i to da će ponuditi strankama izravnu suradnju jer je to znak demokracije. HDZ kao pobjednik izbora određuje pravila igre i ostalim političkim strankama daje šansu za suradnju.¹⁸⁵

15. Rasplet Zagrebačke krize

Pregovori između HSS-a, SDP-a i HSLŠ-a vodili su se kako bi se pronašlo rješenje u koaliciji međutim bili su odgođeni jer se čekalo što će se dogoditi s razgovorima između HSLŠ-a i HDZ-a. U koaliciji su bili veoma odlučni da se ništa ne poduzima dok se ne vidi što će učiniti HSLŠ. HDZ je mudro čekao svoju priliku iako su iz HSS-a u svim medijima govorili da se ne slažu oko jednog pitanja, a to je ono da gradonačelnik ne smije biti iz redova HDZ-a. Prvi pokušaj pregovora na relaciji HSS - HDZ je propao jer se članovi HSS-a na njima nisu ni pojavili. Očigledno je bilo da će HDZ poduzeti sve što može da dobije još ta dva vijećnika potrebna za većinu u Gradskoj skupštini. Zlatko Canjuga, koji je u to vrijeme obnašao dužnost

¹⁸⁵ Ivo Pukanić, „HSS i SDP su doživjeli izborni slom od strane udruge stranaka u Zagrebu,“ *Nacional* 74, 16. travnja 1997, 5, 6.

predsjednika GO HDZ-a u Zagrebu, naglašavao je da će se pronaći rješenje iako je vrijeme za to polako isticalo.¹⁸⁶

Nekoliko dana kasnije HSLŠ je ponudio rješenje HDZ-u. Ponuda je sadržavala veći nadzor Gradske skupštine nad radom poglavarstva, hitnu uspostavu mjesne samouprave kroz gradske četvrti, popis imovine grada Zagreba i uspostavljanje tijela koje će njome upravljati te izradu zagrebačke socijalne karte. Dorica Nikolić, koja je vodila tim pregovarača HSLŠ-a, bila je tvrda u tim zahtjevima. HDZ se usuglasio da će ih razmotriti no za oko mu je zapelo pitanje o ustrojstvu Gradskog poglavarstva i Gradske skupštine. Valja naglasiti da je rok do kad se trebalo pronaći rješenje bio 19. svibnja jer je Vlada odlučila da tog dana bude konstituirajuća sjednica Gradske skupštine.¹⁸⁷ HDZ je ponudio prijedlog podjele izvršne i skupštinske vlasti što su u HSLŠ-u protumačili kao suviše blago čime je došlo do odbijanja i prekida pregovora. HDZ je na konferenciji za medije još jednom potvrdio da je s 24 vijećnika pobjednik izbora te je pristupio strankama za koje je mislio da su mu bliske po programu. Znao je da će GO HSLŠ-a pregovarati i s oporbenim strankama.

Istaknuo je da je HSLŠ-u bilo ponuđeno mjesto dogradonačelnika, 4 pročelnička mjesta, jedno mjesto vanjskog člana poglavarstva, mjesta u svim gradskim komisijama te mjesta u svim upravnim vijećima gradskih ustanova. Uz to, šef stranke Vlado Gotovac zaprijetio je Dorici Nikolić da će je izbaciti iz stranke ako pristane na zahtjeve HDZ-a. To je bio povod da Canjuga izrazi silno razočaranje u HSLŠ optuživši ga da je popustio pritiscima svog vrha. S druge strane, SDP je oštro demantirao da je dvoje njegovih vijećnika prešlo u HDZ.¹⁸⁸ Međutim ono što nije učinio SDP učinili su vijećnici HSS-a. Naime dan prije konstituirajuće sjednice Gradske skupštine bio je postignut sporazum SDP-a, HSLŠ-a i HNS-a prema kojem je gradonačelnica trebala postati Željka Antunović. No kako sam naglasio, došlo je do dramatičnog obrata u režiji dvaju vijećnika HSS-a, a kolika je bila učinjena šteta pokazala je i izjava predsjednika GO HSS-a Miše Zoranića da je to „političko samoubojstvo HSS-a“.¹⁸⁹

Vijećnici HSS-a dr. Damir Butković i Antun Šporer nisu potpisali izjavu da će glasovati za zajedničke kandidate nego su rekli da će glasovati za HDZ. Dan kasnije, u ponedjeljak 19. svibnja u Gradskoj skupštini je dvoje vijećnika HSS-a glasovalo za prijedloge HDZ-a na što su doživjeli uvrede i ružne povike od svojih nekadašnjih kolega. Prilikom svog izlaganja Damir

¹⁸⁶ T. Franjić, „Ni korak bliže koaliciji,“ *Večernji list* 12 087, 10. svibnja 1997, 10, 11.

¹⁸⁷ T. Franjić, „Ni korak bliže koaliciji,“ *Večernji list*, 15. svibnja 1997, 8.

¹⁸⁸ T. Franjić, „Ni korak bliže koaliciji,“ *Večernji list*, 17. svibnja 1997, 8.

¹⁸⁹ Višnja Gotal, „Vijećnici HSS-a Damir Buković i Anton Šporer dali su svoj glas HDZ-u za mjesto ravnatelja Petrove bolnice i Obrtnički dom,“ *Nacional* 78, 21. svibnja 1997, 2, 3.

Butković je rekao da je glasao za boljitak Zagreba i da on pripada demokratskom krilu HSS-a. Međutim stvarni motivi za glasanje su ležali isključivo u interesima. Tako je Antun Šporer glasao kao predsjednik Udruge poslodavaca-obrtnika Hrvatske i Obrtničke komore Zagreba te zbog povratka zgrade Obrtničkog doma pod njegovu Udrugu. To mu je bilo obećano kao nagrada ukoliko bude glasovao za HDZ. S druge strane, Butković je po struci bio ginekolog u Petrovoj bolnici te mu je za glas HDZ-u trebao donijeti mjesto ravnatelja te bolnice.¹⁹⁰ On je rekao da su se u zadnje vrijeme u HSS-u događale čudne stvari i da on sam ne želi sudjelovati u kriznim situacijama nego da svojim radom želi doprinijeti boljitku Zagreba i da ga na glas HDZ-u nitko nije prisiljavao.

Rezultat glasovanja je bio takav da je za gradonačelnicu ponovno bila izabrana Marina Matulović-Dropulić (HDZ), a Zlatko Canjuga (HDZ) je postao predsjednik Skupštine čime je HDZ dobio 26 vijećnika u njoj. Canjuga je pozvao sve da rade na dobrobit Zagreba dok je gradonačelnica izjavila da je u proteklih godinu i pol dana radila za boljitak grada i da je zaslužila povjerenje njegovih stanovnika. Što se tiče dvojice „odmetnika“, oni su bili suspendirani od strane predsjednika HSS-a Zlatka Tomčića koji je obrazložio svoju odluku time da su oni učinili štetu stranci te da su politički odgovorni za zanemarivanje njenog biračkog tijela.¹⁹¹ Nekoliko dana kasnije Zlatko Canjuga je i službeno preuzeo dužnost predsjednika Gradske skupštine. Primopredaja je bila izvršena od strane Zdravka Tomca na kulturni i demokratski način na čemu mu se Canjuga zahvalio ističući da takav čin služi na čast kao i jačanju daljnjih demokratskih odnosa. Tomac je rekao da mu je drago što se kriza okončala kao i da će SDP surađivati za dobrobit Zagreba i razvoja demokracije u Hrvatskoj.¹⁹² Tim činom bila je završena politička utakmica zvana Zagrebačka kriza koja je svakako predugo trajala.

¹⁹⁰ Isto 2, 3.

¹⁹¹ T. Franjić i B. Kovač, „Marina Matulović-Dropulić gradonačelnica Zagreba, Zlatko Canjuga predsjednik Skupštine,“ *Večernji list* 12 097, 20. svibnja 1997, 8, 9.

¹⁹² T. Franjić i B. Kovač, „Marina Matulović-Dropulić gradonačelnica Zagreba, Zlatko Canjuga predsjednik Skupštine,“ *Večernji list*, 22. svibnja 1997, 8.

16. Zaključak

U ovom radu sam prikazao kako se odvijala Zagrebačka kriza. Iako je ona uz puno muke ipak bila riješena, ipak je pokazala sve ono loše što se događalo na javnoj političkoj sceni u tadašnjoj Hrvatskoj. Počeo bih od toga da je tada predsjednik Republike Hrvatske mogao sam odlučivati hoće li netko postati gradonačelnikom. Predsjednik Tuđman imao je Ustavom velike ovlasti koje je koristio, ali je zapravo imao neograničenu vlast kao šefa države. Zemljom je vladao na autoritetan način i zapravo nitko mu se nije smio suprotstaviti. Polupredsjednički sustav kakav je tada bio u Hrvatskoj omogućio je predsjedniku da stavlja veto na odluke, ako mu se nisu svidjele, takav primjer smo vidjeli kod izbora gradonačelnika Zagreba. To i jest bio jedan od glavnih razloga krize jer predsjednik Tuđman nije poštivao ono osnovno u demokratskom društvu, a to su izborni rezultati. Razumljivo je njegovo stajalište da je Republika Hrvatska tada tek bila izašla iz rata i da je u igri još bilo rješavanje pitanja Podunavlja, ali to nije mogao biti razlog da se pobjednicima izbora onemogućiti da imaju gradonačelnika iz svojih redova. Stav da jedino gradonačelnik iz redova HDZ-a može voditi Zagreb se jednostavno ne uklapa posebno kad se uzme u obzir ono što sam već naveo u radu, a to je da je tada u Hrvatskoj bilo gradonačelnika u drugim gradovima koji nisu bili iz redova HDZ-a. To jasno pokazuje da se u slučaju Zagreba nije poštivala volja birača te da je nepotvrđivanje gradonačelnika iz redova oporbe ozbiljno kršenje zakona i Ustava.

Oporbi nije preostalo ništa drugo nego da se na demokratski način pokuša izboriti za ono što je dobila na izborima. Razna podmetanja liderima Udruge (kao što su optužbe da ne žele dobro Hrvatskoj) je bila prljava politička igra, a kad se na to dodaju i prijetnje koje su dobivali pojedini visoko pozicionirani članovi oporbe, vidi se sva nemoć tadašnjeg HDZ-a. Zbog Zagrebačke krize Hrvatska je imala problema i s primanjem u Vijeće Europe radi nepoštivanja osnovnih načela demokratske Europe (poštenu demokratski izbori i poštivanje istih). Sama odgoda primanja Hrvatske jasno je pokazala stav Europe po tom pitanju.

Promjenom statusa Grada Zagreba koji je savjetodavnim referendumom ponovno postao samostalna jedinica (što je uostalom i bio prema Ustavu), HDZ je sam sebi napravio štetu jer je jedina svrha toga bila da se spriječi gubitak Zagreba. Jedino što je preostalo HDZ-u jest da pokuša destabilizirati Udruhu koja, iako je imala zajednički cilj (rušenje HDZ-a) nije uspjela održati jedinstvo u presudnim trenucima. Ono što posebno žalosti jest uplitanje političke trgovine u ovu krizu.

Pregovorima HDZ-a i HSLŠ-a nisu se postigli nikakvi pomaci, a zahtjevi su se samo prebacivali s jedne na drugu stranu. Stoga kada je HDZ vidio svoju mogućnost da nakon izbora 1997 godine, dobije šansu da vlada Zagrebom, iskoristio je raskol među oporbom. Možda je HSS precijenio svoje mogućnosti iako je na tim izborima (na koje je izašao samostalno) učinio pogrešku prema svojim koalicijskim partnerima. No ostaje činjenica da je HSS, svjesno ili ne, pomogao HDZ-u da u konačnici dođe na vlast u Zagrebu i to glasanjem dvojice vijećnika za HDZ čime je ona stekla većinu u Skupštini Grada Zagreba. Iako je ipak bila riječ o političkoj trgovini, u ovom slučaju HDZ je ispunio svoj cilj, a to je dobivanje većine u Skupštini i gradonačelnika (u ovom slučaju gradonačelnice) na čelu glavnog grada. To je u konačnici bio i kraj duge Zagrebačke krize koja se mogla puno brže riješiti da je bilo političke volje i kompromisa. Ironija je u tome da se HDZ zadržao na vlasti u Zagrebu još svega par godina i da je 2000 godine postao oporba u gradu i to na više od 20 godina.

Sažetak

Ovaj rad se bavi analizom Zagrebačke krize od listopada 1995. do svibnja 1997. Glavni izvori su članci iz dnevnih novina i tjednika te intervjui s pojedinim akterima događaja koji daju uvid u to kako se odvijala sama kriza. Kao literatura potrebna za ovaj rad poslužile su i dvije knjige Zdravka Tomca, aktivnog sudionika krize. U svome radu spomenuo sam političku situaciju u zemlji prije izbijanja krize, ali i za vrijeme same krize kako na unutarnjem tako i na vanjskom planu. Dotaknuo sam se i ovlasti predsjednika Tuđmana koje je koristio dok je bio na čelu države.

Summary

This paper deals with the analysis of the Zagreb crisis from October 1995 to May 1997. In this paper, the main sources are articles in daily newspapers and weeklies and also interviews with individual politicians that give us an insight into the process of the crisis. Two books written by Zdravko Tomac, active participant in the crisis, were also used in this paper. In my work, I mentioned the political situation in the country before the outbreak of the crisis, but also during the crisis itself, both internally and externally. I also touched on the powers of president Tudjman, which he used while he was head of state.

I. Izvori:

a) Arhivska građa:

1.HR-HDA 2031,VND-UP 184,kutija br.1006

b) Novine

1.Globus, Zagreb (1995,1996,1997)

2.Nacional, Zagreb (1995,1996,1997)

3.Večernji list, Zagreb (1995,1996,1997)

4.Novi list, Rijeka (1995,1996)

5. Tjednik Arena, Zagreb (1995,1996)

6.Glas Slavonije, Osijek (1995,1996)

7.Slobodna Dalmacija, Split (1995,1996)

8. Vjesnik, Zagreb (1995,1996)

9. Feral Tribune, Split (1995,1996)

10. Obzor – politički prilog Večernjeg lista Zagreb (1995,1996,1997)

11. Slobodni tjednik, Zagreb (1995,1996)

12. Političko informativni tjednik Panorama, Zagreb (1995,1996)

II. Popis literature

Goldstein, Ivo i Goran Hutinec. *Povijest grada Zagreba : knjiga 2 : 20. i 21. stoljeće*. Zagreb: Novi liber, 2013.

Goldstein,Ivo.*Hrvatska povijest*.Zagreb:Novi Liber,2013.

Kasapović Mirjana, Ivan Šiber i Nenad Zakošek. *Birači i demokracija: utjecaj ideoloških rascjepa na politički život*. Zagreb: Alinea, 1998.

Miškuljin,Ivica.*Šeks politička biografija*.Zagreb: Alfa d.d, 2017

P.Ramet,Sabrine i M.Hassenstab,Christine. *Central and southeast European politics since 1989: second edition*. Cambridge: Cambridge University press, 2019.

Tomac, Zdravko. *Kako se stvara hrvatska država*. Zagreb: Birotisak, 1996.

_____. *Zagrebačka kriza: politologijska analiza i dokumenti*. Zagreb: Promocija : Gradska organizacija SDP, 1997.

Vujević,Ivan. *Franjo Tuđman: U vihoru rata i bespućima tranzicije (1990-1999)*Split: Ogranak Matice Hrvatske Split, 2011.

III. Internetske stranice

1. „Zagrebački lokalni izbori“ 1993 godine

https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/data/lokalni/1993/rezultati/1993_1_Rezultati_21_Grad_Zagreb.pdf (pristupljeno 23.5.2021)

2. “Zakon o izmjenama i dopunama zakona o gradu Zagrebu“ 1995 godine

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1995_09_69_1201.html, (pristupljeno 23.5.2021)

3. “Zakon o izmjenama i dopunama zakona o Zagrebačkoj županiji“ 1995 godine

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/1995_09_69_1200.html, (pristupljeno 23.5.2021)

4. “Parlamentarni izbori“ 1995 godine

https://www.izbori.hr/arhivaizbora/data/parlament/1995/rezultati/1995_Rezultati_Sabor_zastupnicki_dom.pdf, (pristupljeno 23.5.2021)